

ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู  
THE LINGUISTIC GEOGRAPHY OF THE NORTHEASTERN  
THAI DIALECT SPOKEN IN NONGBUA LAMPHU PROVINCE

พระเสมอ กลุยานฐมโม (ตะหนอง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา  
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต  
สาขาวิชาภาษาศาสตร์  
บัณฑิตวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู

พระเสมอ กลุยานรัมย์ (ตะหน่อน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา  
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต  
สาขาวิชาภาษาศาสตร์  
บัณฑิตวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE LINGUISTIC GEOGRAPHY OF THE NORTHEASTERN  
THAI DIALECT SPOKEN IN NONGBUA LAMPHU PROVINCE**

**Phra Samoe Kalayaṇadhammo (Tanong)**

The Thesis Submitted in Partial Fulfillment of  
The Requirement for the Degree of  
Master of Arts  
(Linguistics)

Graduate School  
Mahachulalongkornrajavidyalaya University  
Bangkok, Thailand

C.E. 2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย  
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์

.....

(พระสุธีธรรมานุวัตร,ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(พระสุธีวรญาณ,รศ.ดร.)

..... กรรมการ

(พระมหาสุริยา วรเมธี,ผศ.ดร.)

..... กรรมการ

(รศ.ดร.ปรีชา คະเนตนอก)

..... กรรมการ

(รศ.ดร.เรืองเดช ปั้นเขื่อนขัตติย์)

..... กรรมการ

(ดร.วีระกาญจน์ กนกกมลเศ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาสุริยา วรเมธี,ผศ.ดร. ประธานกรรมการ

รศ.ดร.ปรีชา คະเนตนอก กรรมการ

ดร.วีระกาญจน์ กนกกมลเศ กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู  
 ผู้วิจัย : พระเสมอ กลยาณธมฺโม (ตะหน่อง)  
 ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาศาสตร์)

#### คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาสุริยา วรเมธี, ศ.ดร. พธ.บ., M.A., Ph.D.(Linguistics)  
 : รศ.ดร.ปรีชา คณะนอก พธ.บ., M.A., Ph.D.(Linguistics)  
 : ดร.วีระกาญจน์ กนกกมลเศ พธ.บ., M.A., Ph.D.(Linguistics)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๕

#### บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มี ความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการแปร และการกระจายของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อนำผลการวิจัยมาทำแผนที่ทางภาษาซึ่งจะทำให้ทราบความแตกต่างของภาษาถิ่นที่ใช้ในจังหวัดหนองบัวลำภู วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยหน่วยย่อยที่เป็นความหมายของคำที่เป็นคำพื้นฐาน ที่เป็นคำนาม คำสรรพนาม คำกริยา และคำวิเศษณ์ที่มีรูปศัพท์แปรตั้งแต่ ๒ รูปศัพท์ขึ้นไป จำนวน ๓๐ หน่วยย่อยนำไปสอบถามผู้บอกภาษาตำบลละ ๒ คนซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ และใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานแต่ละพื้นที่ของจังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน ๖ อำเภอ ทุกตำบล จำนวน ๕๕ ตำบล

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

๑) ด้านการแปรคำศัพท์ การแปรรูปของหน่วยย่อยแต่ละหน่วยย่อย พบว่ามี การแปรเสียงพยัญชนะ การแปรเสียงสระ การกลมกลืนเสียง การสับเสียง การเติมเสียง การตัดเสียง และการแปรด้านคำพบการเติมคำ

๒) ด้านการแบ่งเขตภาษา สามารถแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นอีสานจากเส้นแบ่งเขตคำศัพท์ที่กระจายอย่างเป็นระบบจำนวน ๒๕ เส้น ได้เพียง ๑ กลุ่มเท่านั้น คือ กลุ่มภาษาไทยถิ่นอีสาน ซึ่งได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอนากลาง อำเภอโนนสัง อำเภอนาวัง และอำเภอสวรรคคูหา

**Thesis Title** : THE LINGUISTIC GEOGRAPHY OF THE NORTHEASTERN  
THAI DIALECT SPOKEN IN NONGBUA LAMPHU PROVINCE

**Researcher** : Phra Samoe Kalayaṇadhammo (Tanong)

**Degree** : Master of Arts (Linguistics)

**Thesis Supervisory Committee**

: Asst. Prof. Dr. Phramaha Suriya Varamedhi

B.A., M.A., Ph.D.(Linguistics)

: Assoc. Prof. Dr. Preecha Kanetnog B.A., M.A., Ph.D.(Linguistics)

: Dr. Veerakarn Kanokkamalade B.A., M.A., Ph.D.(Linguistics)

**Date of Graduation** : 29/ March/ 2012

**ABSTRACT**

The aim of this thesis was to study “The Linguistic Geography of the Northeastern Thai Dialect in Nongbua Lamphu Province” to examine changes and distribution of words as well as the areas where words are used and to study the results for making a linguistic map in order to distinguish the Thai dialects used in Nongbua Lamphu. Data were obtained through a questionnaire consisting of meaning unit having more than three words for each word. In this study, 30 meaning units were used. The meaning units used in the questionnaire were obtained from primary data namely; noun, pronoun, verb, and adverb collection and representing the words used in all of 6 Amphoes in Nongbua Lamphu; and this meaning units were used for asking key informants in all of 59 Sub-districts, two informants and used the Northeastern Thai dialect.

The findings of the study found that:

1. In respect of variation of lexicon, the transforming of meaning units of each meaning unit was found that there was consonant sound change, vowel sound change , sound harmony, sound changing over, sound adding, sound cutting. For word change it was found that word adding consisted.

2. In respect of Linguistic boundary, the area of Northeastern Thai dialect could be divided into 1 group from vocabulary Isogloss that were scattered systematically on over the bound any of the proving that is; dialect Northeastern Thai consisting of Amphoe Mueang, Amphoe Sibunrueng, Amphoe Naklang, Amphoe Nonsang, Amphoe Nawang, and Amphoe Suwannakhuha.

## กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลงได้ด้วยด้วยความเมตตาจากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอระบุนามไว้ เพื่อแสดงความขอบคุณดังต่อไปนี้ พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย พระมหาวิญชัย กิตติปาโล คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ พระสุธีวราญาณ, รศ.ดร. ประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ พระมหาสุริยา วรเมธี, ผศ.ดร. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รศ.ดร. ปรีชา คະเนตนอก และ ดร. วีระกาญจน์ กนกกมลเสศ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รศ.ดร. เรืองเดช ปิ่นเขื่อนขัติย์ และ ผศ.ดร. เมธาพันธ์ โพธิ์ธีรโรจน์ ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้วิจัยในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างมาก

ขอขอบคุณผู้เป็นเจ้าของผลงานทางวิชาการทุกท่าน ที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิงประกอบในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอบพระคุณคณาจารย์ประสิทธิ์ประสาทวิชาอันเป็นพื้นฐานความรู้ให้แก่ผู้วิจัย และเจ้าหน้าที่คณะมนุษยศาสตร์ทุกท่าน ที่คอยประสานงานช่วยเหลือผู้วิจัยในด้านต่างๆ ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาและทำวิทยานิพนธ์อยู่

ขอบคุณพี่ชายและพี่สะใภ้ ที่อนุเคราะห์รถยนต์ส่วนตัว ขับพาผู้วิจัยไปเก็บข้อมูลภาคสนามทุกอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภูจนครบ ตลอดจนผู้ให้สัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นชาวจังหวัดหนองบัวลำภูทุกท่านที่ให้ความร่วมมือด้วยดี

ขอบคุณเพื่อนๆ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ รุ่น ๑ ทุกรูป/คน ที่มีน้ำใจที่ช่วยเหลือผู้วิจัยในด้านการศึกษาเรื่อยมา

คุณความดี และคุณประโยชน์อันเกิดจากงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอมอบน้อมบูชาแด่พระรัตนตรัย และอานิสงส์ใดๆ จากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอมอบแด่บิดามารดา ครูอุปัชฌาย์ อาจารย์ญาติพี่น้อง มิตรสหาย และสรรพสัตว์ทั้งปวง

พระเสมอ กลุยาณรมุโม (ตะหน่อง)

## สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ฌ
<b>บทที่ ๑ บทนำ</b>	<b>๑</b>
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๔
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
<b>บทที่ ๒ แนวคิดและทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</b>	<b>๘</b>
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย	๘
๒.๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๑
๒.๓ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดหนองบัวลำภู	๓๐
๒.๔ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษาไทยถิ่นอีสาน	๔๑
<b>บทที่ ๓ การแปรคำศัพท์ และความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ในจังหวัดหนองบัวลำภู</b>	<b>๔๕</b>
๓.๑ กลุ่มคำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์	๔๒
๓.๒ วิเคราะห์การแปรของคำศัพท์	๔๕
๓.๓ วิเคราะห์ความแตกต่างของการใช้คำศัพท์	๕๑



เรื่อง	หน้า
<b>บทที่ ๔</b>	
การกระจายคำศัพท์ และแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู	๖๐
๔.๑ อัตราส่วนร้อยละของคำศัพท์ที่ใช้ในหน่วยวรรณคดีด้วยกันแต่ละอำเภอ	๖๐
๔.๒ แสดงการใช้คำศัพท์ในแผนที่	๗๖
๔.๓ การแบ่งเขตการใช้คำศัพท์เป็นเขตภาษาถิ่นย่อย	๑๐๗
<b>บทที่ ๕</b>	
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๑๑
๕.๑ สรุป	๑๑๑
๕.๒ อภิปรายผล	๑๑๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๓
<b>บรรณานุกรม</b>	๑๑๔
<b>ภาคผนวก</b>	๑๑๖
ภาคผนวก ก. รายการคำ	๑๑๕
ภาคผนวก ข. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๒๑
ภาคผนวก ค. หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้สถิติเก็บข้อมูลภาคสนาม	๑๒๕
<b>ประวัติผู้วิจัย</b>	๑๓๑

## สารบัญญัตราง

ตาราง		หน้า
๒.๑	การแบ่งเขตการปกครอง	๓๓
๒.๒	ระยะทางจากจังหวัดถึงอำเภอ	๓๔
๒.๓	จำนวนประชากรในจังหวัดหนองบัวลำภู	๓๔
๒.๔	แสดงจำนวนสถาบันการศึกษาและจำนวนครูของภาครัฐและเอกชนจำแนก รายอำเภอ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑	๓๕
๓.๑	แสดงคำที่ใช้ในแต่ละคำร่วมเผ่าพันธุ์	๔๖
๓.๒	แสดงค่าความถี่ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่ใช้คำศัพท์แต่ละคำ	๕๒
๓.๓	จำนวนคำศัพท์ที่ใช้สูงสุดแต่ละหน่วยอรรถ ที่ใช้ตรงกันในอำเภอต่างๆ	๕๕
๔.๑	แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑ “ริมฝีปาก” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๑
๔.๒	แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒ “ข้อศอก” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๑
๔.๓	แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๓ “รักแร้” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๒
๔.๔	แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๔ “ไฝ” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๒
๔.๕	แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๕ “ชาย” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๓
๔.๖	แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๖ “พระ” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๓
๔.๗	แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๗ “เนร” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๔
๔.๘	แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๘ “ตา” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๔
๔.๙	แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๙ “โกรธ” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๕

ตาราง	หน้า
๔.๑๐ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๐ “พอง” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๕
๔.๑๑ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๑ “งม” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๖
๔.๑๒ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๒ “ป่วย” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๖
๔.๑๓ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๓ “ดู” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๗
๔.๑๔ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๔ “สวย” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๗
๔.๑๕ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๕ “โกหก” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๘
๔.๑๖ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๖ “ฉลาด” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๘
๔.๑๗ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๗ “กะละมัง” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๖๙
๔.๑๘ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๘ “ทัพพี” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๖๙
๔.๑๙ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๙ “ร่วม” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๗๐
๔.๒๐ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๐ “กระดาษ” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๗๐
๔.๒๑ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๑ “ตุ้มหู” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๗๑
๔.๒๒ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๒ “กรรไกร” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๗๑
๔.๒๓ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๓ “ตะไคร้” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด หนองบัวลำภู	๗๒

ตาราง	หน้า
๔.๒๔ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๔ “พริก” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู	๗๒
๔.๒๕ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๕ “ผักตำลึง” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู	๗๓
๔.๒๖ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๖ “กึ่งก่า” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู	๗๓
๔.๒๗ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๗ “จิ้งจก” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู	๗๔
๔.๒๘ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๘ “แมลงปอ” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู	๗๔
๔.๒๙ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๙ “ไคร้” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู	๗๕
๔.๓๐ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๓๐ “ที่นั่น” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู	๗๕

## สารบัญญภาพ

ตาราง	หน้า	
๑.๑	แผนที่แสดงตำบลต่างๆ ของจังหวัดหนองบัวลำภู	๖
๒.๑	แผนที่จังหวัดหนองบัวลำภู	๓๔
๔.๑	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑ “ริมฝีปาก” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๗๗
๔.๒	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒ “ข้อศอก” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๗๘
๔.๓	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๓ “รักแร้” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๗๙
๔.๔	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๔ “ไฝ” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๘๐
๔.๕	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๕ “ชาย” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๘๑
๔.๖	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๖ “พระ” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๘๒
๔.๗	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๗ “เณร” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๘๓
๔.๘	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๘ “ตา” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๘๔
๔.๙	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๙ “โกรธ” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๘๕
๔.๑๐	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๐ “พอง” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๘๖
๔.๑๑	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๑ “งม” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๘๗
๔.๑๒	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๒ “ป่วย” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๘๘

ตาราง	หน้า	
๔.๑๓	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๓ “คู” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๘๕
๔.๑๔	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๔ “สวย” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๕๐
๔.๑๕	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๕ “โกหก” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๕๑
๔.๑๖	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๖ “ฉลาด” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๕๒
๔.๑๗	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๗ “กะละมัง” ของแต่ละอำเภอ ในจังหวัดหนองบัวลำภู	๕๓
๔.๑๘	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๘ “ทัพพี” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๕๔
๔.๑๙	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๙ “ร่ม” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๕๕
๔.๒๐	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๐ “กระดวย” ของแต่ละอำเภอ ในจังหวัดหนองบัวลำภู	๕๖
๔.๒๑	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๑ “ตุ้มหู” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๕๗
๔.๒๒	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๒ “กรรไกร” ของแต่ละอำเภอ ในจังหวัดหนองบัวลำภู	๕๘
๔.๒๓	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๓ “ตะไคร้” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๕๘
๔.๒๔	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๔ “พริก” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๑๐๐
๔.๒๕	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๕ “ผักตำลึง” ของแต่ละอำเภอ ในจังหวัดหนองบัวลำภู	๑๐๑
๔.๒๖	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๖ “กึ่งก่า” ของแต่ละอำเภอใน จังหวัดหนองบัวลำภู	๑๐๒

ตาราง	หน้า	
๔.๒๓	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๗ “จิ้งจก” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู	๑๐๓
๔.๒๔	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๘ “แมลงปอ” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู	๑๐๔
๔.๒๕	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๙ “โคร” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู	๑๐๕
๔.๓๐	แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๓๐ “ที่นั่น” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู	๑๐๖
๔.๓๑	แผนที่แสดงการลากเส้นภูมิศาสตร์แสดงแนวแบ่งเขตการใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู	๑๐๘
๔.๓๒	แผนที่แสดงการแนวแบ่งเขตการใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู	๑๑๐

## บทที่ ๑

### บทนำ

#### ๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาษาถิ่นเป็นภาษาย่อยของภาษาที่แตกต่างกันตามท้องถิ่นต่างๆ ที่ผู้พูดภาษานั้นอาศัยอยู่ โดยปกตินักภาษาศาสตร์นิยมแบ่งกลุ่มภาษาถิ่นต่างๆ โดยพิจารณาจากลักษณะสำคัญ ๓ ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะแรก พิจารณาจากเชื้อชาติของเจ้าของภาษา โดยถือตามความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติ ที่มีต่อกัน ลักษณะที่สอง พิจารณาจากลักษณะโครงสร้างของภาษา ว่ามีโครงสร้างทางไวยากรณ์ เช่น มีระบบเสียง ระบบคำ และระบบประโยค ที่มีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันมากที่สุดเมื่อนำมาเปรียบเทียบกัน และลักษณะที่สาม พิจารณาจากเขตการปกครองประเทศหรือสภาพภูมิศาสตร์ คือสถานที่ภาษาถิ่นนั้นๆ พูด ว่าอยู่ส่วนไหนของประเทศ เช่น ถ้าอยู่ทางเหนือหรือทางใต้ก็จะเรียก ถิ่นนั้นๆ ว่าเป็นถิ่นเหนือหรือถิ่นใต้ เป็นต้น<sup>๑</sup>

สำหรับการแบ่งกลุ่มภาษาถิ่นในประเทศไทยนั้น บุคคลทั่วไปมักพิจารณาจากเขตการปกครองหรือสภาพภูมิศาสตร์ ดังนั้น ภาษาถิ่นในประเทศไทย จึงแบ่งเป็น ๔ ถิ่น คือ ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นกลาง และภาษาไทยถิ่นใต้ อย่างไรก็ตามหากศึกษาภาษาถิ่นอย่างละเอียด จะพบว่า ภาษาถิ่นแต่ละถิ่นสามารถแบ่งย่อยลงไปได้อีก เป็นภาษาของแต่ละจังหวัด แต่ละอำเภอ แต่ละตำบล แต่ละหมู่บ้าน

ในการศึกษาภาษาไทยถิ่น กัลยา ดิงศภัทย์<sup>๒</sup> กล่าวว่า หากพิจารณาจากลักษณะเนื้อหา และวิธีการที่ใช้ในการศึกษา สามารถแบ่งย่อยลงไปได้อีก เป็นภาษาถิ่นได้เป็น การศึกษาระบบเสียง การศึกษาการใช้คำศัพท์หรือการกระจายของคำศัพท์ การรวบรวมคำศัพท์เพื่อทำพจนานุกรม การศึกษาหาแนวแบ่งเขตภาษาถิ่นหรือภาษาย่อย และการศึกษาโครงสร้างประโยคของภาษาไทยถิ่น

---

<sup>๑</sup> รศ.ดร.เรืองเดช ปันเขื่อนขัตติย์, แบบทดสอบระบบเสียงวรรณยุกต์ภาษาถิ่น, (นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑), หน้า ๖๐.

<sup>๒</sup> ม.ร.ว.กัลยา ดิงศภัทย์, “หน่วยที่ ๑๕ ภาษาและภาษาย่อยในประเทศไทย” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๓ หน่วยที่ ๗-๑๕, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๔๗๕-๔๗๖.



การศึกษาภาษาไทยถิ่นเพื่อหาแนวแบ่งเขตภาษานั้น เป็นการศึกษาภาษากับถิ่นที่อยู่อาศัย หรือถิ่นทางภูมิศาสตร์ เรียกว่า ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น (Dialect Geography) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของภาษาในด้านต่างๆ เช่น ด้านเสียง ด้านคำศัพท์ ที่แตกต่างกันไปตามถิ่นทางภูมิศาสตร์ และนำความแตกต่างดังกล่าวมาจัดเขตทางภูมิศาสตร์ของภาษาโดยแสดงบนแผนที่ในแผนที่ในแผนที่ที่จะมีเส้นซึ่งลากขึ้นเพื่อแบ่งเขตหนึ่งออกจากอีกเขตหนึ่ง โดยใช้เกณฑ์ทางภาษาซึ่งสรุปได้จากการวิเคราะห์ความแตกต่างดังกล่าว เขตเดียวกันจะมีลักษณะทางภาษาที่เหมือนกัน เส้นเหล่านี้เรียกว่า เส้นแบ่งเขตภาษา (Isogloss)<sup>๓</sup>

คำศัพท์ที่ปรากฏในภาษาไทยแต่ละถิ่นถือเป็นข้อมูลที่สำคัญในการติดต่อสื่อสารระหว่างชนชาติไทยด้วยกัน นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักภาษาศาสตร์ทุกคน ในการนำไปใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ภาษา สืบสร้างภาษา นำไปใช้ในการจัดแบ่งกลุ่มภาษาถิ่นตระกูลไทยออกเป็นกลุ่มต่างๆ นำไปใช้ในการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น นำไปใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ของภาษาไทยถิ่นต่างๆ เป็นต้น<sup>๔</sup>

จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยด้านทิศตะวันออกเฉียง ติดต่อกับ อำเภอบ้านฝืด อำเภอกุดจับ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ด้านทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอน้ำโสม อำเภอบ้านฝืด จังหวัดอุดรธานี ด้านทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอสีชมพู กิ่งอำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น ด้านทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอภูกระดึง อำเภอวังสะพุง อำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย จากการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู ทำให้ทราบว่าประชาชนในจังหวัดใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสาน ซึ่งคำศัพท์ที่ใช้นั้นมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านรูปคำและเสียง

การศึกษาดังกล่าวข้างต้น ยังไม่มีอาจทราบถึงลักษณะการใช้คำศัพท์ของประชาชนในจังหวัดแต่อย่างใด ดังนั้น เพื่อให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภูชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์ โดยในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษารูปแปรของคำศัพท์และการกระจายของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นที่ใช้ในจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อนำผลการศึกษามาทำแผนที่ภาษาไทยในจังหวัดหนองบัวลำภู

<sup>๓</sup> อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ภาษาศาสตร์สังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๘๕-๘๐.

<sup>๔</sup> รศ.ดร.เรืองเดช ปันเขื่อนขัตติย์, แบบทดสอบระบบเสียงวรรณยุกต์ภาษาถิ่น, หน้า ๘๗.

## ๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการแปรคำศัพท์ และความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ในจังหวัดหนองบัวลำภู

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์การกระจายคำศัพท์และแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู

๑.๒.๓ เพื่อทำแผนที่ภาษาเกี่ยวกับการกระจายคำศัพท์ในจังหวัดหนองบัวลำภู

## ๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ในการศึกษาภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภูครั้งนี้ จะศึกษาเฉพาะความแตกต่างของการใช้คำศัพท์แทนหน่วยอรรถเดียวกันของภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน ๓๐ หน่วยอรรถ โดยการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จากทุกตำบล จำนวน ๕๕ ตำบล ผู้อาศัยอยู่ในตำบลอย่างน้อย ๒ คน เป็นผู้ตอบแบบสอบถามที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากร ประชาชนที่ใช้ภาษาไทยถิ่นอีสาน เขตพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลาดำเนินการดำเนินการ โครงการระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๑.๓.๔ ในการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะภาษาไทยถิ่นอีสานเท่านั้น

## ๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ การแปรคำศัพท์ และความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ในจังหวัดหนองบัวลำภู

๑.๔.๒ การกระจายคำศัพท์และแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู

## ๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย

ภาษาไทยถิ่นอีสาน หมายถึง ภาษาถิ่นอีสานที่ใช้พูดในท้องถิ่นต่างๆ ของจังหวัดหนองบัวลำภู

ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสาน หมายถึง การศึกษาความแตกต่างของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในด้านกรแปรของคำศัพท์และการกระจายของคำศัพท์ และแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู

**รูปศัพท์** หมายถึง คำที่ใช้ในภาษาไทยถิ่น และใช้ในชีวิตประจำวันในท้องถิ่นต่างๆ ของจังหวัดหนองบัวลำภู

**คำศัพท์** หมายถึง คำที่ผ่านขั้นตอนของการวิเคราะห์มาแล้วว่าเป็นหน่วยคำที่ใช้แทนหน่วยอรรถ ซึ่งหน่วยอรรถหนึ่งอาจถูกแทนที่ด้วยคำศัพท์ ๑ คำศัพท์ หรือมากกว่าก็ได้ และแต่ละคำศัพท์อาจมีรูปแปรของคำศัพท์หรือไม่ก็ได้

**หน่วยอรรถ** หมายถึง ความหมายของคำที่จะนำไปสอบถามผู้บอกภาษาในแต่ละพื้นที่ ซึ่งแต่ละหน่วยอรรถแทนด้วยหนึ่งคำศัพท์หรือมากกว่าก็ได้

**การแปรคำศัพท์** หมายถึง การใช้คำที่ต่างกัน แต่มีความหมายเดียวกัน และการแปรเสียงของพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ในบางคำศัพท์

**การกระจายคำศัพท์** หมายถึง การใช้คำศัพท์ต่างกัน แต่มีความหมายเดียวกัน การใช้คำศัพท์มีความแตกต่างกันในด้านเสียงสระ พยัญชนะ และวรรณยุกต์ แต่มีความหมายเดียวกันของแต่ละตำบล แต่ละอำเภอ ในจังหวัดหนองบัวลำภู

**แนวแบ่งเขตภาษา** หมายถึง เส้นสมมติที่ลากแบ่งบริเวณที่มีลักษณะของภาษาอย่างใดอย่างหนึ่งที่แตกต่างกัน

**ความแตกต่างของการใช้คำศัพท์** หมายถึง การใช้คำศัพท์ต่างกันในหน่วยอรรถเดียวกันที่ใช้คำศัพท์ ตั้งแต่สองคำขึ้นไปในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู

## ๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

### ๑.๖.๑ ขั้นรวบรวมข้อมูล

#### ๑. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- ๑) ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดหนองบัวลำภู
- ๒) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษาภาษาถิ่น
- ๓) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่น

#### ๒. รวบรวมข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น ดังต่อไปนี้

๑) สัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ในจังหวัดหนองบัวลำภู ได้แก่ ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และบุคคลสำคัญอื่นๆ ในพื้นที่จังหวัด เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลรายละเอียดต่างๆ เช่น สภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคม ประวัติศาสตร์ และภาษาที่ใช้ในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นกำหนดคุณสมบัติผู้บอกภาษาตามเกณฑ์ ดังนี้

๒) สัมภาษณ์บุคคลที่อาศัยอยู่ในตำบลต่างๆ ทั้ง ๖ อำเภอของจังหวัดหนองบัวลำภู โดยเลือกพื้นที่ที่เห็นว่ามีการใช้ภาษาถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ ผู้บอกภาษามีความแตกต่างกันทั้งเพศและวัย กำหนดเพศชาย ๑ คน เพศหญิง ๑ คน อายุ ๔๐ ปีขึ้นไป รวมเป็น ๑๒ คน สัมภาษณ์การใช้คำพื้นฐานทั่วไปในชีวิตประจำวัน ที่เป็นคำนาม คำสรรพนาม คำกริยา คำวิเศษณ์ รวมทั้งสิ้น ๑๕๐ คำ (ภาคผนวก ก.) สัมภาษณ์โดยใช้รูปภาพประกอบและของจริงที่สามารถหาได้ ถ้าศัพท์ใดที่เป็นคำศัพท์ในหมวดคำกริยา คำวิเศษณ์ หรือคำอื่นๆ ซึ่งไม่สามารถหารูปภาพหรือของจริงประกอบการสัมภาษณ์ได้ ผู้วิจัยจะอธิบายถึงลักษณะคำศัพท์นั้นๆ ก่อนถามคำศัพท์นั้น หรือลักษณะเช่นนั้นเรียกว่าอะไร

๓) สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามซึ่งสร้างจากการนำหน่วยอรรถจาก ข้อ ๒) จำนวน ๑๕๐ หน่วยอรรถ มาพิจารณาคัดเลือกหน่วยอรรถที่มีคำศัพท์ใช้ตั้งแต่ ๓ รูปศัพท์ จำนวน ๓๐ หน่วยอรรถ มาสร้างเป็นแบบสอบถาม (ภาคผนวก ข.)

ลักษณะของแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้คำศัพท์ (ภาคผนวก ข.)

๓. ข้อมูลภาคสนามดำเนินการดังนี้

๑) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นในข้อ ๓) ไปให้ผู้บอกภาษาตอบแบบสอบถามจำนวน ๕๕ ตำบล โดยเลือกผู้บอกภาษาดังในข้อ ๑) ทั้งนี้ผู้วิจัยและผู้ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย จำนวน ๓ รูป/คน จะรวบรวมข้อมูลจากทุกตำบลในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการตอบแบบสอบถามและให้ผู้บอกภาษาตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้หน่วยอรรถทั้ง ๓๐ หน่วยอรรถ

๒) จุดที่เก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการเก็บข้อมูลระดับตำบลทุกตำบล จำนวน ๕๕ ตำบล คือ

(๑) อำเภอเมืองหนองบัวลำภู มี ๑๕ ตำบล ดังนี้ ตำบลหนองบัว ตำบลหนองกัญศุนย์ ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลหนองสวรรค์ ตำบลหัวนา ตำบลบ้านขาม ตำบลนามะเฟือง ตำบลบ้านพร้าว ตำบลโนนขมิ้น ตำบลลำภู ตำบลกุดจิก ตำบลโนนทัน ตำบลนาคำไฮ ตำบลป่าไม้งาม และตำบลหนองหว้า

(๒) อำเภอศรีบุญเรือง มี ๑๒ ตำบล ดังนี้ ตำบลเมืองใหม่ ตำบลศรีบุญเรือง ตำบลหนองบัวใต้ ตำบลกุดสะเทียน ตำบลนาออก ตำบลโนนสะอาด ตำบลยางหล่อ ตำบลโนนม่วง ตำบลหนองกุงแก้ว ตำบลหนองแก ตำบลทรายทอง และตำบลหันนางาม

(๓) อำเภอนากลาง มี ๕ ตำบล ดังนี้ ตำบลนากลาง ตำบลด่านช้าง ตำบลกุศลินจี ตำบลฝั่งแดง (๕) ตำบลเก่ากลอย ตำบลโนนเมือง ตำบลอุทัยสวรรค์ ตำบลคงสวรรค์ และตำบลกุศแห่

(๓) อำเภอโนนสัง มี ๑๐ ตำบล ดังนี้ โนนสัง ตำบลบ้านถิ่น ตำบลหนองเรือ ตำบลกุศคู่ ตำบลบ้านค้อ ตำบลโนนเมือง ตำบลโคกใหญ่ ตำบลโคกม่วง ตำบลนิคมพัฒนา และตำบลปางกู๋

(๔) อำเภอนาวัง มี ๕ ตำบล ดังนี้ ตำบลนาเหล่า ตำบลนาแก ตำบลวังทอง ตำบลวังปลาป้อน และตำบลเทพศิรี

(๕) อำเภอสุวรรณคูหา มี ๘ ตำบล ดังนี้ ตำบลนาสี ตำบลบ้านโคก ตำบลนาดี ตำบลนาदान ตำบลคงมะไฟ ตำบลสุวรรณคูหา ตำบลบุญทัน และตำบลกุศฝั่ง

ภาพ ๑.๑ แผนที่แสดงตำบลต่างๆ  
ของจังหวัดหนองบัวลำภู<sup>๕</sup>



<sup>๕</sup> สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู, บรรยายสรุปจังหวัดหนองบัวลำภู, (๒๕๕๓), หน้า ๕.

การเก็บรวบรวมข้อมูลคำศัพท์ที่ใช้ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยมีผู้ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน ๓ รูป/คน ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ เป็นต้นไป

#### ๑.๖.๒ ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

นำรูปศัพท์ในหน่วยย่อยต่างๆ ที่ได้จากแบบสอบถามมาศึกษาการแปรรูปศัพท์และความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ การกระจายของคำศัพท์ เพื่อหาแนวแบ่งเขตภาษาถิ่น การวิเคราะห์คำศัพท์และความแตกต่างของคำศัพท์ที่ใช้ในหน่วยย่อยเดียวกัน มีขั้นตอน ดังนี้

##### ๑. วิเคราะห์การแปรของรูปศัพท์ และความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ ดังนี้

###### ๑) จัดกลุ่มคำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์

###### ๒) วิเคราะห์การแปรรูปของคำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์ ดังนี้

(๑) การแปรด้านเสียงพยัญชนะ เสียงสระ

(๒) การแปรด้านคำ

###### ๓) วิเคราะห์ความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ ดังนี้

(๑) ความถี่และปริมาณการใช้คำศัพท์

(๒) การใช้คำศัพท์ร่วมกัน

(๓) การใช้คำศัพท์เฉพาะถิ่น

##### ๒. วิเคราะห์การกระจายคำศัพท์และแนวแบ่งเขตภาษาถิ่น

###### ๑) หาอัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ใช้หน่วยย่อยเดียวกัน

###### ๒) แสดงการใช้คำศัพท์ในแผนที่

###### ๓) แบ่งเขตการใช้คำศัพท์ออกเป็นเขตภาษาย่อย

#### ๑.๖.๓ ชั้นเสนอผลการวิจัย

เสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

#### ๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการแปรคำศัพท์ และความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ในจังหวัดหนองบัวลำภู

๑.๗.๒ ทำให้ทราบการกระจายคำศัพท์และแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู

๑.๗.๓ ทำให้ทราบแผนที่ภาษาเกี่ยวกับการกระจายคำศัพท์ในจังหวัดหนองบัวลำภู

## บทที่ ๒

### แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษามิติศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู เป็นการศึกษาการแปรคำศัพท์ ความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ การกระจายคำศัพท์ และแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นอีสาน ดังนั้น เพื่อให้ทราบแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

#### ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย

#### ๒.๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๒.๑ เอกสารการศึกษาภาษาถิ่นและการศึกษาภาษาถิ่นภาคสนาม

๒.๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามิติศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่น

๒.๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามิติศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสาน

#### ๒.๓ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดหนองบัวลำภู

๒.๓.๑ สภาพทางประวัติศาสตร์

๒.๓.๒ สภาพทางภูมิศาสตร์

๒.๓.๓ สภาพทางภาษา

#### ๒.๔ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษาไทยถิ่นอีสาน

๒.๔.๑ ระบบเสียงภาษาไทยถิ่นอีสาน

๒.๔.๒ ระบบคำในภาษาไทยถิ่นอีสาน

#### ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย

การวิเคราะห์การแปรของรูปศัพท์ และลักษณะความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ในหน่วยอรรถเดียวกันของจังหวัดหนองบัวลำภู และการกระจายของคำศัพท์ เพื่อหาแนวแบ่งเขตภาษาถิ่น ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ตามแนวของภาษาศาสตร์ ดังนี้

๒.๑.๑ วิเคราะห์คำศัพท์และลักษณะความแตกต่างของคำศัพท์ที่ใช้ในหน่วยอรรถเดียวกัน

๑. วิเคราะห์คำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์ ตามแนวคิดของ รศ.ดร.เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์<sup>๑</sup> ได้แบ่งคำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์ออกเป็น ๒ ชนิด ดังนี้

๑) คำศัพท์ร่วมแท้ (Common Cognate) ได้แก่ คำศัพท์ที่มีปรากฏในรูปของคำศัพท์เหมือนหรือคล้ายคลึงกันมากที่สุด โดยเฉพาะมีคำศัพท์ที่มีพยัญชนะต้นเหมือนกันหรือเป็นหน่วยเสียงเดียวกันถือว่าเป็นคำศัพท์ร่วมแท้

๒) คำศัพท์ร่วมปฏิภาค (Correspondent Cognate) ได้แก่ คำศัพท์ที่มีรูปลักษณะต่างกันเพียงจุดใดจุดหนึ่งหรือส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น พยัญชนะหรือสระ เป็นต้น แต่สามารถหาลักษณะร่วมเผ่าพันธุ์ของภาษาได้ว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกันระหว่างภาษาถิ่นตระกูลไทยด้วยกัน คำศัพท์ที่มีหน่วยเสียง (phoneme) แตกต่างกันเช่นนี้จะเป็นเสียงปฏิภาค (Correspondence) ซึ่งกันและกันอย่างมีระบบระหว่างภาษาถิ่นหนึ่งกับภาษาอีกถิ่นหนึ่ง แบ่งออกได้เป็น ๕ ชนิด คือ คำศัพท์ที่มีพยัญชนะต้นคำต่างกัน คำศัพท์ที่มีสระต่างกัน คำศัพท์ที่มีพยัญชนะควบกล้ำต่างกัน คำศัพท์ที่มีพยัญชนะต้นและสระต่างกัน คำศัพท์ที่มีพยัญชนะท้ายต่างกัน

๒.๑.๒ วิเคราะห์การแปรรูปของคำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์ ตามแนวคิดของพระยาอนุমানราชชน<sup>๒</sup> ดังนี้

๑. การแปรด้านเสียง ได้แก่ การกลมกลืนเสียง การสับเสียง การสูญเสียง การเติมเสียง การผลัดเสียง

๒. การแปรด้านคำ ได้แก่ การเติมคำ การตัดคำ การเรียงคำ

การวิเคราะห์คำที่ใช้ในหน่วยวรรดเดียวกันจากแบบสอบถามที่รวบรวมมาได้ โดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์คำศัพท์ดังกล่าวมาข้างต้น จะได้ผลว่าในแต่ละหน่วยวรรดามีคำศัพท์ที่ใช้ก็คำศัพท์ และแต่ละคำศัพท์มีรูปแบบหรือไม่ ซึ่งจะนำผลไปใช้ในการศึกษาลักษณะความแตกต่างของคำศัพท์ที่ใช้ในหน่วยวรรดเดียวกันและในการแบ่งเขตภาษาถิ่นต่อไป

๒.๑.๓ วิเคราะห์ลักษณะความแตกต่างของคำศัพท์ที่ใช้ในหน่วยวรรดเดียวกัน จากผลการวิเคราะห์คำศัพท์ ในหน่วยวรรดหนึ่งๆ จะมีคำศัพท์ที่ใช้อย่างน้อย ๒ คำศัพท์ การวิเคราะห์ลักษณะความแตกต่างของคำศัพท์ที่ใช้ในหน่วยวรรดเดียวกันนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ในหน่วยวรรดทุกหน่วยวรรด โดยพิจารณาในหน่วยร่วมว่าคำที่ใช้ต่างกันในแต่ละหน่วยวรรคนั้น มีลักษณะแตกต่างกันอย่างไร โดยวิเคราะห์ในเรื่องต่อไปนี้

<sup>๑</sup> รศ.ดร.เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์, ภาษาถิ่นตระกูลไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๘๘-๙๐.

<sup>๒</sup> พระยาอนุমানราชชน, นิรุกติศาสตร์ ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๕๖-๕๗.



๑. ความถี่และปริมาณของการใช้คำศัพท์ โดยใช้สถิติประเภทร้อยละ

๒. การใช้คำศัพท์ร่วมกัน วิเคราะห์ตามแนวคิดของเรื่องเดช ปันเขื่อนขันธ์<sup>๓</sup> ว่าได้แก่คำศัพท์ที่ใช้ในกลุ่มย่อยของภาษาถิ่นแต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะ โดยไม่ปรากฏคำศัพท์เหล่านี้ในกลุ่มอื่นๆ

๓. การใช้คำศัพท์เฉพาะถิ่นวิเคราะห์ตามแนวของเรื่องเดช ปันเขื่อนขันธ์<sup>๔</sup> ว่าได้แก่คำศัพท์ที่ปรากฏใช้เฉพาะในภาษาถิ่นใดถิ่นหนึ่ง แต่ไม่ปรากฏใช้ในอีกถิ่นหนึ่งหรือถิ่นอื่น มี ๓ ลักษณะคือ คำศัพท์ที่ใช้มาตั้งแต่ดั้งเดิม คำศัพท์ที่บัญญัติขึ้นใช้ในภายหลัง คำศัพท์ที่ยืมมาจากภาษาถิ่น

๒.๑.๒ พิจารณาการกระจายของคำศัพท์และแนวแบ่งเขตภาษาถิ่น

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลได้ว่าหน่วยย่อยแต่ละหน่วยย่อยใช้คำศัพท์กี่คำศัพท์ ในขั้นตอนต่อไปผู้วิจัยจะนำผลการวิเคราะห์มาเพื่อวิเคราะห์การกระจายของคำศัพท์ ว่าคำศัพท์แต่ละคำศัพท์ปรากฏในจุดเก็บข้อมูลบริเวณใดของจังหวัดและปรากฏแน่นอนเพียงใดตามคิดของ จิราภรณ์ ธรรมสระโร<sup>๕</sup> เพื่อใช้ในการแบ่งเขตภาษาถิ่นย่อยโดยมีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

๑. หาอัตราส่วนร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ใช้ในหน่วยย่อยเดียวกันแต่ละอำเภอ โดยคำนวณจากจำนวนตำบลที่ใช้คำศัพท์นั้นๆ

๒. หากคำศัพท์ที่มีการใช้สูงสุดกับคำศัพท์ที่มีการใช้อันดับรองลงมา มีความแตกต่างกันไม่เกินร้อยละ ๑๐ ของคำศัพท์ทั้งหมด จะถือว่าในอำเภอนั้นมีคำศัพท์ใช้หนาแน่นใกล้เคียงกัน ๒ คำศัพท์

๓. แสดงการใช้คำศัพท์ในแผนที่ โดยใช้สัญลักษณ์รูปทรงเรขาคณิตแทน คำศัพท์ ๑ คำศัพท์ จะลงสัญลักษณ์แทนคำศัพท์ไปที่ละอำเภอ

ตัวอย่าง “พริก” มีรูปศัพท์ที่ใช้คือ พิก หมักพิก หมากพิก และหมากขิด การแทนสัญลักษณ์ของรูปศัพท์จะใช้รูปทรงเรขาคณิตแทนคำศัพท์ละ ๑ รูป ดังนี้

○ แทน พิก

△ แทน หมักพิก

□ แทน หมากพิก

<sup>๓</sup> รศ.ดร.เรื่องเดช ปันเขื่อนขันธ์, ภาษาถิ่นตระกูลไทย, หน้า ๕๐.

<sup>๔</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑-๕๔.

<sup>๕</sup> จิราภรณ์ ธรรมสระโร, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดปัตตานี”, ปริญาภิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต, (สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, ๒๕๓๖), หน้า ๔๑-๔๒.

## ● แทน หมากขิด

๔. แบ่งเขตการใช้คำศัพท์ออกเป็นเขตภาษาถิ่นย่อย โดยการเปรียบเทียบการกระจายของคำศัพท์ ว่ามีการรวมตัวของเส้นแบ่งเขตศัพท์หนาแน่นในบริเวณใด หากไม่ปรากฏการรวมตัวกันเส้นแบ่งเขตจะให้การคำนวณจำนวนคำศัพท์ที่อำเภอต่างๆ ใช้เหมือนกัน โดยคำนวณว่า ในจำนวนหน่วยอรรถที่มีการใช้สูงสุดอำเภอใด เหมือนกับอำเภอใดและเป็นจำนวนเท่าใดแล้วจึงจัดแบ่งเขตภาษาตามจำนวนการใช้คำศัพท์ที่เหมือนและแตกต่างกัน

### ๒.๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### ๒.๒.๑ เอกสารการศึกษาภาษาถิ่นและการศึกษาภาษาถิ่นภาคสนาม

พระยาอนุমানราชชน<sup>๖</sup> ได้กล่าวถึงการกลายเสียงไว้ว่าคำที่มีอยู่ในภาษาถิ่นและภาษาอื่น อยู่ในตระกูลเดียวกัน มีเสียงเพี้ยนแตกต่างกัน แสดงว่าภาษานั้นไม่ได้ยู่คงที่ย่อมมีการกลายเสียงไปตามกาลเทศะ การกลายเสียงของภาษานี้แบ่งเป็นเสียงกร่อน หมายถึง เสียงของคำจะหดสั้นเข้าไปตามกาลเทศะ การกลายเสียงของภาษานี้แบ่งเป็นเสียงกร่อน หมายถึง เสียงของคำจะหดสั้นเข้าไปเมื่อเปล่งเสียงอย่างไม่ระมัดระวัง หรือออกเสียงพูดไม่ชัดถ้อยชัดคำนานๆ ทำให้เสียงของคำเกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น อันหนึ่ง อันนี้ กร่อนเป็น อนึ่ง อนี้ คำกร่อนส่วนมากมักจะเกิดกับคำประสม เพราะเมื่อเอาคำมาต่อกันเข้าให้มีความหมาย โดยเฉพาะการออกเสียง ก็มักจะเร็วกว่าเสียงธรรมดา ถ้าเป็นเสียงยาวด้วยกันจะทำให้คำหนึ่งเสียงเบาลง เพราะไปออกเสียงเน้นที่อีกคำหนึ่ง จึงทำให้เสียงกร่อนไป สำหรับภาษาถิ่นในประเทศไทยก็มีกร่อนเสียง เช่น ฝาก เป็น ฝะ ดอก เป็น เคาะ การสับเสียง หมายถึง การเปล่งเสียงออกมาด้วยอาการรีบร้อน ทำให้เสียงในคำอาจสับกัน คือเสียงหน้าไปเป็นหลัง เสียงหลังไปเป็นหน้า คำสับเสียงมักเกิดในคำที่มี ร ล กล้ำ เช่น ตะกรุด เป็นกะตุค ตะกร้อ-กะต้อ เสียงเลื่อน หมายถึง คำซึ่งมีพยัญชนะกล้ำ หรือควบกัน เช่น คราว กรวง เมื่อออกเสียงเออ หรือ อี อี้ แทรกอยู่ในระหว่างเสียงที่กล้ำกันเป็น เคา-ราว เกอ-วาง แต่เสียงที่แทรกอยู่นี้ ถ้าออกเสียงเร็วๆ จะไม่ได้ยิน และการกลมกลืนเสียง หมายถึง เสียงสองเสียงที่อยู่ใกล้เคียงกัน เสียงหนึ่งจะกลายเป็นมีเสียงคล้ายหรือเหมือนกันกับอีกเสียงหนึ่ง มีด้วยกัน ๔ แบบ คือ เสียงกลมกลืนไปข้างหน้า เช่น สิบเอ็ด เป็นสิบเบ็ด เสียงกลมกลืนกันไปข้างหลัง เช่น มะนิลา เป็น มะลิล่า เสียงกลมกลืนร่วมกัน เช่น ทีเดีย เป็น เทียว และเสียงกลมกลืนกันบางส่วน เช่น บ่เกิด เป็น บังเกิด

<sup>๖</sup> พระยาอนุমানราชชน, นิรุกติศาสตร์ ภาค ๑, หน้า ๑๔๕-๑๖๔.

Hans Kurath<sup>๑</sup> กล่าวถึงการออกเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับภาษาศาสตร์คำศัพท์ว่าจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

๑. การกำหนดขอบเขตความหมายของคำ
๒. การกระจายของคำในภาษาเดียวกันที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน การกำหนดเขตพื้นที่และกลุ่มอายุของผู้ให้ข้อมูล
๓. สภาพการณ์ บุคลิกภาพ การแสดงออกทางความรู้สึก ต้องปรับให้มีความเหมาะสมในขณะที่ปฏิบัติการภาคสนาม
๔. ข้อความในแบบสอบถาม การตอบสนองของผู้ให้ข้อมูล และการปรับเปลี่ยนอื่นๆ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์
๕. ความเป็นกันเองของผู้เก็บข้อมูลที่มีต่อผู้ให้ข้อมูลขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงมารยาทในสังคมในแต่ละถิ่นอีกด้วย
๖. ลักษณะเฉพาะวิชา การแปรด้านเสียงตามที่แพร่กระจายอยู่ในสังคมและปฏิกิริยาตอบสนองของผู้ให้ข้อมูลตลอดจนการสังเกตส่วนอื่นๆ ในขณะที่เก็บข้อมูล
๗. การเลือกผู้ร่วมงานหรือผู้เกี่ยวข้องที่เชื้อสตัยมีความรับผิดชอบเพื่อจะได้ข้อมูลถูกต้องแน่นอน
๘. ความสามารถที่มีข้อแตกต่างกันของผู้ออกทำงานภาคสนามที่จะล้วงเก็บเอาข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหรือความประณีตเอาใจใส่ขณะเก็บข้อมูล

ภิญโญ จิตต์ธรรม<sup>๒</sup> ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดภาษาถิ่นไว้ว่า ภาษาถิ่นเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น ประวัติศาสตร์ สภาพภูมิศาสตร์ ดินฟ้าอากาศ ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และความเป็นอยู่ การอยู่ห่างไกลกัน มีธรรมชาติวางกันทำให้ไม่สามารถติดต่อกันได้ ภาษาถิ่นต้องมีความผิดแผกแตกต่างกันออกไปตามท้องถิ่นต่างๆ เพราะคนไทยทั้งหมดไม่ได้ร่วมกันอยู่ในที่แห่งเดียวกัน ภูมิศาสตร์ที่กีดกัน การติดต่อกันข่อมทำให้ คำ เสียงพูด แตกต่างกันไป เมื่อมีการอยู่ใกล้ชิดกันกับชนชาติใดข่อมจะมีการติดต่อไปมาหาสู่กันและรับเอาอิทธิพลของชาตินั้นๆ เข้ามา จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้เกิดการ กลายเสียง กลายความหมาย การเลียนเสียง การยืมภาษากันใช้ และมีการสร้างคำขึ้นมาใหม่ หรือแม้แต่คำที่เคยใช้ร่วมกันมา เมื่อนานๆ เข้าทั้งคำและความหมายก็ยิ่งผิดแผกแตกต่างกัน ไปยิ่งขึ้น ภาษาที่มีความสำคัญคือภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น เป็น

<sup>๑</sup> Kuraths, Hans, *Studies in Area Linguistics*, (Ontario : Fitzbenry & Whiteside Limited, 1972), page 18.

<sup>๒</sup> ภิญโญ จิตต์ธรรม, *ภาษาถิ่น*, (สงขลา : โรงพิมพ์เมืองสงขลา, ๒๕๑๗), หน้า ๓-๒๒.

วัฒนธรรมแขนงหนึ่งที่ต้องการศึกษาเป็นประโยชน์ในการค้นคว้าที่มาของภาษาปัจจุบันและวรรณคดี การกลายเสียงภาษาถิ่นแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ การกลายเสียงสระ กลายเสียงพยัญชนะ และ กลายเสียงวรรณยุกต์

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์<sup>๕</sup> ได้กล่าวถึงการศึกษาภาษาถิ่นไว้ว่า ศึกษารูปแบบของภาษาในด้านต่างๆ เช่น ด้านเสียง ด้านคำศัพท์ที่แตกต่างกันไปตามถิ่นภูมิศาสตร์ และนำความแตกต่างดังกล่าวมาจัดเขตทางภูมิศาสตร์ภาษาโดยแสดงบนแผนที่ ในแผนที่จะมีเส้นซึ่งลากขึ้นเพื่อแบ่งเขตหนึ่งออกจากเขตหนึ่งโดยใช้เกณฑ์ทางภาษา ซึ่งสรุปได้จากการวิเคราะห์ความแตกต่างดังกล่าว เขตเดียวกันจะมีลักษณะทางภาษาเหมือนกัน เส้นเหล่านี้เรียกว่า เส้นแบ่งเขตภาษา (Isogloss) การศึกษามักศึกษาภาษาของผู้บอกภาษาในเขตชนบท และเลือกศึกษาภาษาของคนสูงอายุ ที่ไม่มีการศึกษาหรือเดินทางไปต่างถิ่นหรืออยู่ในที่ห่างไกลซึ่งแยกตัวจากหมู่บ้านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าภาษาของคนแก่และไม่มีการศึกษาเป็นภาษาที่ “แท้” หรือ “บริสุทธิ์” กว่าภาษาของคนรุ่นหนุ่มสาว หรือคนที่มีการศึกษา ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลภาษามาตรฐาน และในปัจจุบันการศึกษาภาษาถิ่นได้เริ่มมีการคำนึงถึงตัวแปรทางสังคมอื่นๆ ด้วย

สมทรง บุรุษพัฒน์<sup>๖</sup> ได้เขียนตำราเรื่อง “ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น” โดยให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการศึกษาภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น การจัดทำแผนที่ภาษา และสถานภาพการศึกษาภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นในประเทศไทย สรุปได้ว่า วิธีการศึกษาภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นนั้นมีขั้นตอนการดำเนินงานได้แก่ การสำรวจพื้นที่ที่จะศึกษา การเลือกชุมชนที่จะศึกษา การเลือกผู้บอกภาษา การจัดกลุ่มผู้บอกภาษา การสร้างแบบสอบถาม เช่น การใช้หน่วยอรรถหรือแบบทดสอบเรื่องเสียง ทดสอบและปรับปรุงแบบสอบถาม ส่วนวิธีการเก็บข้อมูลมี ๒ วิธี คือ การเก็บข้อมูลทางไปรษณีย์และการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เกณฑ์ที่ใช้ในการศึกษานั้นสามารถใช้เกณฑ์ทางเสียง ซึ่งได้แก่ เสียงพยัญชนะ สระ หรือวรรณยุกต์ หรือใช้เกณฑ์คำศัพท์ ซึ่งทั้ง ๒ เกณฑ์นั้น ล้วนมีจุดประสงค์เพื่อแบ่งเขตภาษาถิ่นหรือหาแนวแบ่งเขตหรือรอยต่อของการใช้ภาษา ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่ตรงกับแนวแบ่งเขตการปกครอง การศึกษาภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นจะแสดงผลการวิเคราะห์โดยใช้แผนที่ เช่น แผนที่กระจายเสียง แผนที่การกระจายศัพท์ แผนที่แสดงเส้นแบ่งเขตศัพท์และเสียงแผนที่แสดงเส้นแบ่งเขตภาษา การจัดทำแผนที่ภาษาศาสตร์ แบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ แผนที่แสดงข้อมูลดิบ (Display

<sup>๕</sup> อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ภาษาศาสตร์สังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘๕-๘๐.

<sup>๖</sup> สมทรง บุรุษพัฒน์, ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น, (นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๗.

Maps) และแผนที่แสดงการวิเคราะห์ (Interpretive Maps) หากข้อมูลในการทำแผนที่ที่มีเป็นจำนวนมากจะใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลโดยใช้เทคโนโลยีทางระบบข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ (Geographical Information System : GIS) สำหรับการศึกษาด้านภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นนั้น ที่ผ่านมามีการศึกษาเรื่อง สระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ และคำศัพท์ ซึ่งยังมีหลายจังหวัดที่ยังไม่มีการศึกษาดังกล่าว ทั้งนี้การศึกษาด้านภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นในพื้นที่ที่มีการศึกษาแล้ว บางพื้นที่ยังสามารถศึกษาเจาะลึกลงไปรายละเอียดของท้องถิ่นถึงระดับหมู่บ้านได้

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน<sup>๑๑</sup> ได้กล่าวถึงการนำกฎการกลายเสียงของกริมส์มาเทียบในภาษาไทยจะจัดเป็นกลุ่มเสียงได้ ๓ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่ม T ตรงกับพยัญชนะเสียงระเบิด อ โฆมะะ สติล ได้แก่ เสียง /ป/, /ต/, /ก/, /จ/

๒. กลุ่ม A ตรงกับเสียงเสียดแทรก อ โฆมะะ ได้แก่ /ซ/, /ส/, /ฟ/ และพยัญชนะเสียงระเบิดอ โฆมะะ ธนิต ได้แก่ เสียง /พ/, /ท/, /ช/, /ค/

๓. กลุ่ม M ตรงกับพยัญชนะเสียงระเบิด โฆมะะ ได้แก่ เสียง /บ/, /ด/

จากกฎการกลายเสียงของกริมส์ เมื่อนำมาเทียบกับเสียงภาษาไทยทำให้มองเห็นแนวการกลายเสียงของคำที่ใช้ในภาษาไทยกลับไปตามกฎและเป็นตรงกันข้ามกับกฎคือ

๑. กลุ่มเสียง T กลายเป็นเสียงกลุ่ม A หรือเป็นตรงกันข้าม คือ เสียงระเบิดอ โฆมะะ สติล กลายเป็นเสียงระเบิดอ โฆมะะ ธนิต เช่น เปรี้ยว เป็น เพรียว ตังวายเป็น ถวาย ตะพาย เป็น สะพาย จังหัน เป็น ฉัน กำแหง เป็น ค้ำแหง

๒. เสียงกลุ่ม A กลายเป็นเสียงกลุ่ม M หรือเป็นตรงกันข้ามคือ เสียงระเบิดอ โฆมะะ ธนิตหรือเสียงเสียดแทรกอ โฆมะะ กลายเป็นเสียงระเบิดอ โฆมะะ หรือเป็นตรงกันข้าม เช่น ผจง เป็น บรรจง เถกิง เป็น ค้ำกิง กระเซ้น เป็น กระเด็น

๓. กลุ่มเสียง M กลายเป็นกลุ่มเสียง T หรือเป็นตรงกันข้าม เช่น ประจง เป็น บรรจง ตรีศ เป็น ค้ำริศ

กาญจนา คุ้มณะศิริ<sup>๑๒</sup> กล่าวถึงความมุ่งหมายในการศึกษาภาษาถิ่นย่อยโดยทั่วไปดังนี้ เพื่อได้ใช้ความรู้ความเข้าใจของภาษาว่า ภาษาในโลกนี้อาจมีหลายตระกูลและภาษาในแต่ละตระกูล ยังมีภาษาย่อย และภาษาย่อยยังสามารถย่อยได้อีกมากมาย เพื่อได้ใช้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของ

<sup>๑๑</sup> ประสิทธิ์ กาพย์กลอน, การศึกษาภาษาไทยตามแนวภาษาศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๑๕๒-๑๕๕.

<sup>๑๒</sup> กาญจนา คุ้มณะศิริ, ภาษาไทยถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๒๔), หน้า ๓-๔.

ภาษา เพื่อเป็นสื่อให้เกิดความเข้าใจภาษาถิ่นที่ผู้อื่นพูด และนำภาษาถิ่นไปแก้ปัญหาในการเรียนการสอนเพื่อให้เรียนรู้วิธีการศึกษาและวิเคราะห์ภาษาเพื่อให้ได้ความรู้จากการศึกษาเป็นพื้นฐานในการศึกษาให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น

กัลยา ดิงศภัทย์<sup>๑๓</sup> กล่าวถึงการศึกษาภาษาไทยถิ่นย่อยว่า การศึกษาภาษาไทยถิ่นนั้นแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือการศึกษาที่พูด ณ ที่เดียวกันและการศึกษาที่พูดกันในบริเวณต่างๆ สำหรับการศึกษที่พูดในบริเวณที่พูดมากกว่าหนึ่งบริเวณ จะพิจารณา ๔ เรื่อง คือ จุดมุ่งหมายของการศึกษา อาจศึกษาการแปรของลักษณะใดลักษณะหนึ่ง สระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ คำศัพท์ พิจารณาเนื้อหาของภาษา ๓ แนวใหญ่ๆ คือ ระบบเสียง คำศัพท์ โครงสร้าง ประโยค พิจารณาบริเวณที่จะศึกษา พิจารณาวิธีการเก็บข้อมูล นอกจากนั้นยังต้องศึกษาจำนวนจุดที่จะเก็บข้อมูล และศึกษาการเลือกจุดเก็บข้อมูล การกำหนดจุดเก็บข้อมูลนั้นขึ้นอยู่กับบริเวณที่จะศึกษา เวลา ทุนทรัพย์ การเลือกจุดเก็บข้อมูลมากจุดจะทำให้ได้ข้อมูลละเอียดควรรู้วิธีการส่งแบบสอบถามไปทางไปรษณีย์ การเลือกผู้บอกภาษาโดยการใช้แบบสอบถามควรเลือกผู้ที่มีความคุ้นเคยกับท้องถิ่นและประชาชนอย่างดี การสร้างรายการคำเพื่อจะศึกษาเปรียบเทียบการแปรของศัพท์ ผู้วิจัยควรทำโครงการนำร่องก่อน โดยเลือกผู้บอกภาษาจำนวนไม่มาก แล้วทดลองคำศัพท์ว่ามีการใช้ศัพท์อะไรบ้าง หากต้องการศึกษาภาษาถิ่นเพื่อต้องการทำแนวแบ่งเขตภาษาต้องคัดเลือกคำอย่างพิถีพิถัน สมมติว่าต้องการหาแนวแบ่งเขตภาษาถิ่น ก กับภาษาถิ่น ข รายการคำที่ต้องใช้ต้องมีคำประกอบด้วยคำศัพท์ที่มีหน่วยวรรคที่ภาษา ก ใช้ศัพท์หนึ่ง ภาษา ข ใช้ศัพท์หนึ่ง จำนวนหน่วยวรรคที่ใช้เป็นเครื่องมือจะต้องใช้หน่วยวรรคที่เป็นตัวแทนได้เพียง ๑๐-๒๐ หน่วยวรรคก็เพียงพอแล้ว

เรื่องเดช ปันเขื่อนขันธ์<sup>๑๔</sup> กล่าวถึงภาษาถิ่นว่าตรงกับภาษาอังกฤษในคำว่า (Dialect) เป็นภาษาย่อย (Sub language) ของภาษาที่คนส่วนใหญ่พูดกันในแต่ละประเทศ การศึกษาภาษาถิ่นนั้นมีความสำคัญ เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นสัญลักษณ์ของความเข้าใจอันดีของเจ้าของภาษาท้องถิ่น เป็นที่มาและเป็นส่วนหนึ่งของภาษาและวรรณคดีไทย อีกทั้งเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและทัศนคติที่ดีต่อกันระหว่างชนในชาติ

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาษาถิ่นและการศึกษาภาษาถิ่นภาคสนาม จะทำให้ผู้วิจัยเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาถิ่น เช่น การแปรของคำศัพท์ภาษาถิ่น ความแตกต่างของ

<sup>๑๓</sup> ม.ร.ว.กัลยา ดิงศภัทย์, “หน่วยที่ ๑๕ ภาษาและภาษาย่อยในประเทศไทย”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๓ หน่วยที่ ๗-๑๕, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๕).

<sup>๑๔</sup> รศ.ดร.เรื่องเดช ปันเขื่อนขันธ์, ภาษาถิ่นตระกูลไทย, หน้า ๒๗-๓๐.

การใช้คำศัพท์ อีกทั้งทำให้เข้าใจหลักการเก็บข้อมูลภาคสนามอันจะเป็นผลทำให้ทราบการกระจายของคำศัพท์และจัดแบ่งเขตภาษาถิ่น ได้ถูกต้องต่อไป

### ๒.๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่น

วันทนีย์ พันธชาติ<sup>๑๕</sup> ศึกษาวิจัยภาษาถิ่นย่อยคำเมือง : การศึกษาศัพท์ บริเวณที่ทำการศึกษา ๘ จังหวัดภาคเหนือ คือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ และน่าน การเก็บข้อมูลใช้วิธีการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ไปยังอาจารย์ในโรงเรียนประชาบาล ประจำหมู่บ้าน ๑๒๕ พื้นที่ ใช้หน่วยบรรด ๖๑ หน่วยบรรด แบ่งเขตการใช้ภาษาจากแผนที่ที่สรุปผลการศึกษาเป็น ๒ เขตศัพท์ ทำให้สรุปได้ว่า ภาษาถิ่นย่อยคำเมืองแบ่งเป็น ๒ ภาษาอย่างชัดเจน คือ ภาษาถิ่นย่อยคำเมืองตะวันตก ใช้พูดในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน ลำพูน เชียงใหม่ และเชียงราย ภาษาถิ่นย่อยคำเมืองตะวันออก ใช้พูดในเขตจังหวัดลำปาง ลำพูน แพร่ พะเยา และน่าน โดยมีแนวแบ่งเขตภาษาถิ่นย่อยทั้งสองอยู่ใกล้กับเส้นแบ่งอาณาเขตของจังหวัดลำปาง และเชียงราย ภาษาถิ่นย่อยคำเมืองตะวันออก มีเขตแบ่งภาษาถิ่นย่อยอยู่ที่จังหวัดลำปาง ภาษาถิ่นย่อยคำเมืองตะวันตกมีแนวแบ่งเขตย่อยอยู่ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน และเชียงราย ดูจากประวัติของท้องถิ่นและสภาพภูมิศาสตร์ทำให้กล่าวได้ว่า ทั้งสองอย่างนี้มีบทบาทสำคัญทำให้มีอิทธิพลต่อการแบ่งแนวภาษาถิ่นย่อยคำเมืองดังกล่าว

สมทรง นุรุษพัฒน์<sup>๑๖</sup> ได้ศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก เพื่อศึกษาการใช้คำศัพท์ที่กระจายแตกต่างกันในท้องที่และการใช้คำศัพท์ที่มีการกระจายแตกต่างกันตามอายุ การศึกษา อาชีพ และเพศ เพื่อตัดสินใจว่าจังหวัดพิษณุโลกอยู่ในภาคใดของประเทศ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการใช้แบบสอบถามส่งไปยังโรงเรียนแต่ละโรงเรียนใน ๑๔ ตำบล ตำบลละ ๕ ฉบับให้ครูใหญ่เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการวิจัยเสนอในรูปแบบของแผนที่กระจายคำศัพท์ให้เห็นว่าประชาชนใช้คำศัพท์ภาษาไทยกลางมากกว่าภาษาไทยถิ่นอื่นๆ นอกจากนั้นยังสรุปได้ว่าลักษณะภูมิประเทศ เช่น ที่ราบลุ่ม เขตที่ราบสูง และภูเขาที่มีความสัมพันธ์กับการกระจายของศัพท์และองค์ประกอบเรื่องอายุ การศึกษา อาชีพ และเพศ ก็มีส่วนทำให้การกระจายและการใช้คำศัพท์

<sup>๑๕</sup> วันทนีย์ พันธชาติ, “ภาษาถิ่นย่อยคำเมือง : การศึกษาศัพท์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖).

<sup>๑๖</sup> สมทรง นุรุษพัฒน์, “การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก”, รายงานการวิจัย, (นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๔).

แตกต่างกันไปแต่ก็มีได้เป็นองค์ประกอบสำคัญ ทำให้สรุปได้ว่าพินิจโลกอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย

วาริ วิสกุล<sup>๑๓</sup> ได้ศึกษาเรื่องภูมิศาสตร์จังหวัดสุโขทัย : การศึกษาโดยใช้คำศัพท์ จุดประสงค์ของการศึกษาต้องการทราบว่าเป็นจังหวัดสุโขทัยมีการใช้ภาษาถิ่นใดบ้างที่พูดกันและพูดอยู่ในบริเวณใดของจังหวัด นอกจากนี้ยังต้องการทราบผลการศึกษาเพื่อทำแผนที่ภาษาของจังหวัดสุโขทัย การศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยหน่วยยอดจำนวน ๓๐ หน่วยยอด ซึ่งแทนด้วยภาษาถิ่นกลาง ถิ่นอีสาน และภาษาถิ่นเหนือ ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปให้ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในจังหวัดสุโขทัยเป็นผู้กรอกแบบสอบถามรวม ๕๖๗ หมู่บ้าน ได้รับแบบสอบถามคืนร้อยละ ๗๘.๔ ของแบบสอบถามทั้งหมดต่อจากนั้นได้นำข้อมูลไปวิเคราะห์ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่าในจังหวัดสุโขทัยมีภาษาไทยถิ่นใช้ ๓ ภาษาคือภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือพูดกันในพื้นที่ราบของทางทิศตะวันออกและทิศใต้ของจังหวัด ผู้วิจัยพบว่า จังหวัดสุโขทัยมีบางส่วนของแบบแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นกลางอยู่ระหว่างอำเภอทุ่งเสลี่ยมกับอำเภอสรีลำโรง นอกจากนี้ยังอยู่ในบริเวณตอนเหนือของอำเภอสรีสำโรง

จำลอง คำบุญชู<sup>๑๔</sup> ได้ศึกษาภาษาถิ่นย่อยของคำเมืองในจังหวัดลำปางโดยใช้ศัพท์ในการศึกษามีจุดประสงค์เพื่อที่จะแบ่งเขตภาษาคำเมืองในจังหวัดลำปางออกเป็นภาษาถิ่นย่อย การเก็บข้อมูลด้วยวิธีนำหน่วยยอดจำนวน ๑๒๔ หน่วยยอด ที่ผ่านการคัดเลือกไปสอบถามประชาชนในจังหวัดลำปาง ทุกหมู่บ้านหมู่บ้านละ ๑ คน รวมจุดเก็บข้อมูล ๖๔๑ หมู่บ้าน และได้รับข้อมูลคืนกลับมา ๕๗๗ จุด หน่วยยอดที่นำไปสอบถาม ได้มาจากหน่วยยอดที่ประชาชนในจังหวัดลำปาง ใช้คำแทนแตกต่างกันจากข้อมูลที่รวบรวมได้ ปรากฏว่าในหน่วยยอดที่หนึ่ง หนึ่งคำมีคำแทนได้มากกว่าหนึ่งคำ ผู้วิจัยจึงต้องนำคำเหล่านี้มาวิเคราะห์เพื่อพิจารณาว่า หน่วยยอดหนึ่งๆ มีศัพท์ที่ใช้แทนจำนวนเท่าใดมีคำใดบ้างที่จัดให้เป็นรูปศัพท์เดียวกันและคำใดบ้างที่จัดเป็นรูปศัพท์คนละคำ ผลการวิเคราะห์ศัพท์พบว่า หน่วยยอดหนึ่งๆ มีศัพท์ใช้แทนตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป และมากที่สุดคือ ๒๓ ศัพท์ เมื่อได้ศัพท์ที่ใช้ในหน่วยยอดเดียวกันแล้วจึงแสดงการกระจายของศัพท์บนแผนที่หนึ่ง ๑ แผ่น ต่อหนึ่งหน่วยยอด ปรากฏว่าหน่วยศัพท์ที่ไม่มีเส้นแบ่งเขตศัพท์ ๔๖ หน่วย

<sup>๑๓</sup> วาริ วิสกุล, “ภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดสุโขทัย : การศึกษาโดยใช้คำศัพท์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย, (ภาควิชาภาษาศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), บทคัดย่อ.

<sup>๑๔</sup> จำลอง คำบุญชู, “ภาษาถิ่นย่อยของคำเมืองในจังหวัดลำปาง : การศึกษาคำศัพท์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาวิทยาลัย, (ภาควิชาภาษาศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗), บทคัดย่อ.



อรรถ และสามารถลากเส้นแบ่งเขตศัพท์ได้จำนวน ๘๖ หน่วยอรรถ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีคำนวณศัพท์ที่อำเภอต่างๆ ใช้เหมือนกันคือ คำนวณว่าในจำนวน ๘๖ หน่วยอรรถนี้ศัพท์ที่มีอัตราการใช้สูงสุดของอำเภอใดเหมือนกับอำเภอใดบ้าง ผลการศึกษาสามารถแบ่งภาษาถิ่นย่อยของจังหวัดลำปางเป็นภาษาถิ่นย่อยลำปางตอนเหนือกับภาษาถิ่นย่อยลำปางตอนใต้

ประคุณ เทพสกุลรัตน์<sup>๑๙</sup> ได้ศึกษาภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นจังหวัดสงขลา เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของศัพท์และศึกษาการกระจายของศัพท์และนำการศึกษามาแบ่งเขตภาษาถิ่นย่อยโดยใช้แหล่งข้อมูลจากทุกตำบลของจังหวัดสงขลา จำนวน ๑๒๒ ตำบล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ซึ่งประกอบไปด้วยหน่วยอรรถ ๗๒ หน่วยอรรถ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาโดยเลือกผู้บอกภาษาอย่างมีกฎเกณฑ์ ผลการวิจัยการใช้ศัพท์ในหน่วยอรรถเดียวกันในท้องถิ่นต่างๆ มีความแตกต่างกัน ๓ ลักษณะคือ แตกต่างกันในโครงสร้างของคำ แตกต่างกันในลักษณะของการใช้คำแตกต่างกันทางธรรมชาติของภาษา การกระจายของศัพท์ทั้ง ๗๒ หน่วยอรรถ ไม่ปรากฏการรวมตัวของเส้นแบ่งเขตภาษาในบริเวณใดชัดเจน ดังนั้นจึงแบ่งเขตภาษาย่อยโดยการพิจารณาจำนวนศัพท์ที่มีอัตราการใช้สูงสุด จึงแบ่งเขตภาษาถิ่นย่อย ในจังหวัดสงขลาได้ ๓ เขตคือ เขตที่ ๑ ใช้ในอำเภอเมือง อำเภอระโนด อำเภอสะทิงพระ กิ่งอำเภอกระแสสินธุ์ กิ่งอำเภอควนเนียง และกิ่งอำเภอลิงหนคร เขตที่ ๒ ได้แก่ภาษาที่พูดกัน ในอำเภอหาดใหญ่ อำเภอสะเดา อำเภอรัตนภูมิ กิ่งอำเภอนาหม่อม กิ่งอำเภอบางกล่ำ เขตที่ ๓ ใช้กันในอำเภอจะนะ อำเภอนาทวี อำเภอเทพา และอำเภอสะบ้าย้อย

วรรณพร ทองมาก<sup>๒๐</sup> ศึกษาแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้ โดยใช้ศัพท์เป็นเกณฑ์นั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการใช้ศัพท์บริเวณตั้งแต่อำเภออุบลูรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์จนถึงอำเภอท่าตะโก จังหวัดชุมพร เพื่อหาแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้ โดยใช้หน่วยอรรถ ๑๒๐ หน่วยอรรถ ผู้บอกภาษา ๑๕๐ คน จากจุดข้อมูล ๑๕ จุด ผลการวิจัยแสดงว่าศัพท์ที่ใช้ในบริเวณทำการวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ ส่วนที่ใช้ศัพท์ไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้ และส่วนที่ใช้ภาษาไทยเฉพาะถิ่น การหาแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้โดยใช้ศัพท์เป็นเกณฑ์นั้น ทำได้ ๒ วิธี คือการหาแนวแบ่งเขตภาษาโดยการใช้สัดส่วนของการใช้ศัพท์แต่ละจุดและหาแนวแบ่งเขตภาษาโดยดูจากการกระจาย

<sup>๑๙</sup> ประคุณ เทพสกุลรัตน์, “ภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นจังหวัดสงขลา”, *ปริญญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๔), บทคัดย่อ.

<sup>๒๐</sup> วรรณพร ทองมาก, “แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้ โดยใช้ศัพท์เป็นเกณฑ์”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (ภาควิชาภาษาศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), บทคัดย่อ.

ของศัพท์ เมื่อนำผลมาหาแนวแบ่งเขตภาษาจะพบว่าแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้อยู่ที่ตำบลห้วยยาง อำเภอทับสะแก กับบ้านกรูด อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วิจิตร ศรีสุวิธานนท์<sup>๒๐</sup> ได้ศึกษาการจำแนกภาษาโดยใช้ศัพท์เป็นเกณฑ์ : ภาษาไทยกลุ่มตากใบ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาการใช้ศัพท์ในกลุ่มภาษาตากใบในด้านชนิดของศัพท์ที่ใช้ การกระจายของศัพท์และต้องการทราบว่าสามารถใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์ในการกำหนดพื้นที่ทางภาษากลุ่มนี้ได้หรือไม่ ผลการวิจัยพบว่าภาษาไทยกลุ่มตากใบมีการใช้ศัพท์ ๓ ชนิด คือ ศัพท์ที่ใช้ร่วมกันกับภาษาใต้จำนวนหนึ่ง ศัพท์ที่ใช้ร่วมกับภาษาใต้ทั่วไปมีลักษณะปรากฏกันในเรื่องของจำนวนพยางค์ เสียงพยัญชนะและเสียงสระเป็นสำคัญ ลักษณะของการใช้คำศัพท์เฉพาะถิ่นกระจายอยู่ทั่วไปทำให้สามารถใช้เป็นข้อมูลในการหาแนวแบ่งเขตภาษาได้ว่า แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลุ่มตากใบกับภาษาไทยถิ่นใต้ทั่วไปอยู่ที่เขตแดนระหว่างอำเภอ ปะนาเระ อำเภอมายอ กิ่งอำเภอทุ่งยางแดงต่อกับอำเภอยะหริ่งและอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จากแนวแบ่งเขตภาษาดังกล่าวทำให้สามารถกำหนดได้ว่าภาษาไทยถิ่นกลุ่มตากใบมีพื้นที่ภาษาคอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่เหนือจดใต้ คือตั้งแต่อำเภอปะนาเระ อำเภอมายอ กิ่งอำเภอทุ่งยางแดง อำเภอสายบุรี(รวมกิ่งอำเภอกะพ้อ) กิ่งอำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี อำเภอบาเจาะ อำเภอระแงะ (รวมกิ่งอำเภอจะแนะ) อำเภอสุไหงปาดี อำเภอแว้ง (รวมกิ่งอำเภอสุคีริน) อำเภอรือเสาะ อำเภออิงอ อำเภอเมืองนราธิวาส อำเภอตากใบ และพื้นที่ที่ใช้ภาษาไทยถิ่นในรัฐกลันตัน ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย โดยที่ภาษาไทยถิ่นกลุ่มนี้มีศูนย์กลางอยู่ที่พื้นที่อำเภอตากใบ อำเภอสุไหงปาดีและรัฐกลันตัน

ประภาพรรณ เสนิตินติกุล<sup>๒๑</sup> ศึกษาเรื่องศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และสงขลา มีจุดมุ่งหมายศึกษาเปรียบเทียบศัพท์ในภาษาไทยถิ่นสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และสงขลา โดยสร้างรายการคำซึ่งมีหน่วยอรรถ ๒๖๑๖ หน่วยอรรถ แบ่งตามกลุ่มความหมายรวม ๖ ประเภท ได้แก่ คำเรียกชื่อส่วนต่างๆ ของร่างกายคน สัตว์ พืช เครื่องมือ และสรรพนาม คำเรียกชื่อเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย คำเรียกของใช้และเครื่องมือเฉพาะถิ่น เรียกเวลา เรียกอาหาร ชื่อโรค คำหมวดต่างๆ ๔ หมวดคำที่ใช้เกี่ยวกับความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม และหมวดเบ็ดเตล็ด แล้วนำหน่วยอรรถทั้งหมด ไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา ๓ คน ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละ

<sup>๒๐</sup> วิจิตร ศรีสุวิธานนท์, “การจำแนกภาษาไทยโดยใช้ศัพท์เป็นเกณฑ์ : ภาษาไทยกลุ่มตากใบ”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๘), บทคัดย่อ.

<sup>๒๑</sup> ประภาพรรณ เสนิตินติกุล, “การศึกษาเรื่องศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และสงขลา”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาภาษาศาสตร์ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗), บทคัดย่อ.

จังหวัด โดยควบคุมตัวแปรคือ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา ภูมิลำเนา และภูมิหลังของกลุ่มสมรสของตัวแทนผู้บอกภาษาทั้งหมดนี้จากผลการศึกษานี้ปรากฏว่า ภาษาถิ่นทั้งสามมีการใช้ศัพท์มี ๓ ประเภทด้วยกันคือ ประเภทแรกได้แก่ศัพท์ที่ทุกถิ่นใช้เหมือนกันหมด ประเภทที่ ๒ ศัพท์ที่ทุกถิ่นใช้แตกต่างกัน ศัพท์ที่ถิ่นหนึ่งใช้แตกต่างไปจากถิ่นหนึ่งอยู่เพียงถิ่นเดียว ศัพท์ประเภทที่ทุกถิ่นใช้เหมือนกันมีจำนวน ๑๘๘๘ หน่วยอรรถ ร้อยละ ๗๒.๕๖ ของหน่วยอรรถทั้งหมดแสดงว่า ภาษาถิ่นทั้งสามล้วนเป็นภาษาถิ่นย่อยของภาษาไทยถิ่นใต้

ดวงใจ เอช<sup>๒๓</sup> ศึกษาวิจัยภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราช แล้วนำผลการศึกษามาแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นย่อยพร้อมทั้งเปรียบเทียบการแปรของศัพท์กับการแปรทางเสียง ที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยคัดเลือกหน่วยอรรถ จากงานของ ประภาพรรณ เสนีตันติกุล จำนวน ๓๐ หน่วยอรรถ เลือกเฉพาะศัพท์ที่ใช้ต่างกันระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานีกับจังหวัดนครศรีธรรมราช จำทำแบบสอบถามไปยังอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนประจำตำบลตำบลละ ๑ โรงเรียนจุดเก็บข้อมูลทั้งสิ้น ๒๖๗ จุด จากนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์คำที่ปรากฏในแบบสอบถามว่ามีศัพท์และแสดงการกระจายของศัพท์ลงบนแผนที่ จากผลการกระจายของศัพท์ลงบนแผนที่ทำให้แบ่งประเภทของแผนที่ได้ ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ ประเภทที่ไม่สามารถแบ่งบริเวณที่ศึกษาออกเป็นพื้นที่ย่อยได้ และประเภทที่แบ่งบริเวณที่ศึกษาออกเป็นพื้นที่ย่อยได้ จากการพิจารณาแผนที่ประเภทที่สามารถแบ่งบริเวณที่ศึกษาออกเป็นพื้นที่ย่อยได้ ทำให้สรุปได้ว่าแนวแบ่งเขตภาษาที่สำคัญอยู่ที่บริเวณเส้นเขตจังหวัด โดยมีข้อยกเว้นอยู่ ๒ กรณี คือ อำเภอขนอมและอำเภอสิชต ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีแนวโน้มของการใช้ศัพท์เหมือนกับสุราษฎร์ธานีแถบอำเภอพระแสง และกิ่งอำเภอชัยบุรี จังหวัดสุราษฎร์ธานีเหมือนกับจังหวัดนครศรีธรรมราช

ระพีพรรณ ใจดี<sup>๒๔</sup> วิจัยภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง เพื่อแบ่งเขตภาษาถิ่นย่อย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามมีหน่วยอรรถ ๓๐ หน่วยอรรถ ซึ่งได้จากการวิจัยเบื้องต้นและงานวิจัยอื่นให้เป็นตัวแทนของศัพท์ ๓ จังหวัด ที่ผู้วิจัย

<sup>๒๓</sup> ดวงใจ เอช, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), บทคัดย่อ.

<sup>๒๔</sup> ระพีพรรณ ใจดี, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), บทคัดย่อ.

ส่งแบบสอบถามไปทุกตำบลใน ๓ จังหวัดรวมทั้งสิ้น ๓๒๘ ตำบลผู้ตอบแบบสอบถามคือ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนประจำตำบล ได้รับแบบสอบถามคืนร้อยละ ๘๒ จากการวิเคราะห์ศัพท์แล้วจึงแสดงการกระจายคำศัพท์ในแผนที่หน่วยอรรถละ ๑ แผ่นแล้วนำมาลากเส้นแบ่งเขตศัพท์ หากมีศัพท์เดียวปรากฏตั้งแต่ ๒๕ จุดขึ้นไป ขั้นสุดท้ายนำเส้นแบ่งเขตศัพท์ที่ปรากฏเกาะกลุ่มกันมาแสดงผลการวิจัยพบว่าการแปรของศัพท์ สามารถนำมาแบ่งเขตภาษาถิ่นย่อยบริเวณที่ได้ศึกษาได้ ๓ บริเวณ คือบริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง

จิราภรณ์ ธรรมสระโร<sup>๒๕</sup> ศึกษาภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นจังหวัดปัตตานีเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างๆ ของศัพท์ศึกษาการกระจายของศัพท์และนำผลการศึกษามาแบ่งเขตภาษาถิ่นย่อยโดยใช้ข้อมูลจากหมู่บ้านทุกตำบลจำนวน ๑๑๒ ตำบล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถามประกอบด้วยหน่วยอรรถ ๓๐ หน่วยอรรถ ผู้วิจัยออกเก็บข้อมูลด้วยการออกภาคสนามสัมภาษณ์ผู้ออกภาษาซึ่งพัฒนาตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยภาษาไทยถิ่นใต้จังหวัดปัตตานีในหน่วยอรรถหนึ่งมีศัพท์ที่ใช้ ๓-๑๑ ศัพท์ ลักษณะความแตกต่างของศัพท์ที่ใช้ในหน่วยอรรถเดียวกันมี ๓ ลักษณะคือ ความแตกต่างด้านโครงสร้างของคำ ความแตกต่างด้านลักษณะการใช้คำ ความแตกต่างด้านธรรมชาติของคำ การกระจายของคำศัพท์ที่ใช้ในหน่วยอรรถเดียวกันไม่ปรากฏการรวมตัวของเส้นแบ่งเขตศัพท์หนาแน่นบริเวณใดอย่างชัดเจน จึงแบ่งเขตภาษาถิ่นย่อยจากจำนวนการใช้สูงสุดของแต่ละอำเภอใช้ตรงกันแบ่งเขตได้ ๒ เขต

จรรยา บุญพันธ์ และวันทนิย์ พันธชาติ<sup>๒๖</sup> ศึกษาการกระจายของศัพท์ภาษาถิ่นทุกภาคทั่วประเทศโดยใช้วิธีทางภูมิศาสตร์ภาษาเพื่อดูการกระจายของศัพท์ในถิ่นต่างๆ กำหนดบริเวณที่ศึกษาโดยแบ่งพื้นที่ประเทศไทยเท่าๆ กัน ตามกริด (คือบริเวณที่เกิดจากเส้นรุ้งและเส้นแวงในแผนที่ตัดกัน เป็นกรอบสี่เหลี่ยม) ได้ ๕๑ พื้นที่ และแต่ละพื้นที่ย่อยได้จากมุมทแยงตัดกันและทำวงกลมรัศมี ๑ นิ้ว โดยใช้จุดตัดของเส้นทแยงมุมเป็นจุดศูนย์กลาง วงกลมนี้คือ จุดที่ผู้วิจัยได้เลือกเป็นตัวแทนของบริเวณที่จะศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทางไปรษณีย์ส่งไปยังครูใหญ่หรืออาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนประจำหมู่บ้านที่คัดเลือกจำนวน ๑๐๒ หมู่บ้าน การวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำข้อมูลคำศัพท์ที่เก็บรวบรวมได้มาแสดงลงในตาราง เพื่อเปรียบเทียบดูความเหมือนและความ

<sup>๒๕</sup> จิราภรณ์ ธรรมสระโร, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้จังหวัดปัตตานี”, **ปริญญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๖), บทคัดย่อ.

<sup>๒๖</sup> จรรยา บุญพันธ์ และวันทนิย์ พันธชาติ, “การศึกษการกระจายของคำศัพท์ในประเทศไทย : โครงการทดลอง”, (ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔), บทคัดย่อ.

แตกต่างของการใช้ศัพท์ แต่ในกรณีที่ภาคแต่ละภาคมีศัพท์ที่ใช้สำหรับแต่ละหน่วยอรรถ ได้พิจารณาการใช้ศัพท์สามัญประจำภาคโดยพิจารณาศัพท์ที่มีการใช้ร้อยละ ๖๐ ของแต่ละภาค

จันทิราพร สุขปรีดี<sup>๒๗</sup> วิทยุภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแปรของศัพท์ในภาษาไทยถิ่น จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด โดยใช้แบบสอบถามที่มีหน่วยอรรถ ๖๐ หน่วยอรรถ ให้ผู้ตอบแบบสอบถามคือ กำนันหรืออาจารย์ใหญ่โรงเรียนประจำตำบล ได้รับแบบสอบถามคืนคิดเป็นร้อยละ ๘๑.๓๓ การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ไม่ได้วิเคราะห์ศัพท์ เช่นเดียวกับงานวิจัยอื่นๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับภูมิศาสตร์คำศัพท์ แต่ได้แสดงการกระจายของคำทุกคำลงบนแผนที่หน่วยอรรถละ ๑ แผ่น โดยใช้สัญลักษณ์ต่อ ๑ คำแล้ววิเคราะห์ปริมาณของการปรากฏของคำในแต่ละแผนที่ ต่อจากนั้นจึงวิเคราะห์แผนที่ของหน่วยอรรถทั้งหมดเพื่อการเกาะกุมของคำในการศึกษาครั้งนี้พบว่าหน่วยอรรถ ๓๖ หน่วยอรรถแสดงความคล้ายคลึงของการใช้ภาษาไทยถิ่นจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด ส่วนที่เหลือ ๒๔ หน่วยอรรถ แสดงการจำแนกภาษาไทยในบริเวณที่ศึกษาออกเป็นภาษาถิ่นย่อยระดับจังหวัด ๓ ภาษา ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นระยอง ภาษาไทยถิ่นจันทบุรีและภาษาไทยถิ่นตราดและภาษาไทยถิ่นย่อยระดับอำเภอ ๔ ภาษา ได้แก่ ภาษาถิ่นย่อยโป่งน้ำร้อน ภาษาถิ่นย่อยปลวกแดง ภาษาถิ่นย่อยอำเภอเมืองจันทบุรีและภาษาถิ่นย่อยอำเภอเมืองตราด

ประภัสสร มลิวัลย์<sup>๒๘</sup> วิทยุภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นจังหวัดสระบุรี การศึกษาโดยใช้คำศัพท์ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการแปรของศัพท์และการกระจายของศัพท์ภาษาไทยถิ่นต่างๆ คือ ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน เพื่อนำผลของการศึกษามาทำแผนที่ภาษาไทยถิ่นจังหวัดสระบุรีและเพื่อดูว่าภาษาไทยถิ่นเหล่านี้มีแนวแบ่งเขตของภาษาอยู่บริเวณใดซึ่งจะทำให้ทราบว่าภาษาไทยถิ่นต่างๆ ใช้พูดกันในพื้นที่ใดของจังหวัด และมีผู้พูดโดยประมาณเท่าใด การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีส่งแบบสอบถามไปยังกำนันและผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน จำนวนหน่วยอรรถที่ใช้ในการศึกษาจำนวน ๕๐ หน่วยอรรถ การวิเคราะห์การกระจายศัพท์และศัพท์แปรแล้วแสดงการกระจายศัพท์ลงในแผนที่เนื่องจากผลการกระจายคำศัพท์ไม่มีระบบจึงหาแนวแบ่งเขตภาษาที่แน่นอนไม่ได้จึงต้องใช้วิธีนับจำนวนการใช้ศัพท์ของภาษาไทยถิ่นต่างๆ เพื่อเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจว่าหมู่บ้านใดใช้ภาษาใด ผลการศึกษาพบว่าจังหวัดสระบุรีมีผู้พูด

<sup>๒๗</sup> จันทิราพร สุขปรีดี, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดระยอง จันทบุรีและตราด”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

<sup>๒๘</sup> ประภัสสร มลิวัลย์, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นจังหวัดสระบุรี: การศึกษาโดยใช้คำศัพท์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์ (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

ภาษาไทยถิ่นย่อย ๓ กลุ่ม คือ ภาษาไทยถิ่นกลางใช้มากที่สุด ภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นอันดับ ๒ และใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือน้อยที่สุดและบางหมู่บ้านใช้ภาษาถิ่นแต่ละถิ่นปะปนกันเป็นผลมาจากหมู่บ้านนั้นเป็นเขตติดต่อกันแต่เมื่อพิจารณาแนวโน้มของภาษาไทยถิ่นที่ใช้ในหมู่บ้านที่ไม่สามารถตัดสินว่าใช้ภาษาไทยถิ่นใดแน่ แต่ในอนาคตจะทำให้หมู่บ้านนั้นพูดภาษาของหมู่บ้านข้างเคียง

ชลิดา โรจนวัฒนาวุฒิ<sup>๒๙</sup> วิทยุภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทย ๔ ถิ่น การศึกษาเชิงจำกัด โดยการศึกษาครั้งสุดท้ายมีจุดประสงค์ที่จะกำหนดเขตของภาษาไทยทั้ง ๔ ภาษา โดยใช้เกณฑ์ความแตกต่างทางด้านศัพท์ หน่วยอรรถที่นำมาศึกษามีจำนวน ๖ หน่วยซึ่งได้รับการคัดเลือกแล้วมีคุณสมบัติคือ ประกอบด้วยศัพท์ประจำถิ่น ๔ ศัพท์อย่างไรก็ตามหลังจากวิเคราะห์พบว่า ๒ ใน ๖ หน่วยขาดคุณสมบัติตามกำหนดจึงต้องตัดออกจากขั้นตอนการวิเคราะห์เพื่อนำผลมากำหนดเขตภาษา การเก็บข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังทุกอำเภอในประเทศไทยคือจำนวน ๖๖๗ อำเภอ และได้แบบสอบถามคืนทั้งหมด การใช้เกณฑ์ทางด้านศัพท์วิเคราะห์พบว่าสามารถกำหนดเขตภาษาไทยทั้ง ๔ ถิ่นได้แก่ ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นกลาง และภาษาไทยถิ่นใต้พร้อมทั้งพบบริเวณรอยต่อของภาษาอีกด้วยรวม ๖ แห่ง เมื่อเปรียบเทียบเขตภาษาไทยถิ่น เขตการปกครองอันได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคใต้ พบว่า ไม่ได้ครอบคลุมพื้นที่เดียวกัน

อุทุมพร จุลศิริ<sup>๓๐</sup> วิทยุภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดพิจิตร เพื่อศึกษาการใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นต่างๆ อันได้แก่ถิ่นเหนือ ถิ่นกลาง ถิ่นอีสานในจังหวัดพิจิตร โดยการศึกษาการกระจายของศัพท์ การกระจายศัพท์ และบริเวณการใช้ศัพท์ ของภาษาไทยถิ่นต่างๆ เพื่อนำผลมาทำแผนที่ทางภาษาวิธีเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามประกอบด้วย ๔๐ หน่วยอรรถแทนด้วยศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือ ถิ่นกลาง ถิ่นอีสาน แจกให้ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านที่มาประชุมประจำเดือนที่อำเภอ ผลการเก็บข้อมูลนำมาวิเคราะห์ศัพท์ และแปรศัพท์ มีหน่วยอรรถ ๒ หน่วยอรรถที่มีปัญหาจึงจำเป็นต้องตัดออกเหลือเพียง ๓๘ หน่วยอรรถ จากนั้นจึงแสดงการกระจายศัพท์ลงแผนที่หน่วยอรรถละ ๑ แผ่น แต่การกระจายของคำศัพท์เป็นอย่างดีไม่มีระบบไม่สามารถหาแนวแบ่งเขตภาษาได้ ผู้วิจัยจึงนับจำนวนการใช้ศัพท์ของภาษาไทยถิ่นต่างๆ และตัดสินว่าหมู่บ้านใดใช้ภาษาใดหรือมีแนวโน้มที่จะใช้ภาษาใด ผลปรากฏว่า จังหวัดพิจิตรมีการใช้ภาษาไทยถิ่น ๓ ภาษาคือภาษาถิ่นเหนือ

<sup>๒๙</sup> ชลิดา โรจนวัฒนาวุฒิ, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทย ๔ ถิ่น: การศึกษาเชิงจำกัด”, รายงานการวิจัย, (โครงการวิจัยภาษาไทยและภาษาท้องถิ่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), บทคัดย่อ.

<sup>๓๐</sup> อุทุมพร จุลศิริ, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดพิจิตร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์ (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๔), บทคัดย่อ.

ของจังหวัดสำหรับภาษาไทยถิ่นอีสานมีใช้ไม่มากเมื่อเทียบกับภาษาไทยถิ่นกลางและใช้ในบริเวณตะวันออกของจังหวัดและมีจำนวนเล็กน้อยตามชายแดนด้านตะวันตกของจังหวัดส่วนภาษาถิ่นเหนือมีใช้อยู่ ๒ หมู่บ้านสาเหตุของการใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือและภาษาไทยถิ่นอีสาน ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเนื่องมาจากการอพยพย้ายถิ่นสำหรับหมู่บ้านปะปนกันไม่สามารถตัดสินได้ว่าใช้ภาษาไทยใด อาจเนื่องมาจากการรับอิทธิพลของภาษาอื่นที่อยู่ใกล้เคียง ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคใต้ พบว่าไม่ได้ครอบคลุมพื้นที่เดียวกัน

วิภา สมบูรณ์ศักดิ์<sup>๑๑</sup> ศึกษาภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดปราจีนบุรี เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยหน่วยย่อย ที่เป็นหน่วยของความหมายที่มีคำศัพท์ใช้ในความหมายนั้นมากกว่าหนึ่งศัพท์ นำไปสอบถามผู้บอกภาษาทุกหมู่บ้าน หมู่บ้านละ ๒ คน รวม ๕๒๕ หมู่บ้านใน ๓ อำเภอ ผลการศึกษาพบว่า สามารถแบ่งเขตภาษาถิ่นในจังหวัดปราจีนบุรีออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานในตำบลเนินหอม อำเภอเมือง อำเภอนาดี อำเภอประจันตคาม อำเภอศรีมโหสถ และอำเภอกบินทร์บุรี กลุ่มผู้ใช้ภาษาไทยกลาง ในอำเภอเมือง อำเภอบ้านสร้าง ตำบลไผ่ชะเลียด อำเภอศรีมโหสถ และตำบลลาดตะเคียนกับตำบลหาดนางแก้ว อำเภอกบินทร์บุรี กลุ่มผู้ใช้ภาษาไทยพวน ในอำเภอสรีมหาโพธิ์และอำเภอสรีมโหสถ และกลุ่มผู้ใช้ภาษาไทยโคราช ในตำบลบุพราหมณ์ และอำเภอนาดี

### ๒.๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสาน

วิจินต์ ภาณุพงศ์<sup>๑๒</sup> ศึกษาภูมิศาสตร์คำศัพท์ในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อเป็นโครงการนำร่องของโครงการภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาถิ่นอีสาน มีจุดหมายที่จะกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาในจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้ศัพท์คุณสมบัติของผู้บอกภาษาที่ต้องเป็นเพศหญิง อายุ ระหว่าง ๒๕-๘๐ ปีการศึกษาระดับประถมศึกษา อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นมาตั้งแต่เกิด จำนวน ๒๕ คนจาก ๒๕ หมู่บ้านในจังหวัดนครราชสีมา ใช้วิธีเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์แล้วบันทึกข้อมูลลงในแบบสอบถามสร้างศัพท์ ๒๑๔ คำแล้วนำมาวิเคราะห์หารูปแปรของศัพท์จากผลของการศึกษา สามารถแยกภาษาถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาได้ ๒ กลุ่ม คือภาษาถิ่นกลุ่มไทยโคราชและภาษาไทยถิ่นกลุ่มอีสาน ภาษาถิ่นกลุ่มไทยโคราชพูด ๓ ใน ๔ ของพื้นที่จังหวัด ภาษาไทยอีสานพูดในบริเวณย่อย ๓ แห่งคือ

<sup>๑๑</sup> วิจินต์ ภาณุพงศ์, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ในจังหวัดนครราชสีมา : โครงการนำร่อง”, รายงานการวิจัย, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), บทคัดย่อ.

<sup>๑๒</sup> ประภัสสร มลิวัลย์, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นจังหวัดสระบุรี: การศึกษาโดยใช้คำศัพท์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์ (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๐), บทคัดย่อ.

ทางทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตกเฉียงใต้ แนวการแบ่งเขตภาษาที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ มีเส้นแบ่งเขตภาษาที่ทับกันสนิทพอดี ๕๑ เส้นและเป็นเส้นแบ่งเขตภาษาที่ทับกันไม่สนิทซึ่ง สนับสนุนแนวแบ่งเขตภาษาด้วยและแสดงให้เห็นว่าภาษาไทยถิ่นโคราชมีอิทธิพลต่อภาษาไทยถิ่น อีสานมากกว่าภาษาไทยถิ่นอีสานมีอิทธิพลต่อภาษาไทยโคราช ผู้วิจัยพบว่าภาษาไทยโคราชส่วนใหญ่ใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทย ส่วนใหญ่เป็นศัพท์ภาษาถิ่นอีสานนอกจากนั้นผู้วิจัย ยังใช้หลักฐานด้านวรรณยุกต์และด้านการกระจายเสียงพยัญชนะและเสียงสระมาสนับสนุนแนว แบ่งเขตภาษาทำให้แบ่งภาษาถิ่นโคราชเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มย่อยเหนือและกลุ่มย่อยใต้จากหลักฐาน ด้านเสียงวรรณยุกต์และสามารถแบ่งกลุ่มย่อยจากหลักฐานด้านการกระจายเสียงพยัญชนะและเสียง สระเป็นกลุ่มย่อยตะวันออกและกลุ่มย่อยตะวันตก

สลับ เปี่ยมเพิ่มพูน<sup>๓๓</sup> วิจัยภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมี จุดมุ่งหมายที่จะกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้ศัพท์เป็นเกณฑ์ใช้วิธีให้ผู้ บอกรายชื่อคำหรือผู้ใหญ่นบ้านในทุกตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์เป็นผู้กรอกแบบสอบถามเกี่ยวกับการ ใช้หน่วยวรรณยุกต์จำนวน ๓๐ หน่วยวรรณยุกต์ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่ามีหน่วยแบ่งเขตภาษา เกิดขึ้นจากกลุ่มเส้นแบ่งเขตศัพท์ทับกันสนิทพอดีจำนวน ๑๕ เส้นของหน่วยวรรณยุกต์ที่กระจายอย่างมี ระบบจำนวน ๑๕ รายและแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์ออกเป็น ๒ กลุ่มคือกลุ่ม ภาษาไทยถิ่นโคราชและกลุ่มภาษาไทยถิ่นอีสาน พบการใช้ศัพท์ที่กระจายอย่างไม่มีระบบอีก ๑๔ ราย จากการศึกษายังพบว่าการใช้ภาษาไทยถิ่นกลุ่มโคราชกระจายอยู่ใน ๒ บริเวณ แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ย่อยคือ ไทยโคราชตะวันตกเฉียงใต้ และไทยโคราชกลุ่มตะวันตก ซึ่งรวมเป็น ๑ ใน ๗ ของพื้นที่ทั้ง จังหวัดบริเวณที่ใช้ภาษาถิ่นกลุ่มไทยอีสานมี ๓ บริเวณ ได้แก่ไทยอีสานกลุ่มตะวันออกเฉียงเหนือ ไทยอีสานกลุ่มใต้และไทยอีสานกลุ่มตะวันตกซึ่งรวมเป็น ๓ ใน ๗ ของพื้นที่จังหวัดและพบบริเวณ รอยต่อของภาษาไทยถิ่นทั้งสองอยู่ระหว่างไทยอีสานกลุ่มตะวันตกกับกลุ่มตะวันตกเฉียงเหนือและ ภาษาไทยโคราชกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้รอยต่อนี้แสดงถึงอิทธิพลทางด้านเสียงของภาษาถิ่นทั้งสอง กลุ่มที่มีต่อกัน

สุภาวดี กองสุวรรณ<sup>๓๔</sup> ศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดเลย โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาการกระจายของศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นอีสาน ว่าใช้

<sup>๓๓</sup> สลั บ เปี่ยมเพิ่มพูน, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๕), บทคัดย่อ.

<sup>๓๔</sup> สุภาวดี กองสุวรรณ, “การกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดเลย”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจารึกภาษาไทย (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๑), บทคัดย่อ.



อยู่ในบริเวณใดบ้าง จากนั้นนำผลการศึกษามาทำแผนที่เขตภาษาจังหวัดนี้ โดยอาศัยคำศัพท์เป็นเกณฑ์ นอกจากนี้ยังศึกษาถึงความแตกต่างขององค์ประกอบทางสังคม ว่ามีอิทธิพลต่อการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นอีสาน หรือไม่ อย่างไร

การศึกษานี้เป็นผลจากการเดินทางไปเก็บข้อมูลจากผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนี้ ๓ ครั้ง ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๓๐ เดือนตุลาคม ๒๕๓๐ และเดือนมกราคม ๒๕๓๑ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ โดยใช้คำศัพท์ ๗๐ คำ ใช้ผู้บอกภาษาทั้งสิ้น ๑,๔๕๘ คน จากจุดเก็บข้อมูล ๑ จุด ในบริเวณ ๘๑ ตำบล ของ ๕ อำเภอ ๒ กิ่งอำเภอของจังหวัด

ผลการศึกษาว่า จังหวัดเลยมีอัตราการใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานสูงกว่าภาษาไทยถิ่นอื่นๆ ความแตกต่างของการใช้ศัพท์ในภาษาไทยถิ่นทั้ง ๓ ถิ่น คือ ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นอีสาน สามารถแบ่งบริเวณพื้นที่ของจังหวัดออกเป็น ๓ เขตภาษา ตามลักษณะของภูมิประเทศ คือ

๑. เขตภูเขาสูง ได้แก่ อำเภอด่านซ้าย อำเภอนาแห้ว อำเภอท่าลี่ อำเภอภูเรือ ตลอดจนพื้นที่ติดต่อกับบริเวณที่ราบสูง อันได้แก่ อำเภอเมือง ใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง และภาษาไทยถิ่นเหนือ เป็นส่วนใหญ่

๒. เขตที่ราบเชิงเขา ได้แก่อำเภอภูกระดึง อำเภอปากชม กิ่งอำเภอนาคู กิ่งอำเภอภูหลวง ตลอดจนพื้นที่ติดต่อกับบริเวณเขตที่ราบลุ่ม อันได้แก่ อำเภอวังสะพุง ใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นส่วนใหญ่ และ

๓. เขตที่ราบลุ่ม ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอเชียงคาน และอำเภอวังสะพุง บริเวณนี้ส่วนใหญ่ใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสาน และพบว่ามีอัตราการใช้ภาษาไทยถิ่นนี้อยู่ระหว่างเขตภูเขาสูงและเขตที่ราบเชิงเขา ขณะเดียวกันก็ใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานกับคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง และคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือ

จากการหาอัตราร้อยละของปริมาณการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นของผู้บอกภาษาจังหวัดเลย สามารถแบ่งเขตภาษาได้ ๔ เขต คือ

๑. เขตภาษาไทยถิ่นเหนือ ได้แก่ อำเภอด่านซ้าย อำเภอภูเรือ และอำเภอนาแห้ว
๒. เขตภาษาไทยถิ่นกลาง ได้แก่ อำเภอด่านซ้าย อำเภอภูเรือ อำเภอท่าลี่ อำเภอเมือง
๓. เขตภาษาไทยถิ่นอีสาน ได้แก่ อำเภอภูกระดึง อำเภอเชียงคาน อำเภอปากชม กิ่งอำเภอนาคู กิ่งอำเภอภูหลวง และ
๔. เขตภาษาไทยถิ่น ได้แก่ อำเภอนาแห้ว และกิ่งอำเภอภูหลวง

จากการศึกษาองค์ประกอบของสังคมที่มีอิทธิพลต่อการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นทั้ง ๑๓ ปรากฏว่า สภากฎุมิศาสตร์และการคมนาคมที่สะดวกมีส่วนทำให้การใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นแตกต่างกันบ้างแต่ไม่มากนัก จึงไม่ถือว่าองค์ประกอบเหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญ

พรทิพย์ บุญเก่า<sup>๓๕</sup> วิจัยภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม โดยอาศัย การศึกษาการกระจายศัพท์เป็นเกณฑ์ นอกจากนี้ยัง ได้ศึกษาระบบวรรณยุกต์ในบริเวณที่พบว่าใช้ ภาษาถิ่นต่างกัน ใน ๖ จุด เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ว่าศัพท์ที่ใช้เป็นศัพท์ของภาษาถิ่นกลุ่มใด การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลใช้วิธีส่งแบบสอบถามไปยังอาจารย์ใหญ่และครูใหญ่จากตำบล ของจังหวัดมหาสารคามตำบลละ ๑ คน ใน ๑๐ อำเภอจำนวน ๕๕ คน จำนวนหน่วยย่อยใน แบบสอบถามจำนวน ๓๐ หน่วยย่อย ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่ามีแนวแบ่งภาษาเกิดขึ้นจากกลุ่ม เส้นแบ่งเขตศัพท์ที่ทับกันสนิทพอดีจำนวน ๒๑ เส้น ของจำนวนหน่วยย่อยที่กระจายอย่างมี ระเบียบและแนวแบ่งเขตภาษานี้ได้แบ่งเขตการใช้ภาษาในจังหวัดมหาสารคามเป็น ๒ กลุ่มคือ ภาษาถิ่นอีสาน กับภาษาถิ่นช้อ และภาษาไทยถิ่นโคราช จากข้อมูลหน่วยย่อยที่กระจายไม่มีระบบ ๕ หน่วยย่อย ภาษาไทยถิ่นโคราชกระจายอยู่ใน ๔ บริเวณแบ่งเป็น ๔ กลุ่มย่อย ได้แก่จุดที่ ๑ อำเภอ เมือง จุดที่ ๗ อำเภอกันทรวิชัย จุดที่ ๓ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย และอำเภอนาเชือกรวมเป็นร้อยละ ๔ ของพื้นที่ทั้งจังหวัดบริเวณที่ใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานมี ๒ บริเวณจำนวน ๘๘ จุดในเขตติดต่อกัน ๑๐ อำเภอ ของพื้นที่จังหวัดคิดเป็นร้อยละ ๘๘ กลุ่มผู้ใช้ภาษาย้อ ๑ บริเวณ ได้แก่อำเภอกันทรวิชัย ๒ จุดรวมเป็นพื้นที่ประมาณร้อยละ ๒ ของพื้นที่ทั้งจังหวัด

รุ่งอรุณ ทีฆชุนหเถียร และวิไลวรรณ สมโสภณ<sup>๓๖</sup> วิจัยภูมิศาสตร์คำศัพท์จังหวัดเลย โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์การใช้คำศัพท์แทนหน่วยความหมาย และพิจารณาการกระจาย คำศัพท์ในท้องที่ต่างๆ ของจังหวัดเลย แล้วนำผลการวิเคราะห์นั้นไปทำแผนที่ภาษา เพื่อกำหนด แนวแบ่งเขตภาษาว่าในจังหวัดเลยมีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาไทยถิ่น เหนือ อยู่บริเวณใดบ้าง โดยใช้วิธีการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียน ประถมศึกษาทุกโรงเรียนในจังหวัดเลย ที่สังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน ๔๕๒ โรงเรียน ได้รับแบบสอบถามกลับคืนจำนวน ๓๓๕ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๗๔ หน่วยย่อยที่ใช้ใน การวิจัยมีทั้งสิ้น ๓๐ หน่วยย่อย มีเกณฑ์ในการคัดเลือกหน่วยย่อยสองประการ คือ ประการที่

<sup>๓๕</sup> พรทิพย์ บุญเก่า, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลป ศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒), บทคัดย่อ.

<sup>๓๖</sup> รุ่งอรุณ ทีฆชุนหเถียรและวิไลวรรณ สมโสภณ, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์จังหวัดเลย”, รายงานการ วิจัย, (ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗), บทคัดย่อ.

หนึ่ง เป็นหน่วยอรรถที่ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาไทยถิ่นเหนือ ใช้แทนด้วย ศัพท์ที่แตกต่างกัน ประการที่สอง เป็นหน่วยอรรถที่ตอบแบบสอบถามรู้จักและเข้าใจความหมาย เป็นอย่างดี ประกอบด้วยคำนาม และคำที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ มีใช้คำที่ยืมมาจากภาษาอื่น หรือ มีใช้คำที่เกี่ยวข้องกับความคิดในสังคมสมัยใหม่

ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า จังหวัดเลยไม่มีแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่น เพราะผลจากการ วิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่า จังหวัดเลยมีอัตราการใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานสูงสุดที่สุดทั่ว ทั้งจังหวัด จากจำนวนจุดเก็บข้อมูลทั้งหมด ๓๓๕ จุด มีเพียง ๕ จุดเท่านั้น ที่ไม่ได้ใช้ภาษาไทยถิ่น อีสานเพียงภาษาเดียว โดยมีจุดเก็บข้อมูลที่ใช้ภาษาม้ง ๑ จุด คือ บ้านตูปคือ ตำบลกสละดอน อำเภอ ค่านซ้าย และมีจุดเก็บข้อมูลที่ใช้ภาษาไทยถิ่นกลางร่วมกับภาษาไทยถิ่นอีสาน ๔ จุด คือ ที่บ้านบึง ผักกาม ตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง บ้านโนน ตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง บ้านนาบอน ตำบลนา ข้าว อำเภอเชียงคน และบ้านห้วยตาด ตำบลนาดอกคำ กิ่งอำเภอนาค้าง ส่วนจุดเก็บข้อมูลที่เหลือ จำนวน ๓๓๔ จุด ใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานเพียงภาษาเดียว

ปิยวรรณ ภูวชินวงศ์<sup>๓๓</sup> ศึกษาภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นใจจังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีความมุ่ง หมายเพื่อศึกษาลำดับคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ดในด้านการแปร การกระจายคำศัพท์ และบริเวณการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่น เพื่อนำผลการศึกษามาทำแผนที่ทางภาษา ซึ่งจะทำให้ทราบ ความแตกต่างของภาษาไทยถิ่นที่ใช้ในจังหวัดร้อยเอ็ด วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยหน่วยอรรถที่เป็นหน่วยของความหมายที่มีคำศัพท์ใช้ในความหมายนั้นมากกว่า หนึ่งศัพท์ ในการวิจัยครั้งนี้ใช้หน่วยอรรถจำนวน ๕๐ หน่วยอรรถ หน่วยอรรถที่ใช้แบบสอบถาม ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นและเป็นตัวแทนของคำศัพท์ที่ใช้ทั้ง ๑๗ อำเภอ และอีก ๒ กิ่ง อำเภอ ในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งนำไปสอบถามผู้บอกภาษา ๑๕๒ ตำบล ตำบลละ ๑ หมู่บ้าน หมู่บ้าน ละ ๒ คน รวม ๑,๑๕๒ คน

ผลการศึกษาพบว่า ภาษาไทยถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด มีการกระจายของศัพท์อย่างเป็นระบบ ๔๑ หน่วยอรรถ ทั้ง ๔๑ หน่วยอรรถนี้ที่สามารถแสดงความแตกต่างของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วย อรรถ ฉะนั้นภาษาไทยถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ดแบ่งออกได้เป็น ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ ได้แก่ ภาษาถิ่นที่ซ้ำ ในอำเภอโพธิ์ชัย อำเภอโพธิ์ทอง อำเภอเมยวดี และอำเภอเสลภูมิ กลุ่มที่ ๒ ได้แก่ ภาษาถิ่นที่ใช้ใน อำเภอสุวรรณภูมิ อำเภอพนมไพร อำเภอโพธิ์ทราย และกิ่งอำเภอหนองฮี กลุ่มที่ ๓ ได้แก่ ภาษาถิ่น ที่ใช้ในอำเภอธวัชบุรี และกลุ่มที่ ๔ ได้แก่ ภาษาถิ่นที่ใช้ในอำเภอเมืองร้อยเอ็ด อำเภอจังหาร อำเภอ

<sup>๓๓</sup> ปิยวรรณ ภูวชินวงศ์, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

ศรีสมเด็จ อำเภोजตุรพิกรพิमान อำเภออาจสามารถ อำเภอเมืองสรวง อำเภอปทุมรัตน์ อำเภอเกษตรวิสัย และกิ่งอำเภอเชียงขวัญ

พยอม แผงชาติ<sup>๘๘</sup> ศึกษาภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดยโสธร โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาสำรวจคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดยโสธร ในด้านการแปร การกระจาย คำศัพท์ และปริมาณการใช้คำศัพท์ของภาษาไทยถิ่น เพื่อนำผลการศึกษามาทำแผนที่ทางภาษา ซึ่งจะช่วยให้ทราบความแตกต่างของภาษาถิ่นที่ใช้ในจังหวัดยโสธร วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้แบบสอบถามนั้นมากกว่าหนึ่งคำศัพท์ ในการวิจัยครั้งนี้ใช้หน่วยอรรถ จำนวน ๕๐ หน่วยอรรถ หน่วยอรรถที่ใช้แบบสอบถามได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น และเป็นตัวแทนของคำศัพท์ที่ใช้ในอำเภอทั้ง ๘ อำเภอ และอีก ๑ กิ่งอำเภอในจังหวัดยโสธร ซึ่งนำไปสอบถามผู้บอกภาษา ๖๖๖ หมู่บ้าน หมู่บ้านละ ๒ คน รวม ๑,๒๗๒ คน

ผลการวิจัยพบว่า การกระจายของคำศัพท์ที่ใช้แทนหน่วยอรรถเดียวกันทั้ง ๕๐ หน่วยอรรถ ไม่ปรากฏการรวมตัวในบริเวณใดบริเวณหนึ่งอย่างชัดเจน ดังนั้นการแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นในจังหวัดยโสธร จึงใช้วิธีการพิจารณาจำนวนคำศัพท์ที่มีอัตราการใช้สูงสุดแต่ละอำเภอใช้ตรงกัน สามารถแข่งเขตภาษาไทยถิ่นในจังหวัดยโสธรออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ ภาษาไทยถิ่นอีสานที่ใช้ในอำเภอเมือง อำเภอคำเขื่อนแก้ว อำเภอมหาชนะชัย อำเภอค้อวัง อำเภอทรายมูล อำเภอกุดชุม อำเภอป่าดัว อำเภอเลิงนกทา ในเขตพื้นที่ตำบลสามัคคี ตำบลสามแยก ตำบลสวาท ตำบลสร้างมิ่ง ตำบลศรีแก้ว และกิ่งอำเภอไทยเจริญ กลุ่มที่ ๒ ภาษาไทยถิ่นอีสานและภาษาถิ่นผู้ไทย ที่ใช้ในอำเภอเลิงนกทาในเขตพื้นที่ตำบลห้องแซง ตำบลเชียงหมี่ ตำบลบึงคำ ตำบลโคกสำราญ และตำบลกุดแห่

สุนทร วรรณ<sup>๘๙</sup> ศึกษาภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดมุกดาหาร โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการแปร และการกระจายของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดมุกดาหาร เพื่อนำผลการศึกษามาทำแผนที่ภาษาซึ่งจะทำให้ทราบความแตกต่างของภาษาถิ่นที่ใช้ในจังหวัดมุกดาหาร วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยหน่วยอรรถที่เป็นความหมายของคำที่เป็นคำศัพท์พื้นฐาน ที่เป็นคำนาม สรรพนาม คำกริยา และคำวิเศษณ์ ที่มีรูปศัพท์แปรตั้งแต่ ๓ รูปศัพท์

<sup>๘๘</sup> พยอม แผงชาติ, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นจังหวัดยโสธร”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

<sup>๘๙</sup> สุนทร วรรณ, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดมุกดาหาร”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. สาขาวิชาภาษาไทย (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

ขึ้นไปจำนวน ๕๐ หน่วยบรรณ นำไปสอบถามผู้บอกภาษาซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้และภาษาถิ่นในตระกูลไทในแต่ละพื้นที่ของจังหวัดมุกดาหาร จำนวน ๗ อำเภอ ทุกหมู่บ้าน หมู่บ้านละ ๒ คน จำนวน ๔๕๕ หมู่บ้าน

ผลการศึกษาพบว่า สามารถแบ่งเขตภาษาถิ่นจากกลุ่มของเส้นแบ่งเขตคำศัพท์ที่กระจายอย่างเป็นระบบ จำนวน ๓๕ เส้น ออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มภาษาถิ่นอีสาน ซึ่งได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอดอนตาล อำเภอนิคมน้ำอ้อม อำเภอคำชะอี และอำเภอหว้านใหญ่ และกลุ่มภาษาถิ่นผู้ไทย ได้แก่ อำเภอดงหลวงและอำเภอหนองสูง

การศึกษานิติศาสตร์คำศัพท์ ปรากฏว่ามีการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ในเขตจังหวัดทางภาคได้มากที่สุด สำหรับภาคอื่นๆ นั้นศึกษาเรื่องนิติศาสตร์คำศัพท์ในระดับที่ใกล้เคียงกันและการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ ทำให้ผู้ที่ทำการศึกษายกย่องว่ามีใครศึกษาไว้บ้างแล้ว และมีการศึกษาในพื้นที่ใด ผลการศึกษายกย่องเป็นอย่างไรบ้างซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้ตัดสินใจได้ว่า จะศึกษานิติศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในพื้นที่ใด จะศึกษาอย่างไร เพราะเอกสารดังกล่าวได้เป็นแนวทางในการศึกษาจึงทำให้ผู้วิจัยเกิดแนวคิดและรู้แนวทางในการศึกษาวิจัยต่อไป

## ๒.๓ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดหนองบัวลำภู

### ๒.๓.๑ สภาพทางประวัติศาสตร์<sup>๔๐</sup>

#### ๑. ยุคก่อนประวัติศาสตร์<sup>๔๑</sup>

จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นดินแดนที่อยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ปรากฏหลักฐานตามโครงกระดูกมนุษย์และสัตว์ เศษภาชนะดินเผา ทั้งแบบผิวเรียบและแบบตกแต่งผิวด้วยการเขียนสีและลวดลายต่างๆ เช่น หินดินเผา หินบดเผา เครื่องมือเหล็ก เครื่องประดับสำริด อายุประมาณ ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว มีหลักฐานที่ปรากฏเด่นชัด ได้แก่

๑) แหล่งโบราณคดี โนนพร้าว บ้านกุดคอกเมย ตำบลกุดคู อำเภอนोनสัง

๒) แหล่งโบราณคดี โนนดอนกลาง บ้านกุดกวางสร้อย ตำบลบ้านถิ่น อำเภอนोनสัง เป็นต้น

<sup>๔๐</sup> สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู, บรรยายสรุปจังหวัดหนองบัวลำภู, (๒๕๕๓), หน้า ๓.

<sup>๔๑</sup> โครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดหนองบัวลำภู, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (หนองบัวลำภู : ๒๕๔๕), หน้า ๕.

## ๒. ยุคประวัติศาสตร์

### ๑) สมัยทราวดี

มนุษย์เริ่มมีการประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้น มีหลักฐานที่เห็นได้ชัด คือ ใบเสมาหินทรายที่วัดพระธาตุเมืองพิณ อำเภอากลาง และวัดป่าโนนคำวิเวก อำเภอสุวรรณคูหา เป็นต้น

### ๒) สมัยพระไชยเชษฐาธิราช

ประมาณปี พ.ศ. ๒๑๐๖ พระไชยเชษฐาธิราช แห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทร์) ได้อพยพผู้คนมาอยู่อาศัย ณ ที่แห่งนี้ ได้สร้างพระพุทธรูปและศิลาจารึกไว้ที่อำเภอสุวรรณคูหา อำเภอสุวรรณคูหา และนำไปพรพลมมาบูรณะสร้างบ้านแปงเมืองหนองบัวลุ่มภูขึ้นใหม่ที่ริมหนองบัว ซึ่งเป็นเมืองเก่ามาแต่สมัยขอมเรื่องอำนาจ ได้สร้างพระพุทธรูปวิหาร ขุดบ่อน้ำในบริเวณวัดในหรือวัดศรีคุณเมืองและยกฐานะขึ้นเป็นเมือง “จำปานครกานแก้วบัวบาน” หรือเมือง “หนองบัวลุ่มภู”

### ๓) สมัยกรุงศรีอยุธยา

ประมาณปี พ.ศ. ๒๑๑๗ ช่วงสียงกรุงศรีอยุธยาให้พม่าครั้งที่ ๑ สมเด็จพระนเรศวรได้ตามเสด็จพระมหาธรรมราชาพระราชาบิดายกทัพเข้ารบกับกรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทร์) และได้นำกองทัพเสด็จประทับพักแรมที่ริมหนองบัวแต่ทรงพระประชวรด้วยไข้ทรพิษเสียก่อน จำต้องเลิกทัพเสด็จกลับกรุงศรีอยุธยา

ต่อมาประมาณปี พ.ศ. ๒๓๐๒ สมัยพระเจ้าเอกทัศ กษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งกรุงศรีอยุธยา พระวอ พระตา ซึ่งเป็นเสนาบดีของเจ้ากรุงเวียงจันทร์ได้อพยพหนีข้ามลำน้ำโขง มาตั้งภูมิลำเนาบูรณะสร้างบ้านแปงเมือง “จำปานครกานแก้วบัวบาน” ขึ้นใหม่และตั้งชื่อว่า “นครเขื่อนขันธ์กานแก้วบัวบาน” แต่ภายหลังประมาณปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ถูกกองทัพของพระเจ้าสิริบุญสาร โอรสเจ้าเมืองเวียงจันทร์ตีแตกในเวลาต่อมา

### ๔) สมัยกรุงธนบุรี-กรุงรัตนโกสินทร์

ประมาณปี พ.ศ. ๒๓๒๑ พระเจ้ากรุงธนบุรีได้โปรดให้พระยาจักรียกกองทัพมาปราบพระเจ้าสิริบุญสารจนได้รับชัยชนะในที่สุด และนำพระแก้วมรกตและพระพุทธรูปปางต่างๆ กลับมาถวายพระเจ้าตากสินแห่งกรุงธนบุรีและได้รับการปูนบำเหน็จเป็น “เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก” เมืองนครเขื่อนขันธ์กานแก้ว บัวบาน จึงได้ขึ้นกับราชอาณาจักรไทยตั้งแต่นั้นมา

### ๕) สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

พ.ศ. ๒๓๖๕-๒๔๐๖ ในรัชกาลที่ ๓ เจ้านุวงศ์แห่งเวียงจันทร์เป็นกบฏยกทัพมายึดเมืองนครราชสีมา จึงส่งกองทัพไทยมาปราบ เจ้านุวงศ์ได้ถอยทัพกลับมาตั้งรับอยู่ที่หนองบัวลุ่มภู ฝ่ายไทยติดตามจับไล่ตามจับเจ้านุวงศ์ได้ที่เวียงจันทร์ แล้วนำตัวกลับไปพิจารณาโทษที่กรุงเทพฯ

พ.ศ. ๒๔๓๓ สมัยรัชกาลที่ ๔ ได้จัดระเบียบการปกครองบ้านเมืองทางลุ่มน้ำโขงใหม่โดยให้ข้าหลวงเมืองหนองคายบังคับบัญชาเมืองหนองบัวลุ่มภูขึ้นกับเมืองหนองคาย ต่อมาตั้งกัศอยู่กัับ หัวเมืองลาวพวน พระปฐมเทวาทิบาล เจ้าเมืองหนองคายได้แต่งตั้งพระวิชัยคอมภุเทศ มาครองนคร เชื้อนชั้นร้กักับแก้วบัวบาน และเปลี่ยนชื่อเมืองใหม่ว่า “กมุทธาสัย”

พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองกมุทธาสัยเป็น “เมืองหนองบัวลุ่มภู” ขึ้นอยู่บริเวณหมากแข้ง

พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้โปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงมหาดไทยรวมเมืองต่างๆ ในบริเวณบ้านหมากแข้ง ตั้งเป็นเมืองจัตวา เรียกว่า เมืองอุดรธานี ส่วนเมืองในสังกัดบริเวณให้มีฐานะเป็นอำเภอ เมืองหนองบัวลุ่มภู จึงกลายเป็น “อำเภอหนองบัวลุ่มภู” ขึ้นกับจังหวัดอุดรธานี โดยมีพระวิจารย์กมุทธกิจเป็นนายอำเภอคนแรก

พ.ศ. ๒๕๓๖ รัฐบาลมีการกระจายอำนาจมายังส่วนภูมิภาค เพื่อประโยชน์ด้านการปกครองการให้บริการของรัฐ การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน การส่งเสริมให้ท้องถิ่นเจริญยิ่งขึ้นคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา จึงได้อนุมัติร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดหนองบัวลุ่มภูตามร่างเสนอของนายเฉลิมพล สนิทวงศ์ชัยและคณะ และได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นจังหวัดหนองบัวลุ่มภูตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๓๖ โดยประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ ๑๑๐ ตอนที่ ๑๒๕ ลงวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน

### ๒.๓.๒ สภาพทางภูมิศาสตร์

จังหวัดหนองบัวลุ่มภู ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๗ องศาเหนือ และเส้นแวงที่ ๑๐๒ องศาตะวันออก อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๑๐ (กรุงเทพฯ – นครราชสีมา – ขอนแก่น – อุดรธานี - หนองบัวลุ่มภู) เป็นระยะทางประมาณ ๖๐๘ กิโลเมตร โดยห่างจากจังหวัดอุดรธานี – หนองบัวลุ่มภู ตามเส้นทางหลวงหมายเลข ๒๑๐ (อุดรธานี - เลย) ประมาณ ๔๖ กิโลเมตร

หรือตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๒๘ (กรุงเทพฯ – สีคิ้ว – ชัยภูมิ – ชุมแพ – ศรีบุญเรือง - หนองบัวลุ่มภู) ประมาณ ๕๑๘ กิโลเมตร

มีขนาดพื้นที่ รวมทั้งจังหวัด ๓,๘๕๕.๑ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๒,๔๑๑,๕๓๗.๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๒.๒๗ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และร้อยละ ๐.๗๕ ของประเทศ (พื้นที่ประเทศ ๕๑๓,๐๒๕ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓๒๐,๖๕๖,๘๕๘,๑๒๕ ไร่)

## ๑. อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอป่าโสม อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุดรธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอสีชมพู อำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อำเภอภูกระดึง อำเภอวังสะพุง อำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อำเภอบ้านฝื่อ อำเภอกุศจับ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

## ๒. การแบ่งเขตการปกครอง

จังหวัดหนองบัวลำภู แบ่งการปกครองออกเป็น ๖ อำเภอ, ๕๕ ตำบล, ๖๘๗ หมู่บ้าน, ๓๓ ชุมชน, ๑ เทศบาลเมือง, ๒๓ เทศบาลตำบล, ๑ องค์การบริหารส่วนจังหวัด, และ ๔๓ องค์การบริหารส่วนตำบล, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๓ คน สมาชิกวุฒิสภา ๑ คน

ตาราง ๒.๑ การแบ่งเขตการปกครอง<sup>๔๒</sup>

อำเภอ	จำนวนตำบล (แห่ง)	จำนวนหมู่บ้าน/ ชุมชน(แห่ง)	จำนวนเทศบาล (แห่ง)	จำนวนอบต. (แห่ง)
เมืองหนองบัวลำภู	๑๕	๑๕๓/๓๓	๔	๑๓
ศรีบุญเรือง	๑๒	๑๕๘	๕	๕
นากลาง	๕	๑๒๓	๕	๕
โนนสัง	๑๐	๑๐๓	๔	๓
นาหว้า	๕	๕๑	๑	๕
สุวรรณคูหา	๘	๕๑	๕	๔
รวม	๕๕	๖๘๗/๓๓	๒๔	๔๓

<sup>๔๒</sup> ที่ทำการปกครองจังหวัดหนองบัวลำภู, (สิงหาคม ๒๕๕๓)



### ระยะทางจากจังหวัดถึงอำเภอ

ตาราง ๒.๒ ระยะทางจากจังหวัดถึงอำเภอ

อำเภอ	ระยะทาง (กม.)
เมืองหนองบัวลำภู	๓
ศรีบุญเรือง	๓๓
นากลาง	๓๐
โนนสัง	๔๒
นาวัง	๔๓
สุวรรณคูหา	๖๕



ภาพ ๒.๑ แผนที่จังหวัดหนองบัวลำภู<sup>๔๓</sup>

### ๓. ประชากร

จังหวัดหนองบัวลำภู ปี ๒๕๕๓ (มิถุนายน ๒๕๕๓) มีประชากรทั้งสิ้น ๕๐๑,๕๘๑ คน เป็นชาย ๒๕๒,๔๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๓๔ ของประชากรทั้งหมด หญิง ๒๔๙,๐๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๖๖ จำนวนครัวเรือน ๑๒๘,๒๑๔ ครัวเรือน

ตาราง ๒.๓ แสดงจำนวนประชากรในจังหวัดหนองบัวลำภู<sup>๔๔</sup>

อำเภอ	ประชากร(คน)			พื้นที่ ตร.กม.	ความ หนาแน่น	ครัวเรือน
	ชาย	หญิง	รวม			
เมืองหนองบัวลำภู	๖๖,๔๘๑	๖๖,๑๔๖	๑๓๒,๖๒๗	๕๐๓.๕๖๒	๑๔๖.๑๕	๓๓,๒๒๘
ศรีบุญเรือง	๕๐,๘๘๗	๔๘,๕๓๔	๑๐๐,๔๒๑	๘๓๐.๖๔๓	๑๒๐.๕๑	๒๔,๘๗๔
นากลาง	๔๕,๘๕๘	๔๕,๐๐๘	๙๐,๘๖๖	๕๓๐.๘๓๓	๑๕๕.๑๘	๒๒,๖๓๖
โนนสัง	๓๒,๒๕๐	๓๒,๑๕๘	๖๔,๔๐๘	๕๓๗.๗๓๖	๑๑๑.๔๘	๑๔,๘๒๐
นาวัง	๒๓,๐๖๓	๒๓,๐๔๐	๔๖,๑๐๓	๓๓๓.๑๖๒	๑๓๘.๒๘	๑๑,๓๓๓
สุวรรณคูหา	๓๓,๕๓๗	๓๓,๑๕๕	๖๖,๖๙๒	๖๔๖.๐๘๑	๑๐๓.๕๑	๑๖,๘๗๕
<b>รวมทั้งสิ้น</b>	<b>๒๕๒,๔๘๖</b>	<b>๒๔๙,๐๙๕</b>	<b>๕๐๑,๕๘๑</b>	<b>๓,๘๖๖.๐๒๑</b>	<b>๑๒๕.๗๔</b>	<b>๑๒๘,๒๑๔</b>

<sup>๔๓</sup> สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู, บรรยายสรุปจังหวัดหนองบัวลำภู, หน้า ๑๐.

<sup>๔๔</sup> เรื่องเดียวกัน, (มิถุนายน ๒๕๕๓)

#### ๔. การศึกษา

จังหวัดหนองบัวลำภู มีสถาบันการศึกษาในระบบการศึกษาภาคบังคับสายสามัญ และสายอาชีพ ๓๕๑ แห่ง จำนวนครู ๔,๑๘๒ คน มีวิทยาลัยชุมชนจำนวน ๑ แห่ง วิทยาลัยการอาชีพ ๑ แห่ง(อยู่ที่อำเภอศรีบุญเรือง) และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จำนวนทั้งสิ้น ๖ แห่ง

ตาราง ๒.๔ แสดงจำนวนสถาบันการศึกษาและจำนวนครูของภาครัฐและเอกชนจำแนกรายอำเภอ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑<sup>๔๕</sup>

ลำดับที่	อำเภอ	จำนวนสถาบันการศึกษา(แห่ง)			จำนวนครู(คน)		
		ภาครัฐ	เอกชน	รวม	ภาครัฐ	เอกชน	รวม
๑.	เมืองหนองบัวลำภู	๘๐	๘	๘๘	๑,๐๒๗	๑๗๐	๑,๑๙๗
๒.	นาแก	๔๗	๒	๔๙	๖๘๐	๓๔	๗๑๔
๓.	โนนสัง	๖๒	-	๖๒	๖๑๐	-	๖๑๐
๔.	ศรีบุญเรือง	๘๕	๑	๘๖	๘๓๘	๑๓	๘๕๑
๕.	สุวรรณคูหา	๔๐	-	๔๐	๕๐๕	-	๕๐๕
๖.	นาหวัง	๒๖	-	๒๖	๓๐๑	-	๓๐๑
	รวม	๓๔๐	๑๑	๓๕๑	๓,๙๖๕	๒๑๗	๔,๑๘๒

มีสถาบันศึกษาระดับอุดมศึกษา ๑ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการ-เฉลิมพระเกียรติจังหวัดหนองบัวลำภู ตั้งอยู่ ตำบลนาคำไฮ อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ห่างจากศาลากลางจังหวัด ประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ตามเส้นทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๒๑๐ ไปทาง จังหวัดเลย เปิดสอนระดับปริญญาตรี ๔ สาขา และระดับปริญญาโท ๓ สาขา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ - ปัจจุบัน มีจำนวนนักศึกษาทั้งสิ้น ๒,๑๐๒ คน

<sup>๔๕</sup> ศูนย์ข้อมูลกลางกระทรวงมหาดไทยและจังหวัด

## ๒.๓.๓ สภาพทางภาษา

### ๑. ภาษาและวรรณกรรม<sup>๔๖</sup>

๑) ภาษา ภาษาพูดหรือภาษาพื้นเมือง ใช้ภาษาถิ่นคือ ภาษาอีสาน ซึ่งเป็นลักษณะร่วมกันระหว่างไทยถิ่นอีสานและภาษาถิ่นในล้านช้าง โดยกลุ่มชาติพันธุ์ของหนองบัวลำภูคือ ลาวพวน ลาวเวียง ลาวล้านช้าง

ในสมัยอาณาจักรล้านช้าง ได้แบ่งการปกครองออกเป็นสองนครคือ แคว้นสิบสองจุไทย หัวพันทั้งห้าทั้งหก ขึ้นกับเมืองหลวงพระบาง แคว้นพวนขึ้นกับเมืองเวียงจันทน์ ชุมชนที่อยู่ในเขตแดนนี้คือ ลาวพวน ภาษาที่ใช้พูดเป็นภาษาลาว หรือ ภาษาไทยอีสาน

**จารึก** คือ จารึกถ้ำสุวรรณคูหา มีอยู่สองหลักคือ หลักที่ ๑ และหลักที่ ๒

**จารึกวัดถ้ำสุวรรณคูหา หลักที่ ๑** อยู่ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา อำเภอสุวรรณคูหา ศิลาจารึกเป็นใบเสมารูปใบพาย ทำด้วยศิลาทราย มีขนาดความสูง ๑.๓๕ เมตร กว้าง ๐.๗๐ เมตร หนา ๐.๒๐ เมตร ตั้งอยู่ที่หน้าเพิงผาด้านล่าง ทางเบื้องขวาของถ้ำสุวรรณคูหา มีส่วนฝังอยู่ในพื้นหินขนาดใหญ่ สภาพของวัดแห่งนี้ เคยเป็นวัดร้างมาระยะหนึ่ง ซึ่งแต่เดิมอาจจะเป็นวัดสำคัญของฝ่ายอริยวาที ของอาณาจักรล้านช้างมาก่อน จารึกนี้มีอยู่สองด้าน จารึกต่างยุคต่างสมัยกัน

**ด้านที่ ๑** จารึกด้วยอักษรธรรมอีสาน จำนวน ๒๐ บรรทัด บอกรัฐราชที่จารึกคือ จ.ศ. ๙๒๕ (พ.ศ. ๒๑๐๖) สารสำคัญของจารึกคือ บอกรัฐราชยามในการสร้างกล่าวถึง พระนามพระเจ้าไชยเชษฐาฯ ที่ทรงกัลปนาที่ดิน สร้างพระพุทธรูป ถวายข้าโอกาส<sup>๔๗</sup> และได้กล่าวถึงนามเมือง ที่อุทิศให้เป็นนาจ้งหัน<sup>๔๘</sup> เพื่อเก็บผลประโยชน์ถวายพระภิกษุ และบำรุงวัด ในตอนท้ายได้สาปแช่งผู้ที่ทำลายทานวัตถุ และถือประโยชน์ของสงฆ์มาเป็นของตนเอง (พ.ศ. ๒๑๐๕)

สำหรับ **ด้านที่ ๒** นั้น จารึกในสมัยพระเจ้าสุมังคลาโพธิสัตว์ มีเนื้อความคือ บอกรัฐราชยามในการสร้าง กล่าวถึงพระนามของพระเจ้าสุมังคลาโพธิสัตว์ ได้กัลปนาที่ดินให้กับวัดสุวรรณคูหา ในตอนท้ายได้สาปแช่งผู้ที่ทำลายทานวัตถุ และถือประโยชน์สงฆ์มาเป็นของตนเอง

<sup>๔๖</sup> สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม, ภาษาและวรรณกรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.l.mod.go.th/heritage/nation/oldcity/nongbualamphu5.htm> [๒๐ ก.พ. ๒๕๕๕]

<sup>๔๗</sup> **เลกวัด หรือข้าโอกาส** การอุทิศบุคคลถวายวัด เป็นธรรมเนียมของสังคมไทยสมัยอยุธยา ล้านนา ล้านช้าง และอีสาน

<sup>๔๘</sup> **นาจ้งหัน** การถวายนาจ้งหัน และเขตวิสุงคามสีมา เป็นธรรมเนียมการกัลปนาที่ดินถวายวัด ซึ่งเจ้านายนิยมทำกันมาก โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภก ในภาคอีสานนิยมทำกันมาโดยไม่ขาดตอน ตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ

จากการศึกษา จารึกหลักที่ ๑ พบว่ามีชุมชนที่เป็นหมู่บ้าน และเมืองอยู่ไม่น้อย เช่น เมืองนาเรื่อ เมืองนาขาม เมืองหินชน เมืองขนุ และชุมชนแบบหมู่บ้าน เช่น นาปู่ นาท่าเป็ด นาหัน นาไถ่เจีย นาแพงเมือง และนาสิก้าง เป็นต้น

**อักษร** เป็นตัวธรรม ๔ บรรทัดแรก บรรทัดที่ ๕-๑๔ เป็นอักษรไทยน้อย ตัวอักษรชัดเจน อักษรธรรมเป็นจารึกของ พระเจ้าไชยเชษฐาฯ และจารึกของพระยาสุรเทพเจ้า อักษรไทยน้อย เป็นจารึกของพระเจ้าสุมังคลาโพธิสัตว์

จากการศึกษารูปแบบตัวอักษรพบว่า ในสมัยดังกล่าวเป็นอักษรที่ใช้ร่วมกันระหว่างล้านนา (เชียงใหม่) และล้านช้าง รวมทั้งภาคอีสานด้วย ซึ่งเกือบจะไม่มี ความแตกต่างระหว่างตัวอักษรธรรมกับอักษรตัวเมืองทางภาคเหนือ และอักษรไทยน้อย กับอักษรฝักขามภาคเหนือ แต่ในสมัยหลังรูปแบบตัวอักษรในภาคเหนือ และภาคอีสานได้พัฒนาไปคนละแนว จนในปัจจุบันมีรูปร่างแตกต่างกันไปมาก

การเรียกชื่อปีนักษัตร ปีปฏิทินที่ปรากฏในจารึกวัดถ้ำสุวรรณคูหา รวมทั้งจารึกอื่น ๆ ของภาคอีสาน สมัยไทย - ลาว ไม่ใช่ปีนักษัตรเหมือนภาคกลาง แต่กลับไปใช้ปีนักษัตรแบบปีหนไทยคือ ใจ เป้า ยี่ เม้า ใส้ ส้ง่า มด (ภาคเหนือใช้เม็ด) เรียกชื่อเป็น ชาวต ฉลูล ๗๗ (แบบเขมรหรือปืขอม) โดยเฉพาะตั้งแต่สมัยอยุธยา เป็นต้นมา ไม่ค่อยปรากฏเอกสารใด ๆ ที่เรียกปีแบบหนไทย

ในจารึกสุโขทัย ใช้ทั้งปีหนไทยและปืขอม เช่น จารึกหลักที่ ๔๕ วัดมหาธาตุสุโขทัย

**จารึกหลักที่ ๒** มีขนาดสูง ๐.๗๕ เมตร กว้าง ๐.๕๕ เมตร ความหนาไม่มากนัก ปัจจุบันเก็บไว้หน้าพระประธานถ้ำสุวรรณคูหา จารึกด้วยอักษรตัวธรรมอีสาน จำนวน ๑๓ บรรทัด ตัวอักษรชัดเจน มีจารึกด้านเดียว จารึกเมื่อปี จังหวัดศ.๕๘๘ (พ.ศ.๒๑๖๘) กล่าวถึงพระยาสุรเทพเจ้า และกล่าวถึงการอุทิศเสกวัด ถึง ๕ ครั้ง ในตอนท้ายได้กล่าวสาปแช่งไว้ด้วย

**ตำนาน** มีตำนานเรื่อง สองนาง หรือหอสองนาง ที่ปรากฏอยู่ริมหนองบัวใจ ปัจจุบัน ถือว่าเป็นสถานที่อีกแห่งหนึ่งที่เกิดขึ้นมากับเมืองหนองบัวลำภู ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งกับพระวอพระตา มีความว่า

เมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๑๕๐ ณ ที่สวนหม่อน สวนกล้วย บริเวณลำห้วยเชียง ซึ่งเป็นสวนของพ่อผู้ "หลวงเมืองแม่ตุ่ม" ชาวบ้านกลางคุ้มตะวันออกของกำแพงเมืองเก่า อยู่ห่างจากตอนหอ หรือศาลหลักเมือง พระวอ พระตา ปัจจุบัน ประมาณ ๒ - ๓ เส้น ชาวบ้านเรียก สวนทำกระแสดของพ่อผู้หลวงเมือง และแม่ตุ่ม สองผู้เมียคู่นี้มีลูกสาวคนหนึ่งชื่อ แก้ว มีสามีชื่อ ทิดสอน

วันหนึ่งทิดสอนกับนางแก้ว ไปเก็บใบหม่อนและถางหญ้า ที่สวนท่ากระแสน ตามปกติ นางแก้วได้ลงไปอาบน้ำที่ท่ากระแสน ในห้วยเชียง เช่นที่เคยปฏิบัติ แต่การอาบน้ำครั้งนี้ได้เกิดเหตุการณ์ เหมือนมีงูขนาดใหญ่มารัดขาทั้งสองไว้ จึงร้องเรียกสามีให้ช่วยแต่สามีไม่ได้ยิน ขณะนั้นนางจันดา ผู้เป็นเพื่อน ได้ยินเสียงเรียกให้ช่วย จึงรีบเดินตามเสียงมา เมื่อพบนางแก้วจึงลงไปช่วย แต่ไม่สามารถช่วยได้จึงบอกว่า จะไปตามสามีมาช่วย เมื่อสามีมาถึงก็ลงไปช่วยแต่ก็ไม่สามารถนำภรรยาขึ้นจากน้ำได้ จึงได้อ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือ อารักษ์หลักเมืองพระวอ พระตานางแก้วก็รู้สึกว่างูใหญ่ที่รัดขาคลายออก นางจึงขึ้นจากน้ำได้ แล้วพากันกลับบ้านเล่าเรื่องให้พ่อแม่ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านฟังโดยตลอด

ต่อมานางแก้ว ก็ป่วยด้วยอาการประหลาดอีก โดยมีอาการหวาดกลัวอยู่ตลอดเวลาว่า เหมือนกับมีงูใหญ่มารัดอยู่ทุกขณะ พ่อแม่และบรรดาญาติพี่น้องจึงตกลงกันให้ ยายแม่คำดีทำพิธี สูดู ว่าเกิดจากเหตุใด เมื่อทำพิธีแล้วยายคำดีได้บอกว่า เรื่องทั้งหมดเกิดจาก สองนางที่เป็นหลานพระวอพระตา ที่อยู่ริมหนองบัวที่มาเฝ้ารักษาห้องมิ่งเมือง ของพระวอพระตา ซึ่งเป็นห้องขนาดใหญ่ ไม่สามารถเอาไปได้เมื่อคราวแพ้ศึกทางเวียงจันทน์ ท่านจึงให้เอาไปฝังไว้ในหนองบัว เพื่อไม่ให้ทางเวียงจันทน์เอาคืนไป แล้วมอบให้หลานฝาแฝดทั้งสองชื่อ คำสี กับคำใส มารักษาห้องไว้

ยายคำดีได้บอกว่า สิ่งของที่สองนางต้องการยังมีอีกคือ ให้ทำหอให้หอหนึ่งที่ริมหนองบัว บริเวณต้นขาม และให้เป็นหอถาวรตลอดไป ในสมัยนั้นชาวบ้านเรียกที่นั่นว่า โพนกบปีกขาม หอสองนาง ทุกคนก็ยินดีและยินยอม ตามที่ยายคำดีบอก เมื่อยายคำดีทำพิธีแล้ว นางแก้วก็หายเป็นปกติอย่างเดิม สร้างความแปลกประหลาดใจแก่ทุกคน และถือได้ว่าได้เกิดพิธีกรรม อีกอย่างหนึ่งขึ้นแล้ว กลายเป็นประเพณีท้องถิ่นมาจนถึงทุกวันนี้

ในเรื่องเกี่ยวกับห้องใหญ่นั้น ตามตำนานกล่าวว่า พระวอพระตา ได้เอามาจากเวียงจันทน์ เป็นห้องขนาดใหญ่มาก นำมาใช้บอกสัญญาณต่าง ๆ เช่น ในเวลาที่อยู่พยามครานั้นได้ใช้ห้องนี้ดีเป็นสัญญาณ เพื่อมิให้หลงทิศทาง และใช้เป็นสัญญาณในการหยุดพัก และออกเดินทางต่อไป ที่ได้ชื่อว่า ห้องมิ่งเมือง คือ ดีเอาฤกษ์ เอายาม ดีเอาบ้านเอาเมือง ดีเอาพรรคเอาพวก

๒) **วรรณกรรม** วรรณกรรมพื้นบ้านมีอยู่ทำเรื่องด้วยกันคือ นางम्मหอม ท้าวขูลู - นางอ้ว พญาคันคาก ท้าวกำคำ และจำปาสีตัน

**นางम्मหอม** มีเค้าโครงเรื่อง มาจากนิทานชาดก มีความยาวทั้งหมดห้าผูก บทเริ่มต้นเป็นคำกลอน ชมความงาม ต่อไปเป็นตอน นางสีดาชมไพร - พลับพลาจากไพรพล หลงทางจนตั้งครรภ์ ตอนนางम्मหอมและนางลุนตามหาบิดาบังเกิดเกล้า ตอนนางทั้งสองพบพ่อช้าง นางลุนสิ้นชีวิต ตอนนางम्मหอมเสียดายหาญ่ ตอนขุนไทพานางम्मหอม และลูกหนีกลับเมือง พ่อช้างตาม

หาจนตาย ตอนนางผมหอมกับขุนไท และบุตรธิดากลับถึงบ้านเมือง และตอนนางผมหอมกลับคืนเมืองไปเยี่ยมแม่ นางสีดาผู้เป็นแม่ทำการสู่ขวัญให้

วรรณกรรมเรื่องนี้ มีอยู่ในพื้นที่หนองบัวลำภู หลายชั่วอายุคน แต่เดิมเป็นหนังสือผูกโบราณ เขียนด้วยตัวอักษรไทยน้อย หรือที่เรียกว่า อักษรธรรม ใช้อ่านในงานศพในเวลากลางคืน

**ท้าวขูลู - นางอ้ว** เป็นตำนานพื้นบ้าน มีความว่า ท้าวขูลูและนางอ้ว รักกันอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาขูลูกลาง ซึ่งเป็นคนแก่บ้านเดียวกัน แต่อยู่คนละคุ้ม อยากได้นางอ้วจึงได้นำเอาสิ่งของต่าง ๆ มาเป็นของกำนัล แก่แม่ของนางอ้ว จนแม่ของนางอ้วมีใจเอนเอียงไปทางขูลูกลาง บังคับให้ลูกสาวแต่งงานกับขูลูกลาง แต่นางอ้วไม่ยอมหนีไปผูกคอตาย ขูลูกลางเมื่อทราบเรื่องก็ตามไปผูกคอสพเลยเป็นลมตาย ส่วนท้าวขูลู เมื่อรู้ข่าวก็เสียใจใช้ดาบเขียดตัวตายตามไปด้วย มีบทต่าง ๆ ตามท้องเรื่องคือ บทพรรณนาถึงความงามของนางอ้ว บทพรรณนาถึงธรรมชาติขณะที่ท้าวขูลูยกพลเดินทางไปหานางอ้ว บทพรรณนาถึงคนแก่อยากมีเมียสาว (ขูลูกลาง) บทพรรณนาถึงความเศร้าในขณะที่นางอ้วผูกคอตาย ตอนที่คนทั้งสองตายแล้ว ไปพบกันที่สวรรค์ ตอนท้าวขูลู-นางอ้ว อยู่ร่วมกันเป็นรูปรุ่งกินน้ำ และบทสรุปการกลับมาเกิดใหม่คือ ท้าวขูลู มาเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ นางอ้ว เป็นพระพิมพา แม่เป็นพระนางสิริมหามายา และพระยาคาสี คือ พระเจ้าสุทโธทนะ

หนังสือผูกเรื่อง ท้าวขูลู - นางอ้ว ในอดีตเป็นที่นิยมกันมาก ผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออกก็จะอาศัย ผู้ที่อ่านออกอ่านให้ฟัง

**พญาคันคาก** เป็นนิทานชาดก ที่แฝงคติธรรม มีความไพเราะชวนให้คิดไปได้ไกล ประโยชน์ที่ได้ นอกจากทางด้านอักษรศาสตร์แล้ว ยังมีผลพลอยได้ทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับจินตนาการของสังคมชาวอีสานโบราณ ตัวบางตอนต่าง ๆ ตามท้องเรื่องคือ ตอนบิดาขึ้นชมปราสาทที่พระอินทร์เนรมิตร ตอนท้าวคันทกครองเมือง พญาแลนเคียดแค้น

**ท้าวกำกาดำ** หรือเรื่องกาดำน้อย ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำรงชีวิตของชาวอีสานโบราณไว้มาก วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นหนังสือผูก (โบราณ) มีความยาวขนาดกลาง มีเค้าโครงเรื่องเป็นคติ น่าศึกษา ในตอนท้ายสุดของเรื่อง ท้าวกำกาดำได้ถอดรูปทำนองเดียวกับเรื่องสังข์ทอง ของวรรณคดีภาคกลาง และจบลงด้วยความสุขสมหวัง และกาดำน้อยก็ได้สนองตอบต่อผู้มีบุญคุณกับตน

**จำปาสีตัน** วรรณกรรมชาวอีสานโบราณทุกเรื่อง จะเน้นหนักถึงเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผู้ที่มีได้สนใจศึกษาให้เข้าใจแท้จริงหรือศึกษาแต่เพียงผิวเผิน อาจสรุปเอาว่าเป็นการมอมเมาให้หลงมกมาย แต่ความจริงแล้วจะมีคุณค่าทางจริยธรรมอยู่มาก มีเนื้อความโดยย่อดังนี้

เรื่องนี้เป็นนิทานชาดกตอนหนึ่งคือมีเมืองหนึ่งชื่อเมืองปัญญา พระเจ้าจุลณี เป็นกษัตริย์ มีมเหสีชื่อพระนางอัคคี เมืองปัญจามีเขตแดนติดต่อกับเมืองจ๊กจิน มีพระธิดารูปงามชื่อปทุมมา ต่อมาเจ้ากรุงจ๊กจินฝันร้ายโหรทำนายว่าจะเกิดกบฏ มีตัวผู้ร้ายคือฮ้ง เป็นพญานกใหญ่ตัวเท่าภูเขา ได้เข้ามากินมนุษย์และสัตว์จากป่าเข้าสู่เมือง พระยาจ๊กจินจึงได้เตรียมต่อสู้ แต่สู้ไม่ได้ พระเจ้ากรุงจ๊กจินจึงคิดอุบายให้ธิดาเหลือรอดอยู่เพียงคนเดียว จึงเอานางเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในกลองใบใหญ่

กล่าวถึงพระเจ้าจุลณี ได้ประพาสป่าหลงทาง แล้วได้เข้าไปในเมืองร้าง ได้พบนางปทุมมา ที่ซ่อนตัวอยู่ในกลอง นางได้เล่าเรื่องราวแต่หนหลังให้ทราบ พระเจ้าจุลณีพานางกลับไปเมืองปัญญา และได้นางเป็นมเหสีคนที่สองจนนางตั้งครรภ์ พระนางอัคคีมเหสีคนแรก จึงวางแผนทำลายนางโดยขโมยโอรสของนางที่คลอดออกมาใส่คนใส่ไหลย่น้ำไป แล้วเอาลูกสุนัขสีดำมาแทนนำไปถวายพระเจ้าจุลณี พระเจ้าจุลณีกริ้วมาก จึงลงอาณานางปทุมมา โดยขับนางไปให้เป็นคนเลี้ยงหมู

กล่าวถึงกุมารทั้งสี่ที่ถูกจับใส่ไหลย่น้ำไปนั้น ด้วยบุญบารมีที่มีอยู่ทำให้ครุฑนาคเผือกคอยคุ้มรักษา จึงอยู่ในไหโดยไม่มีภัย ลอยไปจนถึงอุทยานสวนดอกไม้ สองตายายผู้เฝ้าอุทยานพบเข้าจึงนำไปเลี้ยง

ฝ่ายนางอัคคี นับจากที่ได้กำจัดนางปทุมมาแล้ว ก็ไม่เห็นคนเฝ้าอุทยานชราสองผู้เมียนำดอกไม้มาถวายดังเช่นเคย จึงให้นางกำนัลไปสืบสวนดูก็ทราบว่า ทั้งสองผู้เมียนำเด็กมาเลี้ยงไว้สี่คน นางก็แน่ใจว่าเด็กทั้งสี่คนนั้นเป็นผู้ที่ตนให้ลอยน้ำทิ้งไป จึงได้วางอุบายทำขนมผสมยาเพื่อให้นางกำนัลนำไปให้กุมารทั้งสี่กินขณะที่สองตายายไม่อยู่ กุมารทั้งสี่ถึงแก่ความตายพร้อมกัน

เมื่อสองตายายกลับมาพบว่ากุมารทั้งสี่ตายแล้ว ก็เศร้าโศกเสียใจมาก จึงได้นำกุมารทั้งสี่ไปเผา พอรุ่งขึ้นก็พบว่าเกิดต้นจำปาขึ้นสี่ต้น ก็แน่ใจว่าเป็นกุมารทั้งสี่ จึงเกิดความชื่นชมโสมนัสยิ่งนัก

ฝ่ายพระนางอัคคี เมื่อทราบว่าสี่กุมารตายไปแล้วจริง แล้วเกิดเป็นต้นจำปาสี่ต้น สองตายายเฝ้าดูแลรักษาอยู่ พระนางจึงได้ดำเนินการเพื่อทำลายต้นจำปาทั้งสี่เสีย โดยให้นางกำนัลไปบอกให้สองตายายเด็ดดอกจำปาจากทั้งสี่ต้นมาถวาย สองตายายก็พยายามตัดทานไว้ ทำให้พระนางโกรธจึงให้นางกำนัลไปถอนต้นจำปาทั้งสี่ต้นมา แต่ถอนไม่ขึ้น เอาพร้ามาฟันก็ฟันไม่เข้า เอาเสียมมาขุดก็ขุดไม่ลง พระนางจึงให้จับสองตายายมาเขียนตีจนทนไม่ไหว รับว่าจะไปเอาต้นจำปามาให้ต้นจำปาทั้งสี่จึงยอมให้สองตายายนำไปถวายพระนางอัคคี พระนางจึงสั่งให้บริวารเอาต้นจำปาทั้งสี่ลอยน้ำไป ฝ่ายตายายก็พยายามเดินเลาะตามฝั่งตามหาดต้นจำปาทั้งสี่

ในครั้งนั้นบรรดาอินทร์ พรหม เทวดา ครุฑ นาค ได้บันดาลให้ต้นจำปาไหลทวนน้ำ ขึ้นไปพบฤๅษิตาไฟ ฤๅษีได้ชุบชีวิตกุมารให้ฟื้นคืนชีพ แล้วประสิทธิ์ประสาทวิชาอาคมให้ เมื่อ กุมารทั้งสี่โตขึ้นเป็นหนุ่มก็เป็นผู้ที่มีฤทธิ์มาก และเมื่อทราบความหลังแล้วก็วางเป้าหมายที่จะกลับ บ้านเมืองเดิม ในระหว่างเดินทางกลับได้ต่อสู้กับยักษ์จนได้ธิดายักษ์มาเป็นมเหสีทุกองค์ เมื่อมาถึง เมืองปัญจาแล้ว ได้ไปหาสองตายายที่สวนแล้วไปหาพระมารดา จากนั้นได้ไปพบพระบิดา พระเจ้า กรุงปัญจา ได้ลงโทษพระนางอัคคีให้ไปเลี้ยงหมูชดใช้ความผิดที่กระทำต่อพระนางปทุมมา แล้วพระ กุมารก็ได้ไปช่วยชุบชีวิตพระเจ้ากรุงจกจินและมเหสี ซึ่งเป็นตาและยายพร้อมทั้งไพร่ฟ้า ประชาชน ชาวเมืองจกจินให้กลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาใหม่

## ๒.๔ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษาไทยถิ่นอีสาน

### ๒.๔.๑ ระบบเสียงภาษาไทยถิ่นอีสาน<sup>๔๕</sup>

ระบบเสียงของภาษาไทยถิ่นอีสาน โดยเฉพาะภาษาที่พูดกันในจังหวัดต่างๆ ในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีระบบเสียงวรรณยุกต์แต่ละจังหวัดแตกต่างกันออกไป แต่ พอสรุปลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับระบบเสียงได้ ดังนี้

๑. มีหน่วยเสียงพยัญชนะทั้งหมด ๒๐ หน่วยเสียง คือ /p t c k ? p<sup>h</sup> t<sup>h</sup> k<sup>h</sup> b d m n ɲ ŋ f s h l y w/

๒. มีหน่วยเสียงสระเดี่ยวทั้งหมด ๑๘ หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเสียงสั้น ๕ เสียง สระ เสียงยาว ๕ เสียง คือ /i:i: ii: uu: ee: aa: ɔ: ɔ: ɛ: ɛ: a a: ɔ ɔ:/ และสระประสม ๒ เสียง คือ สระเอื้อ /iə/ กับสระอัว /uə/ (บางถิ่นมีถึง ๓ เสียง เท่ากับภาษาไทย)

๓. ไม่มีเสียงพยัญชนะควบกล้ำใช้ในภาษาไทยถิ่นอีสาน เช่น คำว่า ขวา จะออกเสียง เป็น ขัว และ กว้าง ออกเสียงเป็น ก้วง เป็นต้น

๔. มีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ จำนวน ๔-๖ หน่วยเสียง แต่ที่ยอมรับกันโดยทั่วไปจะมี อยู่ ๕ หน่วยเสียง ดังนี้

(๑) เสียงสามัญหรือเสียงสูง-ขึ้น-ตก (High Rising falling tone) (A4) เช่น คำว่า มีอ นามา เป็นต้น

(๒) เสียงเอกเพี้ยนหรือเสียงสูง-ระดับ (High level tone) (B1 2 3 4) เช่น คำว่า ไข่ ป่า คำ คำ เป็นต้น

<sup>๔๕</sup> รศ.ดร.เรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์, ภาษาถิ่นตระกูลไทย, หน้า ๑๗๕-๑๗๗.



(๓) เสียงโทหรือเสียงสูง-ตก (High falling tone) (C2 3 4) เช่นคำว่า ต้ม ข้าง น่อง ยก เป็นต้น

(๔) เสียงโทเพี้ยนหรือเสียงระดับ-ตก (Mid falling tone) มีเสียงกักที่ท้ายเสียงเล็กน้อย (C1, บางถิ่นรวมกับ DL1 2 3) เช่นคำว่า ไข่ ผ้า เข้า เป็นต้น

(๕) เสียงจัตวาหรือเสียงต่ำ-ตก-ขึ้น (Low falling rising) (A1, DS 123) เช่นคำว่า หู ขา ตัด ตับ ตับ เป็นต้น เสียงนี้มีเสียงแปรอีก ๑ เสียง คือคำที่มีอักษรกลางเป็นพยัญชนะต้นคำ (A 2 3) เช่นคำว่า ปี่ กิน แดง ดาว เป็นต้น เป็นแบบ A1 A1-23-4

	A	B	C	DL	DS
1	5	2	4	4	5
2	5	2	3	4	5
3	5	2	3	4	5
4	1	2	3	3	3

ระบบเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นอีสาน

หมายเหตุ:- เสียงวรรณยุกต์โท (B4) บางถิ่นมีการแตกตัวแบบ B1 2 3 4 เป็นสองเสียงวรรณยุกต์ ทำให้มีเสียงวรรณยุกต์เพิ่มเป็น ๖ เสียง และบางถิ่น C1 2 3 4 เป็นเสียงเดียวกันหมด จึงมีเสียงวรรณยุกต์เพียง ๔ เสียงเท่านั้น

๕. หน่วยเสียงวรรณยุกต์จะมีความสัมพันธ์กับอักษรสูง อักษรกลาง และอักษรต่ำในภาษาไทยกลาง เป็นระบบเสียงวรรณยุกต์แบบ A1-2-3-4 กล่าวคือ คำศัพท์ที่มีอักษรสูง กลาง และต่ำ นำจะมีสัทลักษณะต่างกัน

#### ๒.๔.๒ ระบบคำในภาษาไทยถิ่นอีสาน<sup>๕๐</sup>

การใช้คำในภาษาภาษาอุบลฯ (รวมถึงภาษาอีสานทั้งหมดด้วย) เป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ทำให้ภาษาถิ่นอีสานแตกต่างไปจากภาษามาตรฐาน (กรุงเทพฯ) เนื่องจากการนิยมใช้คำในการพูดจา สื่อสารกันในประชาคมอีสานย่อมเป็นไปตามความนิยม และการรับรู้ของประชาชนในสังคมนั้นๆ ซึ่งไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับประชาคมอื่นๆ โดยเฉพาะคำที่มีความหมายเหมือนกัน หรือคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน แต่ละถิ่นย่อมเลือกคำมาใช้พูดจากันไม่ตรงกับถิ่นอื่น เช่น คำอีสานมีหลาย

<sup>๕๐</sup> รศ.วัช ภูณ โนนทก, ภาษาถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วน จำกัด คุณพินอักษรกิจ, ๒๕๒๖), หน้า ๗๘-๘๓.

คำที่หมายถึง “ดู” (หลัง, แยก, เบิ่ง, ดู) แต่นิยมใช้คำว่า “เบิ่ง” ในความหมายว่า ดู แต่ในภาคกลางใช้คำว่าเบิ่งในความหมายว่า เช็ดหน้ามอบดูอย่างไม่รับรู้ เช่น ความเบิ่ง ยืนเบิ่งอยู่ได้

อีกประการหนึ่งคำที่มาจากคำโบราณเดียวกัน (ภาคกลาง, ภาคอีสาน) แต่เมื่อใช้นานๆ เสียงคำกลายไปมากจนหาที่มาไม่ค่อยจะได้ จึงดูเหมือนว่าเป็นคนละคำ เช่น “หยัง” และ “ไฟ” เป็นต้น คำเหล่านี้ถ้าเราใช้กฎการกลายเสียงมาพิจารณาประกอบ จะพบว่าได้กลายเสียงมาจากคำโบราณคำเดียวกัน กับคำไทยที่ใช้ในภาคกลาง เช่น

ภาคกลาง	อย่างไร	→	ยังง	→	โง
ภาคอีสาน	อย่างไร	→	(ยังง)	→	หยัง → อีหยัง (เดิม อี)

ถ้าเรานำคำที่ใช้พูดในชีวิตประจำวันของทั้งภาคกลางและภาคอีสาน จะพบว่าคำเหล่านี้ได้มีการกลายเสียงไปจากคำโบราณทั้งในภาษาดั้งเดิมอีสานและภาษาภาคกลาง เช่น

ภาคกลาง		ภาคอีสาน					
ฉันใด	→	ฉันไ	→	ไฉน	ผู้ใด	→	ไฟ
อย่างนี้	→	ยังงี้	อย่างนี้	→	อย่างสี่	→	จั่งสี่

จากตัวอย่างข้างต้นนี้เราจะเห็นว่า “อย่างไร” ได้กลายเสียงไปหลายรูป ซึ่งขึ้นอยู่กับเสียงข้างเคียง เพราะทั้งเสียง /ย/ และ /ร/ เป็นเสียงอ่อนทั้งคู่ ฉะนั้นจึงถูกอิทธิพลของคำข้างเคียงที่ตามมา ซึ่งมีเสียงแข็งกว่ากลมกลืนเสียงไป

การใช้คำในภาษาอีสานและภาษาภาคกลางมีความแตกต่างกัน ดังนี้

๑. ความหมายเดียวกันภาษาอีสานและภาคกลางใช้คำต่างกัน คือ คำในภาษาอีสานและภาคกลางไม่ตรงกันในความเดียวกัน คำเหล่านี้อาจจะได้สืบทอดมาจาก คำโบราณที่เป็น เหว้าเดียวกัน แต่มีการกลายเสียงไปมากจนไม่สามารถที่จะสืบหาต้นคำได้ หรืออาจจะเป็นคำคนละคำ ไม่มีเสียงร่วมกันเลย เช่น

กรุงเทพฯ	อุบล(รวมอีสานด้วย)
พูด	เว้า เช่น เว้าสาว
ปด, โทหก	ตุ้ เช่น จี้ตุ้ – โทหกแก่ง
ชอบ	มัก
เพื่อนสนิท	เสี่ยว

๒. คำที่มีความหมายตรงกันหรือใกล้เคียงกันภาษาอีสานนิยมใช้คำแตกต่างกับภาคกลาง คือ คำหลายๆ คำที่มีความหมายตรงกันทั้งในภาษากลางและภาคอีสาน แต่ละท้องถิ่นนิยมใช้คำไม่ตรงกันในความเดียวกัน เช่น ไปไวกๆ คนหลาย บ่ไป จี้ค้ำัน ในภาษาอีสาน แต่ภาคกลางนิยมใช้คำว่า

ไปเร็วๆ คนมาก ไม่ไป จี้เกียด ซึ่งคำที่ใช้ในภาคอีสานนั้นในภาษาภาคกลางก็มี แต่ไม่นิยมใช้ในลักษณะเดียวกัน และมักจะพบคำที่ใช้ไม่ตรงกันนี้มักจะปรากฏอยู่ในคำเก่า ๆ ของภาคกลาง หรือหนังสือวรรณคดี หรือยังปรากฏใช้คำเป็นคำคู่เพื่อเน้นความหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น เสื้อสาต มากหลาย เร็วไว บ้านเรือน เป็นต้น จากตัวอย่างข้างต้นนี้จะเห็นคำข้างหลังทุกคำ ในภาษาอีสานนิยมใช้ความเดียวกับคำหน้าของภาคกลาง เช่น

อุบล(รวมอีสานด้วย)	กรุงเทพฯ
เจ็บท้อง	ปวดท้อง
เจ็บเข่า	ปวดฟัน
ล้ม	เปรี๊ยะ
บ่าว	ชายหนุ่ม

๓. ภาษาอีสานกับภาษาภาคกลางใช้คำๆเดียวกันแต่ออกเสียงต่างกัน คือ ทั้งภาคอีสานและภาคกลางใช้คำตรงกัน แต่มีการกลายเสียงของคำเหล่านั้นจึงออกเสียงแต่ละถิ่นต่างกันและการแตกต่างในด้านเสียงของคำนั้นเป็นระบบมีกฎเกณฑ์ เช่น

กินข้าวโต อย่างโศควมเพิ่น

ศัพท์ โโต – ตัว, โส- ถกเถียง, อภิปราย, เพิ่น- เขา, คนอื่น

(กินข้าวบ้านตนเอง อย่างไปพูดช่องแวงเรื่องชาวบ้าน)

## บทที่ ๓

### การแปรคำศัพท์และความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ในจังหวัดหนองบัวลำภู

การแปรคำศัพท์และความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

๓.๑ กลุ่มคำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์

๓.๒ วิเคราะห์การแปรของคำศัพท์ ดังนี้

๓.๒.๑ การแปรด้านเสียงพยัญชนะ เสียงสระ

๓.๒.๒ การแปรด้านคำ

๓.๓ วิเคราะห์ความแตกต่างของการใช้คำศัพท์

๓.๓.๑ ความถี่และปริมาณของการใช้คำศัพท์

๓.๓.๒ การใช้คำศัพท์ร่วมกัน

๓.๓.๓ การใช้คำศัพท์เฉพาะถิ่น

ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ กลุ่มคำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์

การจัดกลุ่มคำร่วมเผ่าพันธุ์วิเคราะห์โดยใช้การสร้างคำเป็นเกณฑ์ เมื่อวิเคราะห์คำศัพท์ของหน่วยรรถทั้ง ๓๐ หน่วยรรถ สามารถจัดกลุ่มคำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์ ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน แต่ลักษณะทางเสียงแตกต่างกันบางประการ แบ่งได้เป็น ๕ กลุ่ม ซึ่งแต่ละหน่วยรรถมีคำศัพท์ย่อยจึงจัดคำศัพท์ย่อยอยู่ในกลุ่มเดียวกันดังตารางต่อไปนี้

ตาราง ๓.๑ แสดงคำที่ใช้ในแต่ละคำร่วมเผ่าพันธุ์

หน่วยยรรยง	ศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์				
	กลุ่มที่ ๑	กลุ่มที่ ๒	กลุ่มที่ ๓	กลุ่มที่ ๔	กลุ่มที่ ๕
๑. รีมฝีปาก	สบ ผิสบ ลีสบ ฝิสบ	อิมปาก อิมฝีปาก			
๒. ข้อมอก	ศอก ข้อมอก แขนศอก คั่นศอก				
๓. รักแร้	จี้กแล้ ลักแล้	จี้แล้ จี้ตะแล้			
๔. ไฝ	จี้แมงวัน	ไฝ			
๕. ยาย	แม่ใหญ่	แม่คู่ แม่ได้น แม่โซ้น	ยาย คุณยาย		
๖. พระ	ญาคู ญาชา	เจ้าหัว	หม่อม	กูบา	พะ
๗. เณร	จู้ อ้ายจู้ จู้น้อย	เณร อ้ายเณร เณรน้อย			
๘. ตา	ตา พ่อตา คุณตา	พ่อใหญ่ อี่พ่อใหญ่	พ่อโซ้น	พ่อเถ่า	
๙. โกรธ	เคียด	สูน	ใจฮ้าย อยากฮ้าย	โมโห	โกด
๑๐. พอง	โพง พอง	ไค้	บวม		

หน่วยอรรถ	ศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์				
	กลุ่มที่ ๑	กลุ่มที่ ๒	กลุ่มที่ ๓	กลุ่มที่ ๔	กลุ่มที่ ๕
๑๑. งม	คำหา ทาวหา ชาวหา	งม			
๑๒. ป่วย	ป่วย	บ่ช่าบาย	โซ	เจ็บเป็น	ไซ้
๑๓. คู	เบ็ง	แล	คู	แยง	ส่อง
๑๔. สวย	ผู้งาม	ผู้จบ	ผู้ดี	โก้	สวย
๑๕. โโกหก	ตว่า จีตว่า	ต้ม	โกหก		
๑๖. ฉลาด	ป่อง	ฉลาด	หัวดี หัวแหลม		
๑๗. กะละมัง	ชามอ่าง ชาม กะชาม	กะละมัง ชามกะละมัง ชามกะมัง			
๑๘. ทัพพี	จอง	ต๊วก	ทอละพี	ทัพพี	สาละพี
๑๙. ร่ม	คันญู	ลุ่ม ฮ่ม คันฮ่ม	จ้อง คันจ้อง		
๒๐. กระดาษ	เกี้ย เกี้ยกระดาษ เจี้ย	กระดาษ			
๒๑. ตุ่มหู	กะด้อก	ห้วงหู หวินหู	ตุ่มหู		
๒๒. กรรไกร	ตะโก กะไต	มีดตัด มีดหนีบ มีดกันไต	กันไกร		

หน่วยอรรถ	ศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์				
	กลุ่มที่ ๑	กลุ่มที่ ๒	กลุ่มที่ ๓	กลุ่มที่ ๔	กลุ่มที่ ๕
๒๓. ตะไคร้	สิงไค หัวสิงไค หัวขิงไค หัวคิงไค	ตะไค้ หัวตะไค้			
๒๔. พริก	พิก หมักพิก หมากพิก	หมากขิด			
๒๕. ผักตำลึง	ผักตำลึง	ผักตำนิน ผักตำลิน			
๒๖. กิ่งกำ	กะปอม จีกะปอม กะปอมกำ	กะท่าง จีกะท่าง			
๒๗. จิงจก	จีเยี่ยม จีเยี่ยม	จิงจก			
๒๘. แมลงปอ	แมงกะปี้	แมงคันไ้ แมงกะไ้	แมงตะกค แมงก้นโต่ง	แมงปอ	แมงหัวโปก แมงอีโปก
๒๙. ไคร	ไผ	ผู้ไ้	ไค		
๓๐. ที่นั่น	อยู่หั้น	หม่องหั้น บ่อนหั้น หว่างหั้น	อยู่หั้น		

จากตาราง ๓.๑ แสดงให้เห็นความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์จากหน่วยอรรถ ๓๐ หน่วยอรรถ ซึ่งมีความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์มีดังต่อไปนี้

๑. หน่วยอรรถที่มีการใช้คำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์แบ่งออกเป็น ๑ กลุ่ม จำนวน ๑ หน่วยอรรถ

๒. หน่วยอรรถที่มีการใช้คำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม จำนวน ๑๒ หน่วยอรรถ
๓. หน่วยอรรถที่มีการใช้คำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม จำนวน ๘ หน่วยอรรถ
๔. หน่วยอรรถที่มีการใช้คำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม จำนวน ๑ หน่วยอรรถ
๕. หน่วยอรรถที่มีการใช้คำศัพท์ร่วมเผ่าพันธุ์แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม จำนวน ๑ หน่วยอรรถ

### ๓.๒ วิเคราะห์การแปรของคำศัพท์

การวิเคราะห์การแปรของคำศัพท์เป็นการวิเคราะห์คำศัพท์ในหน่วยอรรถเดียวกัน ซึ่งมีคำศัพท์ตั้งแต่ ๒ คำศัพท์ถึง ๘ คำศัพท์ เป็นการวิเคราะห์ด้านเสียง และคำตามแนวคิดของพระยาอนุมานราชชน<sup>๑</sup> มีการแปรรูปของคำศัพท์ดังนี้

#### ๓.๒.๑ การแปรด้านเสียง ได้แก่

๑. การแปรเสียงพยัญชนะ เป็นการวิเคราะห์รูปของคำศัพท์เดียวกัน ซึ่งมีพยัญชนะคล้ายคลึงกัน คำศัพท์บางคู่มีความคล้ายคลึงกันทั้งพยัญชนะต้นคำ คำศัพท์บางคู่มีความคล้ายคลึงกันทั้งพยัญชนะท้าย ความคล้ายคลึงกันของเสียงพยัญชนะดังกล่าว จัดเป็นการแปรเสียงพยัญชนะตามลักษณะการเปล่งเสียง ดังนี้

๑) การแปรเสียงพยัญชนะที่มีลักษณะการเปล่งเสียงเหมือนกัน จะแปรเสียงได้ ต้องมีความแตกต่างกันไม่เกิน ๑ ลักษณะ ใดๆอย่างหนึ่ง เช่น ลักษณะมีลม กับไม่มีลม ตำแหน่งที่เกิดของเสียง และลักษณะการทำงานของเสียง

๒) การแปรเสียงพยัญชนะที่มีลักษณะการเปล่งเสียงต่างกัน จะแปรเสียงได้เมื่อพยัญชนะมีตำแหน่งที่เกิดของเสียงเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน

ในกรณีที่พยัญชนะต้นคำหนึ่งเป็นพยัญชนะประสม ส่วนอีกคำหนึ่งเป็นพยัญชนะเดี่ยว คำทั้งสองจะเป็นรูปแปรของคำศัพท์เดียวกัน จากการวิเคราะห์มีการเปลี่ยนแปลงของเสียงพยัญชนะ ๒ หน่วยอรรถ ดังนี้

หน่วยอรรถที่ ๒๐ “กระดาษ” คำศัพท์ที่แปรเสียง เกี่ยว กับ เจ็ย

หน่วยอรรถที่ ๒๑ “ตะไคร้” คำศัพท์ที่แปรเสียง หัวสิงไค กับ หัวคิงไค

<sup>๑</sup> อนุมานราชชน, พระยา, นิรุกติศาสตร์ ภาค ๑, (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๕๖-๕๗.



๒. การแปรเสียงสระ หมายถึง รูปของคำศัพท์เดียวกันที่มีเสียงสระคล้ายคลึงกัน ความคล้ายคลึงกันดังกล่าว เป็นการแปรเสียงสระตามลักษณะของการเปล่งเสียงโดยใช้ลิ้นส่วนเดียวกัน อยู่ในระดับเดียวกัน รูปริมฝีปากเหมือนกัน ความสั้นยาวของเสียงต่างกันหรือเท่ากัน ระดับของลิ้นอยู่ในระดับเดียวกัน รูปแต่ส่วนของลิ้นต่างกัน ความสั้นยาวของเสียงเท่ากัน รูปของริมฝีปากเหมือนกัน แต่ใช้ส่วนของลิ้นต่างระดับกัน ในกรณีที่เป็นสระประสม กับสระเดี่ยว เสียงสระเสียงใดเสียงหนึ่งในสระประสมต้องเป็นเสียงเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกันกับสระเดี่ยวจากการวิเคราะห์พบว่า มีการแปรเสียงสระ ๑ หน่วยอรรถ ดังนี้

หน่วยอรรถที่ ๕ “ยาย” คำศัพท์ที่แปรเสียง แม่ผู้ กับ แม่ได้

๓. การกลมกลืนเสียง หมายถึง เสียงใดเสียงหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคล้ายคลึงกับอีกเสียงหนึ่ง จากการวิเคราะห์พบว่า ลักษณะการกลมกลืนเสียงมี ๑ หน่วยอรรถ คือ

หน่วยอรรถที่ ๒๕ “ใคร” คำศัพท์ที่แปรเสียง ไผ กับ ผู้ได้

๔. การสับเสียง หมายถึง หน่วยเสียงที่อยู่ในพยางค์หน้าสับไปอยู่ในพยางค์หลังและหน่วยเสียงที่อยู่ในพยางค์หลังสับไปอยู่ในพยางค์หน้า จากการวิเคราะห์พบว่า ลักษณะการสับเสียงของคำศัพท์มี ๑ หน่วยอรรถคือ

หน่วยอรรถที่ ๒๒ “กรรไกร” คำศัพท์ที่แปรเสียง ตะโก กับ กะไต

๕. การเติมเสียง หมายถึง การเติมเสียงส่วนหน้าหรือส่วนกลางของคำและอาจมีเสียงระเบิดแทรกเข้ามาในระหว่างกลางคำ จากการวิเคราะห์พบว่ามีลักษณะการเติมเสียง ดังนี้

๑) การเติมเสียงส่วนหน้า จากการวิเคราะห์ลักษณะพบว่า การเติมเสียงของคำศัพท์มี ๕ หน่วยอรรถคือ

หน่วยอรรถที่ ๒ “สอก” คำศัพท์ที่เติมเสียง สอก กับ ซ้อสอก

หน่วยอรรถที่ ๘ “ตา” คำศัพท์ที่เติมเสียง พ่อใหญ่ กับ อีพ่อใหญ่

หน่วยอรรถที่ ๑๕ “โกหก” คำศัพท์ที่เติมเสียง ตั่ว กับ ซี้ตั่ว

หน่วยอรรถที่ ๑๗ “กะละมัง” คำศัพท์ที่เติมเสียง กะละมัง กับ ซามกะละมัง และ ซาม เป็น กะซาม

หน่วยอรรถที่ ๑๕ “รุ่ม” คำศัพท์ที่เติมเสียง รุ่ม กับ คันรุ่ม

หน่วยอรรถที่ ๒๐ “กระดาย” คำศัพท์ที่เติมเสียง เกี้ย กับ เกี้ยกะดาด

หน่วยอรรถที่ ๒๓ “ตะไคร้” คำศัพท์ที่เติมเสียง สิงไค กับ หัวสิงไค

หน่วยอรรถที่ ๒๔ “พริก” คำศัพท์ที่เติมเสียง พิก กับ หมากพิก

หน่วยอรรถที่ ๒๖ “กึ่งกำ” คำศัพท์ที่เติมเสียง กะปอม กับ ซี้กะปอม และกะท่าง กับ ซี้กะท่าง

๒) การเติมเสียงส่วนกลางของคำ จากการวิเคราะห์พบว่า ลักษณะการเติมเสียงของคำศัพท์มี ๒ หน่วยย่อย คือ

หน่วยย่อยที่ ๑ “ริมฝีปาก” คำศัพท์ที่เติมเสียง อิมปาก กับ อิมฝีปาก

หน่วยย่อยที่ ๓ “รักแร้” คำศัพท์ที่เติมเสียง จี้แล้ กับ จี้ตะแล้

๖. การตัดเสียง หมายถึง การที่มีการตัดเสียงส่วนหน้าหรือส่วนหลัง เพื่อมีการเน้นเสียง เสียงเบาจึงหายไป จากการวิเคราะห์พบว่า มีลักษณะการตัดเสียง ๕ หน่วยย่อย

หน่วยย่อยที่ ๑ “ริมฝีปาก” คำศัพท์ที่ตัดเสียง อิมฝีปาก กับ อิมปาก

หน่วยย่อยที่ ๒ “ข้อศอก” คำศัพท์ที่ตัดเสียง ข้อศอก กับ ศอก

หน่วยย่อยที่ ๓ “รักแร้” คำศัพท์ที่ตัดเสียง จี้ตะแล้ กับ จี้แล้

หน่วยย่อยที่ ๑๕ “โกหก” คำศัพท์ที่ตัดเสียง จี้ตว่า กับ ตว่า

หน่วยย่อยที่ ๑๗ “กะละมัง” คำศัพท์ที่ตัดเสียง ชามกะละมัง กับ ชามกะมัง

### ๓.๒.๒ การแปรด้านคำ ได้แก่

การเติมคำ หมายถึง การเติมเสียงที่มีความหมายลงในคำศัพท์ แต่ความหมายของคำศัพท์คงเดิม จากการวิเคราะห์พบว่า มีลักษณะการเติมคำ ๕ หน่วยย่อย ดังนี้

หน่วยย่อยที่ ๒ “ข้อศอก” คำศัพท์ที่เติมเสียง ศอก กับ แขนศอก

หน่วยย่อยที่ ๑๕ “ร่วม” คำศัพท์ที่เติมเสียง จ้อง กับ คันจ้อง

หน่วยย่อยที่ ๗ “เณร” คำศัพท์ที่เติมเสียง เณร กับ อ้ายเณร

หน่วยย่อยที่ ๒๑ “ตะไคร้” คำศัพท์ที่เติมเสียง ลิงไค กับ หัวสิงไค

หน่วยย่อยที่ ๒๔ “พริก” คำศัพท์ที่เติมเสียง พิก กับ หมากพิก

จากการวิเคราะห์การแปรของคำศัพท์ที่ใช้ในหน่วยย่อยเดียวกัน สรุปได้ดังนี้

๑. การแปรด้านเสียง มี ๖ ลักษณะ ได้แก่ การแปรเสียงพยัญชนะ การแปรเสียงสระ การกลมกลืนเสียง การสับเสียง การเติมเสียง การตัดเสียง

๒. การแปรด้านคำ มี ๑ ลักษณะ คือ การเติมคำ

๓. หน่วยย่อยที่ไม่มีมีการแปรรูปของคำ มี ๕ หน่วยย่อย

### ๓.๓ วิเคราะห์ความแตกต่างของการใช้คำศัพท์

การวิเคราะห์ความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ เป็นการวิเคราะห์ความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดหนองบัวลำภู

## ๓.๓.๑ ความถี่และปริมาณการใช้คำศัพท์

การหาความถี่และปริมาณการใช้คำศัพท์ โดยการนำปริมาณการใช้คำศัพท์ของผู้ตอบแบบสอบถาม ที่ใช้คำศัพท์แต่ละคำรวมกันทุกอำเภอนำมาหาค่าความเป็นร้อยละ ค่าความถี่ของคำศัพท์ในหนึ่งหน่วยบรรทัดเมื่อนำมารวมกันจะได้ค่าเฉลี่ยเป็น ๑๐๐ ผลการวิเคราะห์ดังตารางดังต่อไปนี้

ตาราง ๓.๒ แสดงค่าความถี่ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่ใช้คำศัพท์แต่ละคำ

หน่วยบรรทัด	คำศัพท์ภาษาไทย ถิ่นอีสาน	ศัพท์อักษร	ความถี่
๑. รีมฝีปาก	ผิสบ	/p <sup>h</sup> i <sup>5</sup> sop <sup>5</sup> /	๗๒.๘๘
	สีสบ	/si: <sup>5</sup> sop <sup>5</sup> /	๑.๖๕
	ฝิสบ	/fi: <sup>5</sup> sop <sup>5</sup> /	๕.๐๘
	ฮิมฝีปาก	/him <sup>1</sup> fi: <sup>5</sup> pa:k <sup>2</sup> /	๓.๓๕
	สบ	/sop <sup>5</sup> /	๑๘.๖๔
	ฮิมปาก	/him <sup>1</sup> pa:k <sup>2</sup> /	๓.๓๕
๒. ซ้อสอก	ซอก	/sɔ:k <sup>2</sup> /	๒๓.๗๓
	แซนซอก	/k <sup>h</sup> ɛ: <sup>5</sup> sɔ:k <sup>2</sup> /	๕๗.๖๓
	คั้นซอก	/k <sup>h</sup> an <sup>1</sup> sɔ:k <sup>2</sup> /	๑.๖๕
	ซ้อซอก	/k <sup>h</sup> ɔ: <sup>4</sup> sɔ:k <sup>2</sup> /	๑๘.๖๔
๓. รึกแ้	จึกแ้	/cak <sup>5</sup> ka <sup>2</sup> lɛ: <sup>3</sup> /	๑๑.๘๖
	จี้แ้	/k <sup>h</sup> i: <sup>4</sup> lɛ: <sup>3</sup> /	๘.๔๓
	จี้ตะแ้	/k <sup>h</sup> i: <sup>4</sup> ta <sup>2</sup> lɛ: <sup>3</sup> /	๖๕.๔๕
	ลักแ้	/lak <sup>3</sup> lɛ: <sup>3</sup> /	๑๐.๑๗
๔. ฝไ	จี้แมงวัน	/k <sup>h</sup> i: <sup>4</sup> maŋ <sup>1</sup> wan <sup>1</sup> /	๗๔.๕๘
	ฝไ	/fay <sup>5</sup> /	๒๕.๔๒
๕. ยาย	แม่ใหญ่	/mɛ: <sup>2</sup> yay <sup>2</sup> /	๕๗.๖๓
	แม่ตู้	/mɛ: <sup>2</sup> tu: <sup>3</sup> /	๑๑.๘๖
	แม่โต้น	/mɛ: <sup>2</sup> ton <sup>3</sup> /	๕.๐๘
	ยาย	/yay <sup>1</sup> /	๑๓.๕๖

หน่วยอรรถ	คำศัพท์ภาษาไทย ถิ่นอีสาน	ศัพท์อักษร	ความถี่
	แม่โชน	/mɛ: <sup>2</sup> son <sup>3</sup> /	๑๕.๒๕
๖. พระ	ญาคู	/ya: <sup>1</sup> k <sup>h</sup> u <sup>1</sup> /	๑๕.๒๕
	เจ้าหัว	/caw <sup>3</sup> huə <sup>5</sup> /	๑.๖๕
	พะ	/p <sup>h</sup> a? <sup>3</sup> /	๔๒.๓๓
	หม่อม	/mɔ:m <sup>2</sup> /	๓๕.๕๕
	ญาซา	/ya: <sup>1</sup> sa: <sup>1</sup> /	๓.๓๕
	กูปา	/k <sup>h</sup> u: <sup>1</sup> ba: <sup>1</sup> /	๑.๖๕
๗. เณร	จั่ว	/cuə <sup>5</sup> /	๓.๓๕
	อ้ายจั่ว	/ʔa;y <sup>3</sup> cuə <sup>5</sup> /	๑.๖๕
	เณร	/ne:n <sup>1</sup> /	๘๖.๔๔
	จั่วน้อย	/cuə <sup>5</sup> noy <sup>3</sup> /	๕.๐๘
	อ้ายเณร	/ʔa;y <sup>3</sup> ne:n <sup>1</sup> /	๑.๖๕
	เณรน้อย	/ne:n <sup>1</sup> noy <sup>3</sup> /	๑.๖๕
๘. ตา	พ่อใหญ่	/p <sup>h</sup> ɔ: <sup>2</sup> yay <sup>2</sup> /	๖๔.๔๑
	พ่อตา	/p <sup>h</sup> ɔ: <sup>2</sup> ta: <sup>5</sup> /	๖.๓๘
	พ่อเต้า	/p <sup>h</sup> ɔ: <sup>2</sup> ta:w <sup>4</sup> /	๓.๓๕
	ตา	/ta: <sup>5</sup> /	๑๕.๒๕
	อี่พ่อใหญ่	/ʔi: <sup>2</sup> p <sup>h</sup> ɔ: <sup>2</sup> yay <sup>2</sup> /	๑.๖๕
	พ่อโชน	/p <sup>h</sup> ɔ: <sup>2</sup> son <sup>3</sup> /	๑๐.๑๓
๙. โกรธ	เคียด	/k <sup>h</sup> iət <sup>3</sup> /	๓๗.๒๕
	สุน	/sun <sup>5</sup> /	๕๐.๘๕
	ใจฮ้าย	/cay <sup>5</sup> ha:y <sup>3</sup> /	๓.๓๕
	ฮยากฮ้าย	/ya:k <sup>2</sup> ha:y <sup>3</sup> /	๑.๖๕
	โมโห	/mo: <sup>1</sup> ho: <sup>5</sup> /	๑.๖๕
	โกด	/ko:t <sup>2</sup> /	๕.๐๘
๑๐. พอง	โปง	/p <sup>h</sup> o:ŋ <sup>1</sup> /	๕๗.๖๓
	ไค่	/k <sup>h</sup> ay <sup>2</sup> /	๑๑.๘๖

หน่วยอรรถ	คำศัพท์ภาษาไทย ถิ่นอีสาน	สัทอักษร	ความถี่
	พอง	/p <sup>h</sup> u:ŋ <sup>1</sup> /	๑๕.๒๕
	บวม	/buəm <sup>5</sup> /	๑๖.๕๕
๑๑. งม	คำหา	/k <sup>h</sup> am <sup>1</sup> ha: <sup>5</sup> /	๑๖.๕๕
	ทาวหา	/t <sup>h</sup> a:w <sup>1</sup> ha: <sup>5</sup> /	๖.๓๘.
	ซาวหา	/sa:w <sup>1</sup> ha: <sup>5</sup> /	๒๓.๓๓
	งม	/ŋom <sup>1</sup> /	๕๒.๕๔
๑๒. ป่วย	ป่วย	/puəy <sup>2</sup> /	๑๑.๘๖
	บ่ซำบาย	/bɔ: <sup>2</sup> sam <sup>1</sup> ba:y <sup>5</sup> /	๘๔.๓๕
	โซ	/so: <sup>1</sup> /	๓.๓๕
	เจ็บเป็น	/cep <sup>5</sup> pen <sup>5</sup> /	๑.๖๕
	ไ้	/k <sup>h</sup> ay <sup>4</sup> /	๓.๓๕
๑๓. คู	เบ็ง	/bəŋ <sup>2</sup> /	๘๘.๑๔
	แล	/lɛ: <sup>1</sup> /	๑.๖๕
	คู	/du: <sup>5</sup> /	๓.๓๕
	แยง	/yɛ:ŋ <sup>1</sup> /	๕.๐๘
	ส่อง	/sɔ:ŋ <sup>2</sup> /	๑.๖๕
๑๔. สวาย	ผู้งาม	/p <sup>h</sup> u: <sup>4</sup> ŋa:m <sup>1</sup> /	๗๑.๑๕
	ผู้จบ	/p <sup>h</sup> u: <sup>4</sup> cop <sup>5</sup> /	๑๑.๘๖
	โก้	/ko: <sup>3</sup> /	๓.๓๕
	ผู้ดี	/p <sup>h</sup> u: <sup>4</sup> di: <sup>5</sup> /	๑๐.๑๗
	สวาย	/suəy <sup>5</sup> /	๘.๔๗
๑๕. โกหก	ตว่า	/tuə <sup>5</sup> /	๓๗.๒๕
	ต้ม	/tom <sup>3</sup> /	๑.๖๕
	จืดว่า	/k <sup>h</sup> i: <sup>2</sup> tuə <sup>5</sup> /	๕๕.๓๒
	โกหก	/ko: <sup>5</sup> hok <sup>5</sup> /	๓.๓๕
๑๖. ฉลาด	ป่อง	/pɔ:ŋ <sup>2</sup> /	๕๔.๒๔
	ฉลาด	/sa?: <sup>5</sup> la:t <sup>2</sup> /	๑๘.๖๔

หน่วยอรรถ	คำศัพท์ภาษาไทย ถิ่นอีสาน	สัทอักษร	ความถี่
	หัวดี	/huə <sup>5</sup> di: <sup>5</sup> /	๒๒.๐๓
	หัวแหลม	/huə <sup>5</sup> lɛ:m <sup>5</sup> /	๕.๐๘
๑๗. กะละมัง	ซามอ่าง	/sa:m <sup>1</sup> ?a:ŋ <sup>2</sup> /	๕๐.๘๕
	ซาม	/sa:m <sup>1</sup> /	๘.๔๓
	ซามกะมัง	/sa:m <sup>1</sup> ka <sup>2</sup> maŋ <sup>1</sup> /	๕.๐๘
	กะละมัง	/ka <sup>2</sup> la <sup>2</sup> maŋ <sup>1</sup> /	๒๕.๔๒
	ซามกะละมัง	/sa:m <sup>1</sup> ka <sup>2</sup> la <sup>2</sup> maŋ <sup>1</sup> /	๘.๔๓
	กะซาม	/ka <sup>1</sup> sa:m <sup>1</sup> /	๑.๖๕
๑๘. ทัพพี	จอง	/cɔ:ŋ <sup>1</sup> /	๑๘.๖๔
	ตวัก	/ta <sup>2</sup> wak <sup>5</sup> /	๑.๖๕
	ทอละพี	/t <sup>h</sup> ɔ: <sup>3</sup> la <sup>1</sup> p <sup>h</sup> i: <sup>1</sup> /	๔๐.๖๘
	ทัพพี	/t <sup>h</sup> ap <sup>5</sup> p <sup>h</sup> i: <sup>1</sup> /	๓๗.๒๕
	สาละพี	/sa <sup>5</sup> la <sup>1</sup> p <sup>h</sup> i: <sup>3</sup> /	๑.๖๕
๑๙. ร่ม	คันญู	/k <sup>h</sup> an <sup>1</sup> yu: <sup>1</sup> /	๑.๖๕
	ฮ่อม	/hom <sup>2</sup> /	๔๕.๑๕
	คันฮ่อม	/k <sup>h</sup> an <sup>1</sup> hom <sup>2</sup> /	๑๖.๕๕
	จ็อง	/cɔ:ŋ <sup>3</sup> /	๒๓.๗๓
	คันจ็อง	/k <sup>h</sup> an <sup>1</sup> cɔ:ŋ <sup>3</sup> /	๕.๐๘
	ล่อม	/lom <sup>2</sup> /	๓.๓๕
๒๐. กระจาด	เกี้ย	/kiə <sup>3</sup> /	๖.๗๘
	เกี้ยกะดาด	/kiə <sup>3</sup> ka <sup>2</sup> da:t <sup>2</sup> /	๔๐.๖๘
	กะดาด	/ka <sup>2</sup> da:t <sup>2</sup> /	๕๐.๘๕
	เจี้ย	/ciə <sup>3</sup> /	๑.๖๕
๒๑. ตุ่มหู	กะด้อก	/ka <sup>2</sup> dɔ:k <sup>3</sup> /	๘.๔๓
	ห้วงหู	/huəŋ <sup>2</sup> hu: <sup>5</sup> /	๖.๗๘
	หวินหู	/win <sup>5</sup> hu: <sup>5</sup> /	๑.๖๕
	ตุ้มหู	/tum <sup>3</sup> hu: <sup>5</sup> /	๘๓.๐๕

หน่วยอรรถ	คำศัพท์ภาษาไทย ถิ่นอีสาน	สัทอักษร	ความถี่
๒๒. กรรไกร	ตะไเก	/ta <sup>2</sup> kay <sup>1</sup> /	๑๘.๖๔
	มีดตัด	/mi:t <sup>3</sup> tat <sup>5</sup> /	๔๗.๔๖
	กะไต	/ka <sup>2</sup> tay <sup>5</sup> /	๑.๖๕
	กันไถ	/kan <sup>1</sup> kay <sup>5</sup> /	๒๓.๗๓
	มีดหนีบ	/mi:t <sup>1</sup> ni:p <sup>2</sup> /	๑.๖๕
	มีดกันไถ	/mi:t <sup>3</sup> kan <sup>1</sup> tay <sup>5</sup> /	๕.๐๘
๒๓. ตะไกร้	หัวจิงไค	/huə <sup>5</sup> k <sup>h</sup> ɨŋ <sup>5</sup> k <sup>h</sup> ay <sup>1</sup> /	๔๕.๗๖
	หัวสิงไค	/huə <sup>5</sup> siŋ <sup>5</sup> k <sup>h</sup> ay <sup>1</sup> /	๖.๗๘
	สิงไค	/siŋ <sup>5</sup> kay <sup>1</sup> /	๑.๖๕
	หัวคิงไค	/huə: <sup>5</sup> k <sup>h</sup> ɨŋ <sup>1</sup> k <sup>h</sup> ay <sup>1</sup> /	๒๓.๗๓
	ตะไค้	/ta <sup>2</sup> k <sup>h</sup> ay <sup>3</sup> /	๒๐.๓๔
	หัวตะไค้	/huə: <sup>5</sup> ta <sup>2</sup> k <sup>h</sup> ay <sup>3</sup> /	๑.๖๕
๒๔. พริก	พิก	/p <sup>h</sup> ik <sup>3</sup> /	๑๓.๕๖
	หมากพิก	/ma:k <sup>2</sup> p <sup>h</sup> ik <sup>5</sup> /	๗๖.๒๗
	หมากขิด	/ma:k <sup>2</sup> k <sup>h</sup> it <sup>5</sup> /	๓.๓๕
	หมักพิก	/mak <sup>2</sup> p <sup>h</sup> ik <sup>3</sup> /	๖.๗๘
๒๕. ผักตำลึง	ผักตำลึง	/p <sup>h</sup> ak <sup>5</sup> tam <sup>5</sup> liŋ <sup>3</sup> /	๘.๔๗
	ผักตำนิน	/p <sup>h</sup> ak <sup>5</sup> tam <sup>5</sup> nin <sup>1</sup> /	๘๖.๔๔
	ผักตำลิน	/p <sup>h</sup> ak <sup>5</sup> tam <sup>5</sup> lin <sup>1</sup> /	๕.๐๘
๒๖. กิ่งก่า	กะปอม	/ka <sup>2</sup> pɔ:m <sup>5</sup> /	๓๐.๕๑
	จี้กะปอม	/k <sup>h</sup> i: <sup>4</sup> ka <sup>2</sup> pɔ:m <sup>5</sup> /	๖๔.๔๑
	กะท่าง	/ka <sup>2</sup> t <sup>h</sup> a:ŋ <sup>3</sup> /	๑.๖๕
	จี้กะท่าง	/k <sup>h</sup> i: <sup>3</sup> ka <sup>2</sup> tha:ŋ <sup>3</sup> /	๑.๖๕
	กะปอมก่า	/ka <sup>2</sup> pɔ:m <sup>5</sup> ka: <sup>2</sup> /	๑.๖๕
๒๗. จิงจก	จี้เกี่ยม	/k <sup>h</sup> i: <sup>3</sup> kiəm <sup>3</sup> /	๘๓.๐๕
	จิงจก	/ciŋ <sup>3</sup> cok <sup>5</sup> /	๑๐.๑๗
	จี้เจียม	/k <sup>h</sup> i: <sup>3</sup> ciəm <sup>3</sup> /	๖.๗๘

หน่วยอรรถ	คำศัพท์ภาษาไทย ถิ่นอีสาน	สัทอักษร	ความถี่
๒๘. แมลงปอ	แมงกะบี้	/mɛ:ŋ <sup>1</sup> ka <sup>2</sup> bi: <sup>3</sup> /	๒๓.๗๓
	แมงคันโซ่	/mɛ:ŋ <sup>1</sup> k <sup>h</sup> an <sup>1</sup> so: <sup>3</sup> /	๑๑.๘๖
	แมงตะกุด	/mɛ:ŋ <sup>1</sup> ta <sup>2</sup> kot <sup>5</sup> /	๑.๖๕
	แมงก้นโต่ง	/mɛ:ŋ <sup>1</sup> kon <sup>3</sup> ton <sup>2</sup> /	๑.๖๕
	แมงกะโซ่	/mɛ:ŋ <sup>1</sup> ka <sup>2</sup> so: <sup>2</sup> /	๓.๓๕
	แมงปอ	/mɛ:ŋ <sup>1</sup> pɔ: <sup>5</sup> /	๕๕.๕๓
	แมงหัวโปก	/mɛ:ŋ <sup>1</sup> huə <sup>5</sup> pok <sup>2</sup> /	๓.๓๕
	แมงอีโปก	/mɛ:ŋ <sup>1</sup> ?i: <sup>1</sup> pok <sup>2</sup> /	๑.๖๕
	๒๙. ไคร	ไผ	/p <sup>h</sup> ay <sup>5</sup> /
ผู้ไต้		/p <sup>h</sup> u: <sup>4</sup> day <sup>5</sup> /	๖๔.๔๑
ไค		/k <sup>h</sup> ay <sup>1</sup> /	๑.๖๕
๓๐. ที่นั้น	อยู่หัน	/yu: <sup>2</sup> han <sup>4</sup> /	๒๒.๐๓
	หม่องหัน	/mɔ: <sup>2</sup> han <sup>4</sup> /	๖๗.๘๐
	บ่อนหัน	/bɔ:n <sup>2</sup> han <sup>4</sup> /	๖.๗๘
	หว่างหัน	/wa:ŋ <sup>2</sup> han <sup>4</sup> /	๑.๖๕
	อยู่นั้น	/yu: <sup>2</sup> nan <sup>3</sup> /	๑.๖๕

จากตาราง ๓.๒ เมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ในด้านความถี่ของการใช้คำศัพท์และปริมาณการใช้คำศัพท์จากข้อมูลแล้ว คิดเป็นร้อยละแล้วพบว่า คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุดในช่วงัดหนองบัวลำภู จำนวน ๓๐ หน่วยอรรถ ดังนี้

หน่วยอรรถที่ ๑ “ริมฝีปาก”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด ผิบบ
หน่วยอรรถที่ ๒ “ข้อศอก”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด แขนศอก
หน่วยอรรถที่ ๓ “รักแร้”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด จี๊ตะแฉ้
หน่วยอรรถที่ ๔ “ไผ่”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด จี๊แมงวัน
หน่วยอรรถที่ ๕ “ยาย”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด แม่ใหญ่
หน่วยอรรถที่ ๖ “พระ”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด พระ
หน่วยอรรถที่ ๗ “เณร”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด เณร
หน่วยอรรถที่ ๘ “ตา”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด พ่อใหญ่



หน่วยบรรณที่ ๙ “โกรธ”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด ศูนย์
หน่วยบรรณที่ ๑๐ “พอง”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด โพง
หน่วยบรรณที่ ๑๑ “งม”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด งม
หน่วยบรรณที่ ๑๒ “ป่วย”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด บ่ชำบาย
หน่วยบรรณที่ ๑๓ “คู”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด เบ็ง
หน่วยบรรณที่ ๑๔ “สวย”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด ผู้งาม
หน่วยบรรณที่ ๑๕ “โกหก”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด จืดว่า
หน่วยบรรณที่ ๑๖ “ฉลาด”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด ป่อง
หน่วยบรรณที่ ๑๗ “กะละมัง”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด ซามอ่าง
หน่วยบรรณที่ ๑๘ “ทัพพี”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด ทอละพี
หน่วยบรรณที่ ๑๙ “ร่วม”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด ฮ่ม
หน่วยบรรณที่ ๒๐ “กระดาษ”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด กะดาด
หน่วยบรรณที่ ๒๑ “ตุ้มหู”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด ตุ้มหู
หน่วยบรรณที่ ๒๒ “กรรไกร”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด มีดตัด
หน่วยบรรณที่ ๒๓ “ตะไกร”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด หัวจิงไค
หน่วยบรรณที่ ๒๔ “พริก”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด หมากพิก
หน่วยบรรณที่ ๒๕ “ผักตำลึง”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด ผักตำนิน
หน่วยบรรณที่ ๒๖ “กึ่งกำ”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด จี้กะปอม
หน่วยบรรณที่ ๒๗ “จิ้งจก”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด จี้เกี่ยม
หน่วยบรรณที่ ๒๘ “แมลงปอ”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด แมงปอ
หน่วยบรรณที่ ๒๙ “ใคร”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด ผู้ไต่
หน่วยบรรณที่ ๓๐ “ที่นั่น”	คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด หม่องหัน

### ๓.๓.๒. การใช้คำศัพท์ร่วมกัน

เป็นการรวบรวมข้อมูลและนำคำศัพท์ทั้งหมดมาคำนวณหาอัตราการใช้คำศัพท์สูงสุดแต่ละอำเภอ พบการใช้คำศัพท์ร่วมกันแต่ละพื้นที่ โดยคิดเฉพาะการใช้คำศัพท์สูงสุดของแต่ละอำเภอ มีการใช้คำศัพท์ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง ๓.๓ จำนวนคำศัพท์ที่ใช้สูงสุดแต่ละหน่วยอรรถ ที่ใช้ตรงกันในอำเภอต่างๆ

อำเภอ	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
เมือง		๒๕	๓๐	๒๕	๒๓	๒๐
ศรีบุญเรือง	๒๕		๒๕	๒๔	๒๒	๒๒
นากลาง	๓๐	๒๕		๒๓	๒๐	๒๐
โนนสัง	๒๕	๒๔	๒๓		๑๕	๒๐
นาวัง	๒๓	๒๒	๒๐	๑๕		๒๔
สุวรรณคูหา	๒๐	๒๒	๒๐	๒๐	๒๔	

จากตาราง ๓.๓ แสดงให้เห็นจำนวนคำศัพท์ที่อำเภอต่างๆ ใช้ตรงกันหรือใกล้เคียงกันสรุปได้ ดังนี้

อำเภอเมืองและอำเภอนากลาง ใช้ศัพท์ใกล้เคียงกัน ๓๐ ศัพท์

อำเภอศรีบุญเรืองและอำเภอนากลาง ใช้ศัพท์ใกล้เคียงกัน ๒๕ ศัพท์

อำเภอเมืองและอำเภอโนนสัง ใช้ศัพท์ใกล้เคียงกัน ๒๕ ศัพท์

อำเภอเมืองและอำเภอนาวัง ใช้ศัพท์ใกล้เคียงกัน ๒๓ ศัพท์

อำเภอสุวรรณคูหาและอำเภอนาวัง ใช้ศัพท์ใกล้เคียงกัน ๒๔ ศัพท์

#### ผลการวิเคราะห์

๑. อำเภอที่มีการใช้คำศัพท์ร่วมกันในระดับสูงสุดครบ ๓๐ หน่วยอรรถ คือ อำเภอเมือง กับ อำเภอนากลาง

๒. อำเภอที่มีการใช้คำศัพท์ร่วมกันในระดับ ๒๐ หน่วยอรรถ ถึง ๒๕ หน่วยอรรถ มี อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอนาวัง อำเภอสุวรรณคูหา

๓. อำเภอที่มีการใช้คำศัพท์ร่วมกันในระดับต่ำ ๑๕ หน่วยอรรถ มีอำเภอโนนสัง กับ อำเภอนาวัง

#### ๓.๓.๓ การใช้คำศัพท์เฉพาะถิ่น

เป็นการวิเคราะห์การใช้คำศัพท์ของท้องถิ่นในหน่วยอรรถเดียวกัน จากการใช้คำศัพท์เฉพาะถิ่นพบว่า ใช้คำศัพท์แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง คำศัพท์ของแต่ละอำเภอใช้แตกต่างกันจากอำเภออื่นๆ ดังนี้

หน่วยอรรถที่ ๑ “ริมฝายปาก” อำเภอสุวรรณคูหา ใช้คำศัพท์ฝาย

หน่วยอรรถที่ ๒๘ “แมลงปอ” อำเภอสุวรรณคูหา ใช้คำศัพท์ แมงกะบี

## บทที่ ๔

### การกระจายคำศัพท์ และแนวการแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู

ในการศึกษาการกระจายคำศัพท์ และแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อศึกษาว่าคำศัพท์แต่ละคำจะใช้จุดเก็บข้อมูลบริเวณใดของจังหวัด และปรากฏหนาแน่นเพียงใด เพื่อใช้แบ่งเขตภาษาถิ่นย่อย ผู้วิจัยจะศึกษาตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

๔.๑ อัตราส่วนร้อยละของคำศัพท์ที่ใช้ในหน่วยย่อยเดียวกันแต่ละอำเภอ

๔.๒ แสดงการใช้คำศัพท์ในแผนที่ โดยใช้สัญลักษณ์รูปทรงเรขาคณิตแทนคำศัพท์ ๑ คำศัพท์ จะลงสัญลักษณ์แทนคำศัพท์ไปที่ละอำเภอ

๔.๓ การแบ่งเขตการใช้คำศัพท์เป็นเขตภาษาถิ่นย่อย โดยการเปรียบเทียบการกระจายของคำศัพท์ว่ามีการรวมตัวของเส้นแบ่งเขตคำศัพท์หนาแน่นในบริเวณใด หากไม่ปรากฏการรวมตัวกันของเส้นแบ่งเขต จะใช้การคำนวณคำศัพท์ที่อำเภอต่างๆ ใช้เหมือนกัน โดยจะคำนวณว่าในจำนวนหน่วยย่อยที่มีอัตราการใช้สูงสุดของอำเภอใดเหมือนกับอำเภอใดและเป็นจำนวนเท่าใด แล้วแบ่งเขตภาษาตามจำนวนการใช้คำศัพท์ที่เหมือนและแตกต่างกัน

#### ๔.๑ อัตราร้อยละของคำศัพท์ที่ใช้หน่วยย่อยเดียวกันแต่ละอำเภอ

การหาอัตราร้อยละของคำศัพท์ที่ใช้ในหน่วยย่อยเดียวกันแต่ละอำเภอ ผู้วิจัยใช้การคำนวณจากจำนวนตำบลที่ใช้คำศัพท์นั้นๆ แล้วหาคำศัพท์ที่มีอัตราการใช้สูงสุดในแต่ละอำเภอและจัดคำศัพท์นั้นเป็นคำศัพท์ที่ใช้หนาแน่นที่สุดในอำเภอนั้นๆ ในกรณีที่คำศัพท์มีอัตราการใช้สูงสุดกับคำศัพท์ที่มีอัตราการใช้รองลงมา มีความแตกต่างกันไม่เกินร้อยละ ๑๐ ของคำศัพท์ทั้งหมด ถือว่าในอำเภอนั้นมีคำศัพท์ใช้หนาแน่นใกล้เคียงกัน ๒ คำศัพท์ จากการวิเคราะห์หาอัตราร้อยละของคำศัพท์ และคำศัพท์ที่ใช้สูงสุดในอำเภอต่างๆ สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง ๔.๑ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑ “ริมฝีปาก” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด  
หนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๑. ริมฝีปาก						
ผิสบ	๓๓.๓๓	๓๕	๔๔.๔๔	๕๐	๖๐	๘๓.๕๐
สีสบ	-	-	๑๑.๑๑	-	-	-
ฝีสบ	-	๘.๓๓	-	-	๔๐	-
อิมฝีปาก	-	-	๒๒.๒๒	-	-	-
สบ	๓๓.๓๓	๑๖.๖๗	๒๒.๒๒	๑๐	-	๑๒.๕๐
อิมปาก	๖.๖๗	-	-	-	-	๑๒.๕๐

จากตาราง ๔.๑ หน่วยย่อย “ริมฝีปาก” ทุกอำเภอใช้คำว่า ผิสบ

ตาราง ๔.๒ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒ “ข้อศอก” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด  
หนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๒. ข้อศอก						
ศอก	๔๐	๑๖.๖๗	๒๒.๒๒	๑๐	-	๓๓.๕๐
แขนศอก	๔๖.๖๗	๘๓.๓๓	๔๔.๔๔	๔๐	๘๐	๖๒.๕๐
ก้นศอก	-	-	-	-	๒๐	-
ข้อศอก	๑๓.๓๓	๘.๓๓	๓๓.๓๓	๕๐	-	-

จากตาราง ๔.๒ หน่วยย่อย “ข้อศอก” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า แขนศอก  
ยกเว้นอำเภอโนนสังใช้คำว่า ข้อศอก

ตาราง ๔.๓ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๓ “รักแเร่” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยอรรถ	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยอรรถ แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๓. รักแเร่						
จี้กแเค้	๒๐	๘.๓๓	๑๑.๑๑	๑๐	๒๐	๑๒.๕๐
จี้แเค้	๖.๖๗	-	-	๑๐	-	๓๗.๕๐
จี้ตะแเค้	๖๖.๖๗	๘๓.๓๓	๖๖.๖๗	๗๐	๘๐	๓๗.๕๐
ดักแเค้	๖.๖๗	๘.๓๓	๒๒.๒๒	๑๐	-	๑๒.๕๐

จากตาราง ๔.๓ หน่วยอรรถ “รักแเร่” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า จี้ตะแเค้ ยกเว้น อำเภอสุวรรณคูหา ใช้คำว่า จี้ตะแเค้ และจี้แเค้

ตาราง ๔.๔ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๔ “ไฝ” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยอรรถ	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยอรรถ แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๔. ไฝ						
จี้แมงวัน	๗๓.๓๓	๖๖.๖๗	๖๖.๖๗	๖๐	๑๐๐	๑๐๐
ไฝ	๒๖.๖๗	๓๓.๓๓	๓๓.๓๓	๔๐	-	-

จากตาราง ๔.๔ หน่วยอรรถ “ไฝ” ทุกอำเภอใช้คำว่า จี้แมงวัน

ตาราง ๔.๕ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๕ “ยาย” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยพรรค	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยพรรค แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๕. ยาย						
แม่ใหญ่	๕๓.๓๓	๔๑.๖๗	๖๖.๖๗	๗๐	๔๐	๗๕
แม่คู่	๒๐	-	๑๑.๑๑	-	๒๐	๒๕
แม่โต้น	๒๐	-	-	-	-	-
ยาย	๑๓.๓๓	๑๖.๖๗	๒๒.๒๒	๒๐	-	-
แม่โชน	-	๕๐	-	๑๐	๔๐	-

จากตาราง ๔.๕ หน่วยพรรค “ยาย” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า แม่ใหญ่ ยกเว้น อำเภอศรีบุญเรืองใช้คำว่า แม่โชน อำเภอนาวังใช้คำว่า แม่ใหญ่และแม่โชน

ตาราง ๔.๖ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๖ “พระ” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยพรรค	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยพรรค แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๖. พระ						
ญาคู	๒๐	-	-	-	๔๐.๐๐	๕๐.๐๐
เจ้าหัว	๖.๖๗	-	-	-	-	-
พะ	๔๖.๖๗	๓๓.๓๓	๖๖.๖๗	๘๐	-	-
หม่อม	๒๐	๖๖.๖๗	๑๑.๑๑	๒๐	๖๐	๕๐
ญาชา	-	-	๒๒.๒๒	-	-	-
คูบา	๖.๖๗	-	-	-	-	-

จากตาราง ๔.๖ หน่วยพรรค “พระ” อำเภอเมือง อำเภอนากลางและอำเภอโนนสังใช้คำว่า พะ อำเภอศรีบุญเรือง และอำเภอนาวังใช้คำว่า หม่อม อำเภอสุวรรณคูหา ใช้คำว่า ญาคู และหม่อม

ตาราง ๔.๗ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๗ “ณฺร” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยอรรถ	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยอรรถ แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๗. ณฺร						
จู้	-	-	๑๑.๑๑	-	-	๑๒.๕๐
อ้ายจู้	-	-	-	-	-	๑๒.๕๐
ณฺร	๑๐๐	๕๑.๖๓	๗๗.๗๘	๑๐๐	๖๐	๖๒.๕๐
จู้น้อย	-	-	๑๑.๑๑	-	๒๐	๑๒.๕๐
อ้ายณฺร	-	๘.๓๓	-	-	-	-
ณฺรน้อย	-	-	-	-	๒๐	-

จากตาราง ๔.๗ หน่วยอรรถ “ณฺร” ทุกอำเภอใช้คำว่า ณฺร

ตาราง ๔.๘ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๘ “ตา” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยอรรถ	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยอรรถ แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๘. ตา						
พ่อใหญ่	๗๓.๓๓	๕๐	๗๗.๗๘	๓๐	๖๐	๕๐
พ่อตา	๖.๖๓	๘.๓๓	๑๑.๑๑	-	-	๑๒.๕๐
พ่อเต้า	๖.๖๓	-	-	-	-	๑๒.๕๐
ตา	๑๓.๓๓	-	๑๑.๑๑	๓๐	-	๓๗.๕๐
อี่พ่อใหญ่	-	๘.๓๓	-	-	-	-
พ่อไซ้	-	๓๓.๓๓	-	-	๕๐	-

จากตาราง ๔.๘ หน่วยอรรถ “ตา” ทุกอำเภอใช้คำว่า พ่อใหญ่

ตาราง ๔.๕ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๕ “โกรธ” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยพรรค	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยพรรค แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๕. โกรธ						
เกียด	๕๓.๓๓	๕๐	๖๖.๖๗	๑๐	-	๑๒.๕๐
สุน	๓๓.๓๓	๔๑.๖๗	๒๒.๒๒	๗๐	๑๐๐	๗๕
ใจฮ้าย	-	-	๑๑.๑๑	-	-	๑๒.๕๐
อยากฮ้าย	๖.๖๗	-	-	-	-	-
โมโห	-	๘.๓๓	-	-	-	-
โกด	๖.๖๗	-	-	๒๐	-	-

จากตาราง ๔.๕ หน่วยพรรค “โกรธ” มีอำเภอเมือง อำเภอศรีบุญเรือง และอำเภอนากลาง ใช้คำว่า เกียด ส่วนอำเภอโนนสัง อำเภอนาวัง และอำเภอสุวรรณคูหาใช้คำว่า สุน

ตาราง ๔.๑๐ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๐ “พอง” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยพรรค	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยพรรค แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๑๐. พอง						
โพง	๕๓.๓๓	๕๐	๖๖.๖๗	๔๐.๐๐	๑๐๐	๖๒.๕๐
ไค้	๓๓.๓๓	-	๑๑.๑๑	-	-	๑๒.๕๐
พอง	-	๕๐	-	๓๐	-	-
บวม	๑๓.๓๓	-	๓๓.๓๓	๓๐	-	๒๕

จากตาราง ๔.๑๐ หน่วยพรรค “พอง” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า โพง ยกเว้น อำเภอศรีบุญเรืองใช้คำว่า โพงและพอง



ตาราง ๔.๑๑ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๑ “งม” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยอรรถ	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยอรรถ แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๑๕. งม						
คำหา	๒๖.๖๗	๒๕	๑๑.๑๑	๑๐	๒๐	๗๕
ทาวหา	-	-	-	๑๐	-	๑๒.๕๐
ชาวหา	๒๐	๔๑.๖๗	๒๒.๒๒	๑๐	๔๐	-
งม	๕๓.๓๓	๓๓.๓๓	๖๖.๖๗	๗๐	๔๐	๑๒.๕๐

จากตาราง ๔.๑๑ หน่วยอรรถ “งม” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า งม ยกเว้นอำเภอ  
นาวัง ใช้คำว่า ชาวหาและงม อำเภอศรีบุญเรืองใช้คำว่า ชาวหา อำเภอสุวรรณคูหา ใช้คำว่า ทาวหา

ตาราง ๔.๑๒ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๒ “ป่วย” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด  
หนองบัวลำภู

หน่วยอรรถ	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยอรรถ แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๑๒. ป่วย						
ป่วย	๖.๖๗	๘.๓๓	๔๔.๔๔	๑๐	-	-
บ่ช่าบาย	๘๐	๘๓.๓๓	๘๘.๘๘	๕๐	๑๐๐	๗๕
โซ	๖.๖๗	-	-	-	-	๑๒.๕๐
เจ็บเป็น	๖.๖๗	-	-	-	-	-
ไข้	-	๘.๓๓	-	-	-	๑๒.๕๐

จากตาราง ๔.๑๒ หน่วยอรรถ “ป่วย” ทุกอำเภอใช้คำว่า บ่ช่าบาย

ตาราง ๔.๑๓ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๓ “ดู” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรีบุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณคูหา
๑๓. ดู						
เบิ่ง	๘๐	๕๑.๖๗	๘๘.๘๕	๑๐๐	๘๐	๘๗.๕๐
แล	-	๘.๓๓	-	-	-	-
ดู	๖.๖๗	-	๑๑.๑๑	-	-	-
แยง	๑๓.๓๓	-	-	-	๒๐	-
ส่อง	-	-	-	-	-	๑๒.๕๐

จากตาราง ๔.๑๓ หน่วยย่อย “ดู” ทุกอำเภอใช้คำว่า เบิ่ง

ตาราง ๔.๑๔ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๔ “สวย” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรีบุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณคูหา
๑๔. สวย						
ผู้งาม	๖๖.๖๗	๕๑.๖๗	๖๖.๖๗	๘๐	๘๐	๓๗.๕๐
ผู้จบ	๒๐	๘.๓๓	-	-	-	๓๗.๕๐
โก้	๖.๖๗	-	๑๑.๑๑	-	-	-
ผู้ดี	๒๐.	-	-	-	๒๐	๒๕
สวย	-	๘.๓๓	๒๒.๒๒	๒๐	-	-

จากตาราง ๔.๑๔ หน่วยย่อย “สวย” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า ผู้งาม ยกเว้นอำเภอสุวรรณคูหาใช้คำว่า ผู้งามและผู้จบ

ตาราง ๔.๑๕ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๕ “โกหก” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรีบุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาหวัง	สุวรรณคูหา
๑๕. โกหก						
ตัว	๓๓.๓๓	๑๖.๖๗	๓๓.๓๓	๓๐	๘๐	๖๒.๕๐
เต็ม	-	๘.๓๓	-	-	-	-
ชี้ตัว	๗๓.๓๓	๗๕	๖๖.๖๗	๖๐	๒๐	๒๕
โกหก	-	-	-	๑๐	-	๑๒.๕๐

จากตาราง ๔.๑๕ หน่วยย่อย “โกหก” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า ชี้ตัว ยกเว้นอำเภอนาหวังและอำเภอสวรรณคูหา ใช้คำว่า ตัว

ตาราง ๔.๑๖ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๖ “ฉลาด” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรีบุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาหวัง	สุวรรณคูหา
๑๖. ฉลาด						
ป้อง	๔๖.๖๗	๖๖.๖๗	๔๔.๔๔	๓๐	๘๐	๗๕.๐๐
ฉลาด	๒๐	๘.๓๓	-	๖๐	๒๐	-
หัวดี	๒๐	๑๖.๖๗	๕๕.๕๖	๑๐	-	๒๕
หัวแหลม	๑๓.๓๓	๘.๓๓	-	-	-	-

จากตาราง ๔.๑๖ หน่วยย่อย “ฉลาด” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า ป้อง ยกเว้นอำเภอนากลางใช้คำว่า หัวดี อำเภอโนนสังใช้คำว่า ฉลาด

ตาราง ๔.๑๓ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๓ “กะละมัง” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรีบุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณคูหา
๑๓. กะละมัง						
ชามอ่าง	๕๓.๓๓	๔๑.๖๗	๖๖.๖๗	๑๐	๖๐	๘๗.๕๐
ชาม	๖.๖๗	๑๖.๖๗	-	-	๔๐	-
ชามกะมัง	๖.๖๗	๘.๓๓	-	๑๐	-	-
กะละมัง	๒๐	๓๓.๓๓	๒๒.๒๒	๕๐	-	๑๒.๕๐
ชามกะละมัง	๑๓.๓๓	-	๑๑.๑๑	๒๐	-	-
กะชาม	-	-	-	๑๐	-	-

จากตาราง ๔.๑๓ หน่วยย่อย “กะละมัง” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า ชามอ่าง ยกเว้นอำเภอโนนสัง ใช้คำว่า กะละมัง

ตาราง ๔.๑๔ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๔ “ทัพพี” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรีบุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณคูหา
๑๔. ทัพพี						
จอบ	-	๑๖.๖๗	-	-	๒๐	๑๐๐
ตัก	-	๘.๓๓	-	-	-	-
ทอละพี	๕๓.๓๓	๓๓.๓๓	๕๕.๕๖	๓๐	๘๐.๐๐	-
ทัพพี	๔๐	๔๑.๖๗	๔๔.๔๔	๗๐	-	-
สาละพี	๖.๖๗	-	-	-	-	-

จากตาราง ๔.๑๔ หน่วยย่อย “ทัพพี” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า ทอละพี ยกเว้นอำเภอศรีบุญเรืองและอำเภอโนนสังใช้คำว่า ทัพพี อำเภอสุวรรณคูหาใช้คำว่า จอบ

ตาราง ๔.๑๕ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๑๕ “ร่วม” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยพรรค	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยพรรค แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๑๕. ร่วม						
กันญ	๖.๖๗	-	-	-	-	-
ฮ่ม	๔๖.๖๗	๖๖.๖๗	๓๓.๓๓	๓๓.๓๓	๖๐	๓๗.๕๐
กันฮ่ม	๒๐	๑๖.๖๗	๑๑.๑๑	๑๑.๑๑	-	-
จ้อง	๑๓.๓๓	๑๖.๖๗	๒๒.๒๒	๒๒.๒๒	๔๐	๖๒.๕๐
กันจ้อง	๑๓.๓๓	-	๑๑.๑๑	๑๑.๑๑	-	-
ถ่ม	-	-	๒๒.๒๒	๒๒.๒๒	-	-

จากตาราง ๔.๑๕ หน่วยพรรค “ร่วม” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า ฮ่ม ยกเว้นอำเภอสุวรรณคูหา ใช้คำว่า จ้อง

ตาราง ๔.๒๐ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๐ “กระดาษ” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยพรรค	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยพรรค แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๒๐. กระดาษ						
เกี่ย	๑๓.๓๓	๖๖.๖๗	๑๑.๑๑	-	-	๑๒.๕๐
เกี่ยกะดา	๒๐	๓๓.๓๓	๑๑.๑๑	๓๐	๘๐	๖๒.๕๐
กะดา	๖๖.๖๗	๖๖.๖๗	๗๗.๗๗	๗๐	๒๐	๑๒.๕๐
เจีย	-	-	-	-	-	๑๒.๕๐

จากตาราง ๔.๒๐ หน่วยพรรค “กระดาษ” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า กะดา ยกเว้นอำเภอศรีบุญเรืองใช้คำว่า เกี่ย และกะดา อำเภอนาวังและอำเภอสุวรรณคูหา ใช้คำว่า เกี่ยกะดา

ตาราง ๔.๒๑ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๑ “ตุ้มหู” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด  
หนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๒๑. ตุ้มหู						
กะค้อก	๖.๖๗	-	๑๑.๑๑	๑๐	๔๐	-
ห้วงหุ	๖.๖๗	-	๑๑.๑๑	๑๐		๑๒.๕๐
หวิ่นหุ	๖.๖๗	-	-	-	-	-
ตุ้มหู	๘๐	๑๐๐	๓๓.๓๓	๘๐	๖๐	๘๓.๕๐

จากตาราง ๔.๒๑ หน่วยย่อย “ตุ้มหู” ทุกอำเภอใช้คำว่า ตุ้มหู

ตาราง ๔.๒๒ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๒ “กรรไกร” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด  
หนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๒๒. กรรไกร						
ตะไค	๑๓.๓๓	๑๖.๖๗	๒๒.๒๒	๒๐	๖๐	-
มีดตัด	๔๐	๕๐	๔๔.๔๔	๔๐	๔๐	๓๕
กะไต	๖.๖๗	-	-	-	-	-
ก้นไค	๒๖.๖๗	๑๖.๖๗	๓๓.๓๓	๔๐	-	๑๒.๕๐
มีดหนีบ	๖.๖๗	-		-	-	-
มีดก้นไค	๖.๖๗	๘.๓๓			-	๑๒.๕๐

จากตาราง ๔.๒๒ หน่วยย่อย “กรรไกร” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า มีดตัด ยกเว้นอำเภอโนนสังใช้คำว่า มีดตัด และก้นไค อำเภอนาวังใช้คำว่า ตะไค

ตาราง ๔.๒๓ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๓ “ตะไคร้” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรีบุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณคูหา
๒๓. ตะไคร้						
หัวขิงไค	๕๓.๓๓	๔๑.๖๗	๕๕.๕๖	๒๐.๐๐	๔๐	๖๒.๕๐
หัวสิงไค	๖.๖๗	๘.๓๓	-	-	-	๒๕
สิงไค	๖.๖๗	-	-	-	-	-
หัวคิงไค	๒๖.๖๗	๑๖.๖๗	๓๓.๓๓	๑๐	๖๐	๑๒.๕๐
ตะไค้	๖.๖๗	๒๕	๑๑.๑๑	๗๐	-	-
หัวตะไค้	-	๘.๓๓	-	-	-	-

จากตาราง ๔.๒๓ หน่วยย่อย “ตะไคร้” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า หัวขิงไค ยกเว้นอำเภอโนนสังใช้คำว่าตะไค้ อำเภอนาวังใช้คำว่า หัวคิงไค

ตาราง ๔.๒๔ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๔ “พริก” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรีบุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณคูหา
๒๔. พริก						
พิก	๖.๖๗	-	๒๒.๒๒	-	๒๐	๕๐
หมากพิก	๘๐	๑๐๐	๖๖.๖๗	๘๐	๘๐	๓๗.๕๐
หมากขิด	๖.๖๗	-	-	-	-	๑๒.๕๐
หมักพิก	๖.๖๗	-	๑๑.๑๑	๒๐	-	-

จากตาราง ๔.๒๔ หน่วยย่อย “พริก” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า หมากพิก ยกเว้นอำเภอสุวรรณคูหาใช้คำว่า พิก

ตาราง ๔.๒๕ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๕ “ผักตำลึง” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด  
หนองบัวลำภู

หน่วยบรรด	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยบรรด แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๒๕. ผักตำลึง						
ผักตำลึง	-	๘.๓๓	๓๓.๓๓	๑๐	-	-
ผักตำลึง	๕๓.๓๓	๕๑.๖๗	๖๖.๖๗	๕๐	๑๐๐	๗๕
ผักตำลึง	๖.๖๗	-	-	-	-	๒๕

จากตาราง ๔.๒๕ หน่วยบรรด “ผักตำลึง” ทุกอำเภอใช้คำว่า ผักตำลึง

ตาราง ๔.๒๖ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๖ “กึ่งกำ” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด  
หนองบัวลำภู

หน่วยบรรด	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยบรรด แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๒๖. กึ่งกำ						
กะปอม	๑๓.๓๓	๓๓.๓๓	๑๑.๑๑	๒๐	๒๐	๑๐๐
จี้กะปอม	๗๓.๓๓	๖๖.๖๗	๘๘.๘๘	๗๐	๘๐	-
กะท่าง	๖.๖๗	-	-	-	-	-
จี้กะท่าง	-	-	-	๑๐	-	-
กะปอมกำ	๖.๖๗	-	-	-	-	-

จากตาราง ๔.๒๖ หน่วยบรรด “กึ่งกำ” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า จี้กะปอม  
ยกเว้นอำเภอสุวรรณคูหาใช้คำว่า กะปอม



ตาราง ๔.๒๗ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๗ “จิ้งจก” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด  
หนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๒๗. จิ้งจก จิ้งจก	๘๐	๕๑.๖๗	๗๗.๗๘	๗๐	๑๐๐	๘๗.๕๐
จิ้งจก	-	๘.๓๓	๒๒.๒๒	๒๐	-	๑๒.๕๐
จิ้งจก จิ้งจก	๒๐	-	-	๑๐	-	-

จากตาราง ๔.๒๗ หน่วยย่อย “จิ้งจก” ทุกอำเภอใช้คำว่า จิ้งจก

ตาราง ๔.๒๘ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๘ “แมลงปอ” ของแต่ละอำเภอในจังหวัด  
หนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรี บุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณ คูหา
๒๘. แมลงปอ แมลงปอ	๓๓.๓๓	๑๖.๖๗	๑๑.๑๑	๒๐	๒๐	๓๗.๕๐
แมลงปอ	๖.๖๗	๑๖.๖๗	๑๑.๑๑	๒๐	-	๑๒.๕๐
แมลงปอ	-	๘.๓๓	-	-	-	-
แมลงปอ	-	-	-	-	๒๐.๐๐	-
แมลงปอ	๖.๖๗	-	-	๑๐	-	-
แมลงปอ	๕๓.๓๓	๕๐	๗๗.๗๘	๕๐	๖๐	๕๐
แมลงปอ	๖.๖๗	-	๑๑.๑๑	-	-	-
แมลงปอ	-	๘.๓๓	-	-	-	-

จากตาราง ๒๘ หน่วยย่อย “แมลงปอ” ทุกอำเภอใช้คำว่า แมลงปอ

ตาราง ๔.๒๘ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๒๘ “ใคร” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรีบุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณคูหา
๒๘. ใคร						
ไผ่	๒๐	๕๐	๔๔.๔๔	๓๐	๔๐	๓๗.๕๐
ผู้ใต้	๘๐	๕๐	๔๔.๔๔	๗๐	๖๐	๗๕
โค	-	-	๑๑.๑๑	-	-	-

จากตาราง ๔.๒๘ หน่วยย่อย “ใคร” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า ผู้ใต้ ยกเว้นอำเภอศรีบุญเรืองและอำเภอนากลางใช้คำว่า ไผ่และผู้ใต้

ตาราง ๔.๓๐ แสดงร้อยละของการใช้คำศัพท์ที่ ๓๐ “ที่นั่น” ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

หน่วยย่อย	อัตราร้อยละของการใช้คำศัพท์แต่ละหน่วยย่อย แต่ละอำเภอ					
	เมือง	ศรีบุญเรือง	นากลาง	โนนสัง	นาวัง	สุวรรณคูหา
๓๐. ที่นั่น						
อยู่หั้น	๑๓.๓๓	๘.๓๓	๓๓.๓๓	๒๐	๖๐	๒๕
หม่องหั้น	๘๐	๘๓.๓๓	๕๕.๕๖	๕๐	๔๐	๗๕
บ่อนหั้น	๖.๖๗	๘.๓๓	-	๒๐	-	-
หว่างหั้น	-	-	-	๑๐	-	-
อยู่หนั้น	-	-	๑๑.๑๑	-	-	-

จากตาราง ๔.๓๐ หน่วยย่อย “ที่นั่น” ส่วนใหญ่เกือบทุกอำเภอใช้คำว่า หม่องหั้น ยกเว้นอำเภอนาวังใช้คำว่า อยู่หั้น

จากตาราง ๔.๑ - ๔.๓๐ พบการกระจายของคำศัพท์ทั้ง ๓๐ หน่วยอรรถ เมื่อวิเคราะห์การใช้คำศัพท์สูงสุดแต่ละอำเภอแล้วพบว่าลักษณะการกระจายของคำศัพท์ ๖ ลักษณะ ดังนี้





๑. ในหน่วยอรรถเดียวกันในบางอำเภอมีการใช้คำศัพท์ ๑ คำศัพท์ จำนวน ๑๐ หน่วยอรรถ
๒. ในหน่วยอรรถเดียวกันในบางอำเภอมีการใช้คำศัพท์ ๒ คำศัพท์ จำนวน ๑๔ หน่วยอรรถ
๓. ในหน่วยอรรถเดียวกันในบางอำเภอมีการใช้คำศัพท์ ๓ คำศัพท์ จำนวน ๖ หน่วยอรรถ
๔. การกระจายคำศัพท์มีการกระจายอย่างเป็นระบบ จำนวน ๒๕ หน่วยอรรถ
๕. การกระจายคำศัพท์อย่างไม่เป็นระบบ จำนวน ๕ หน่วยอรรถ

#### ๔.๒ แสดงการใช้คำศัพท์ในแผนที่

การแสดงการใช้คำศัพท์ลงในแผนที่แต่ละแผนที่แสดงอาณาเขตอำเภอ ในจังหวัดหนองบัวลำภู ประกอบด้วย การใช้คำศัพท์ทั้ง ๓๐ หน่วยอรรถ ในจังหวัดหนองบัวลำภู ดังนี้

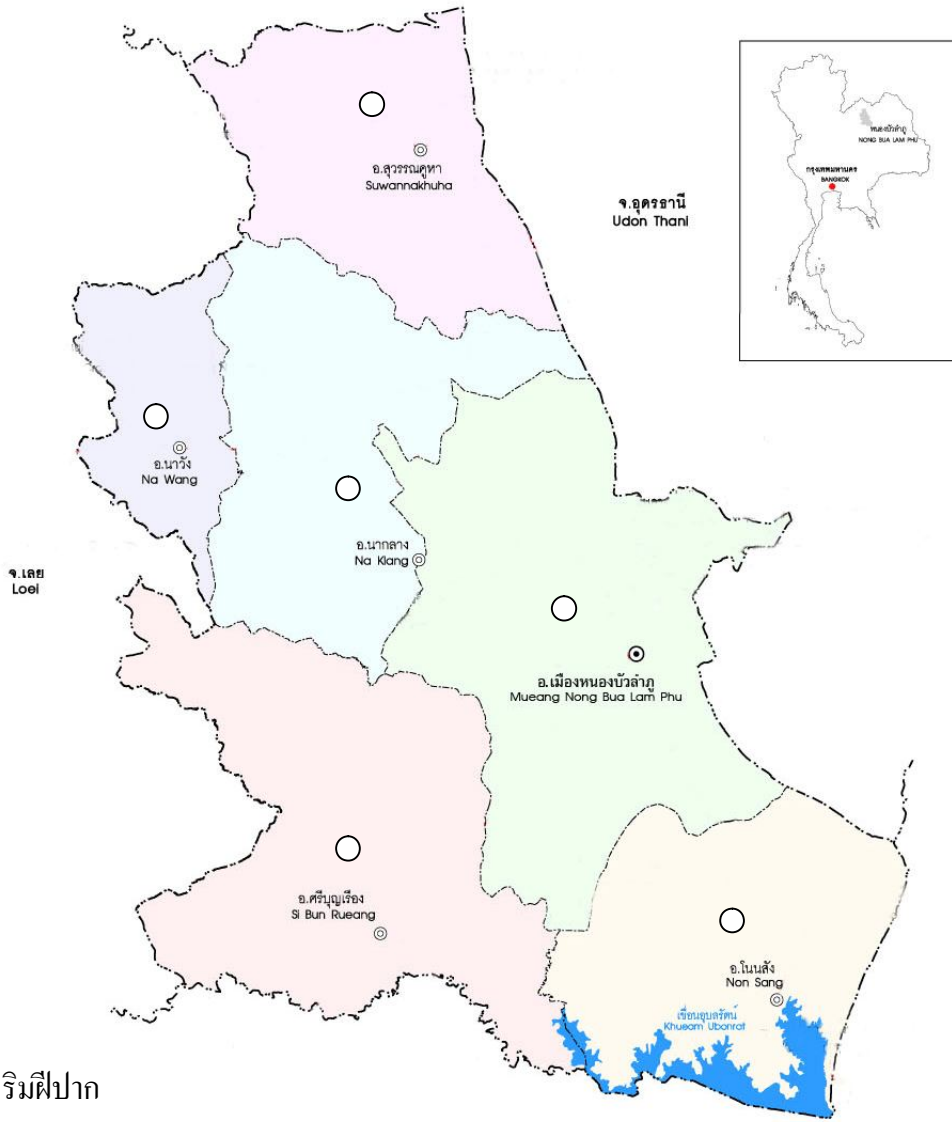
๑. อำเภอเมืองหนองบัวลำภู
๒. อำเภอศรีบุญเรือง
๓. อำเภอนากลาง
๔. อำเภอโนนสัง
๕. อำเภอนาวัง
๖. อำเภอสุวรรณคูหา

การใช้สัญลักษณ์แทนคำศัพท์จะใช้รูปเรขาคณิต ๑ สัญลักษณ์ แทนคำศัพท์ ๑ ศัพท์ ลงสัญลักษณ์ แทนที่หน่วยอรรถ ดังต่อไปนี้

-  แทน พิก
-  แทน หมักพิก
-  แทน หมากพิก
-  แทน หมากขิด

การใช้คำศัพท์ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภูปรากฏดังแผนที่ ๑-๓๐ ดังนี้

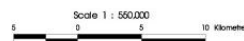
# จังหวัดหนองบัวลำภู NONG BUA LAM PHU



## ๑. ริมฝีปาก

- ผิสบ
- △ สีสบ
- ฝิสบ
- อิมฝีปาก
- ▲ สบ
- อิมปาก

สัญลักษณ์ ๐ ที่ตั้งอำเภอ Amphoe (District)



ภาพ ๔.๑ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรทัดที่ ๑ “ริมฝีปาก”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๒ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรทัดที่ ๒ “ข้อศอก”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๑ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรดที่ ๓ “รักแระ”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

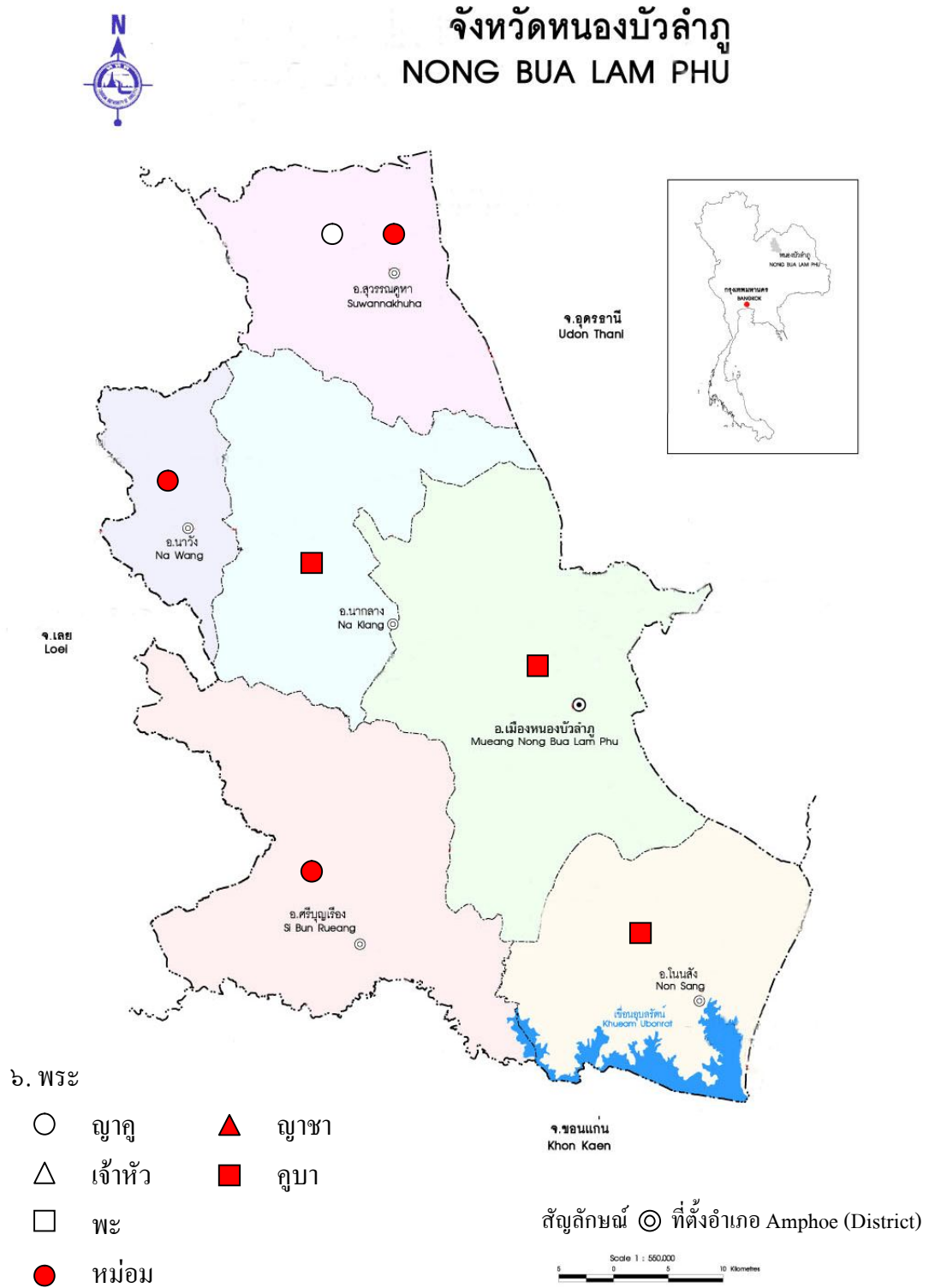


ภาพ ๔.๔ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรทัดที่ ๔ “ไฟ”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

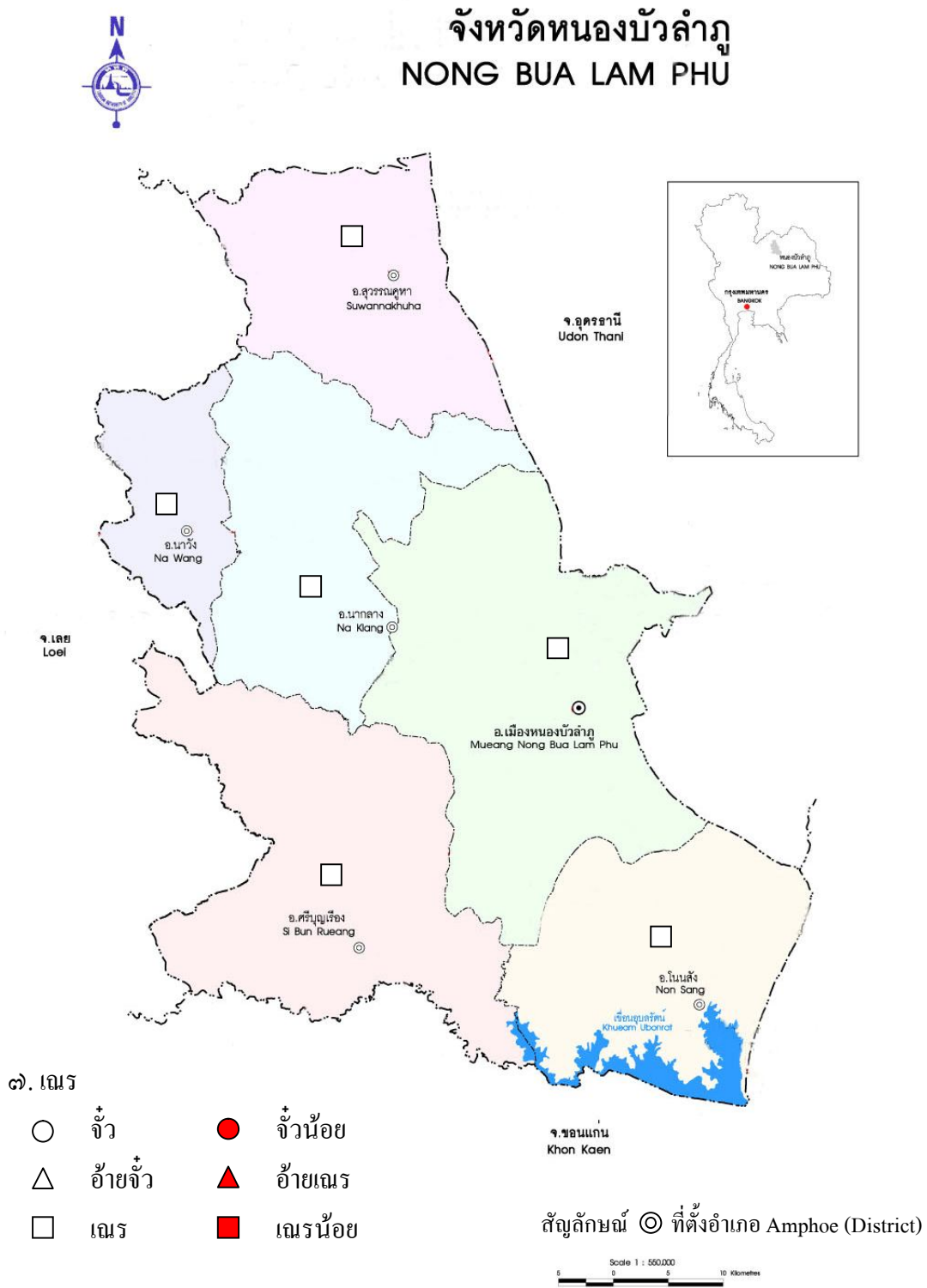


ภาพ ๔.๕ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรทัดที่ ๕ “ยาย”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู





ภาพ ๔.๖ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๖ “พระ”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๗ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรพที่ ๗ “เณร”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๘ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๘ “ตา”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

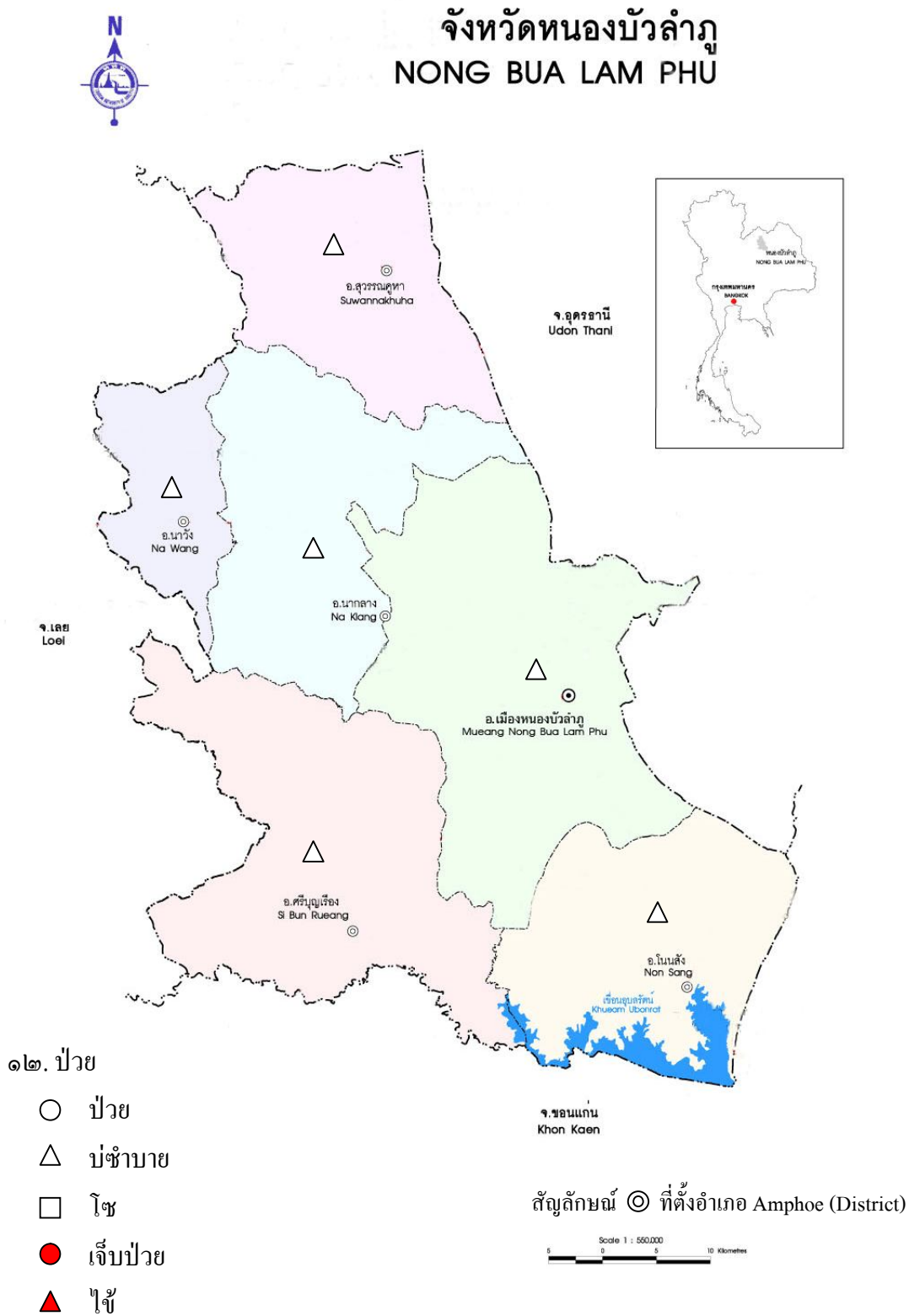


ภาพ ๘.๘ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๘ “โกรธ”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

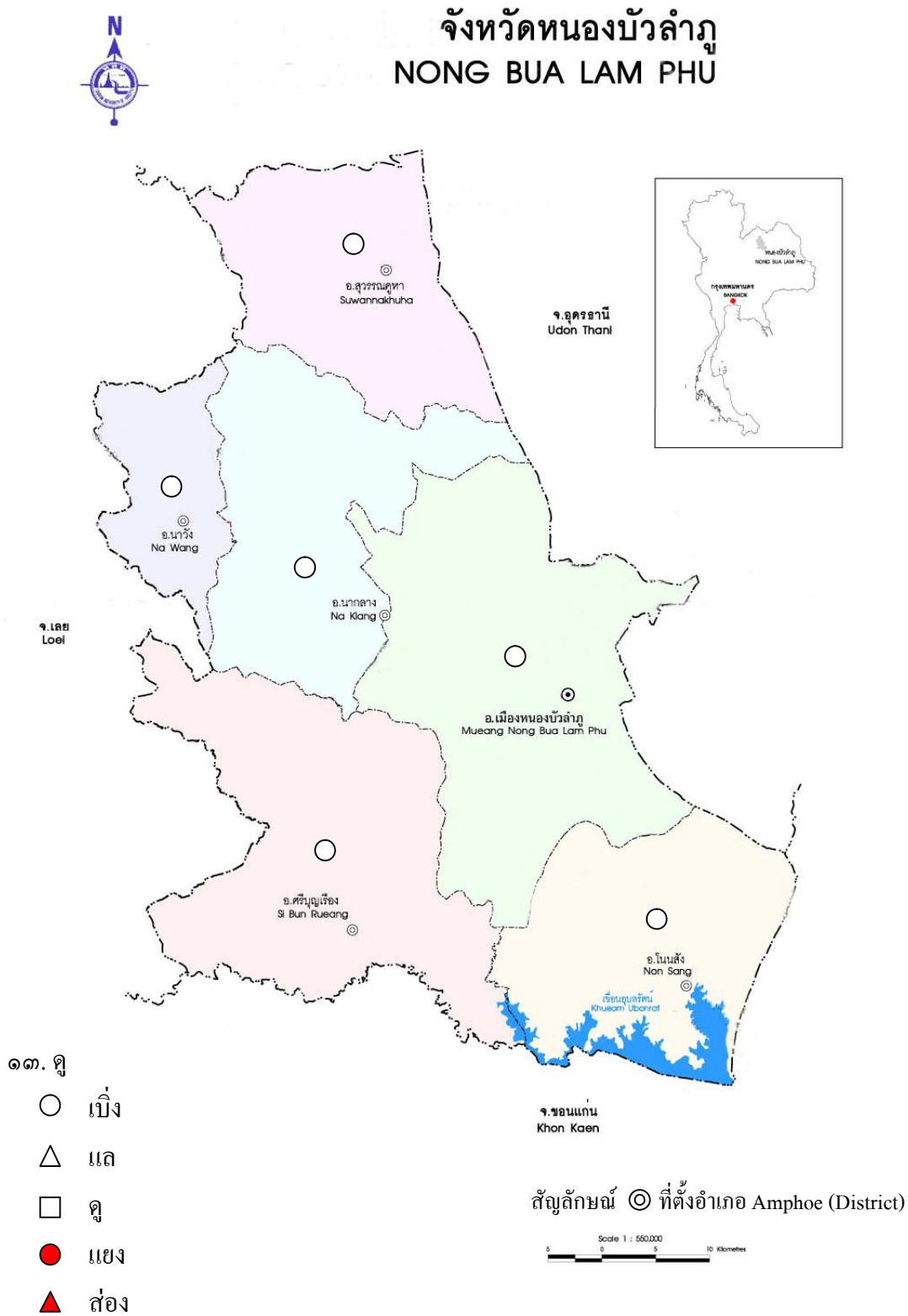


ภาพ ๔.๑๐ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๐ “พอง”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



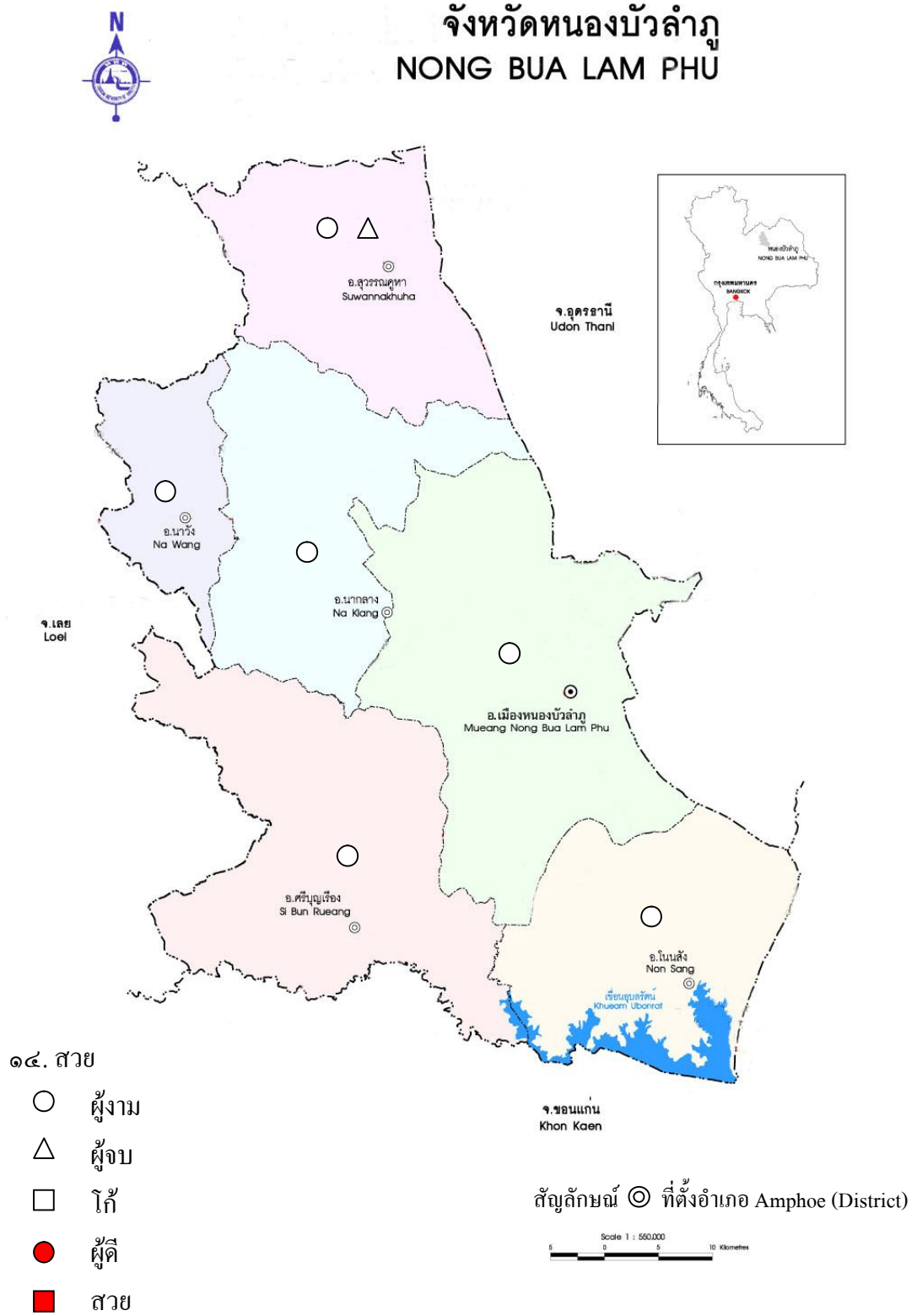


ภาพ ๔.๑๒ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๒ “ป้าย”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๑๓ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรทัดที่ ๑๓ “๑๓”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู





ภาพ ๔.๑๔ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๔ “สาย”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๕.๑๕ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรดที่ ๑๕ “โกหก”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๑๖ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๖ “หนอง”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๑๗ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรดที่ ๑๗ “กะละมัง”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



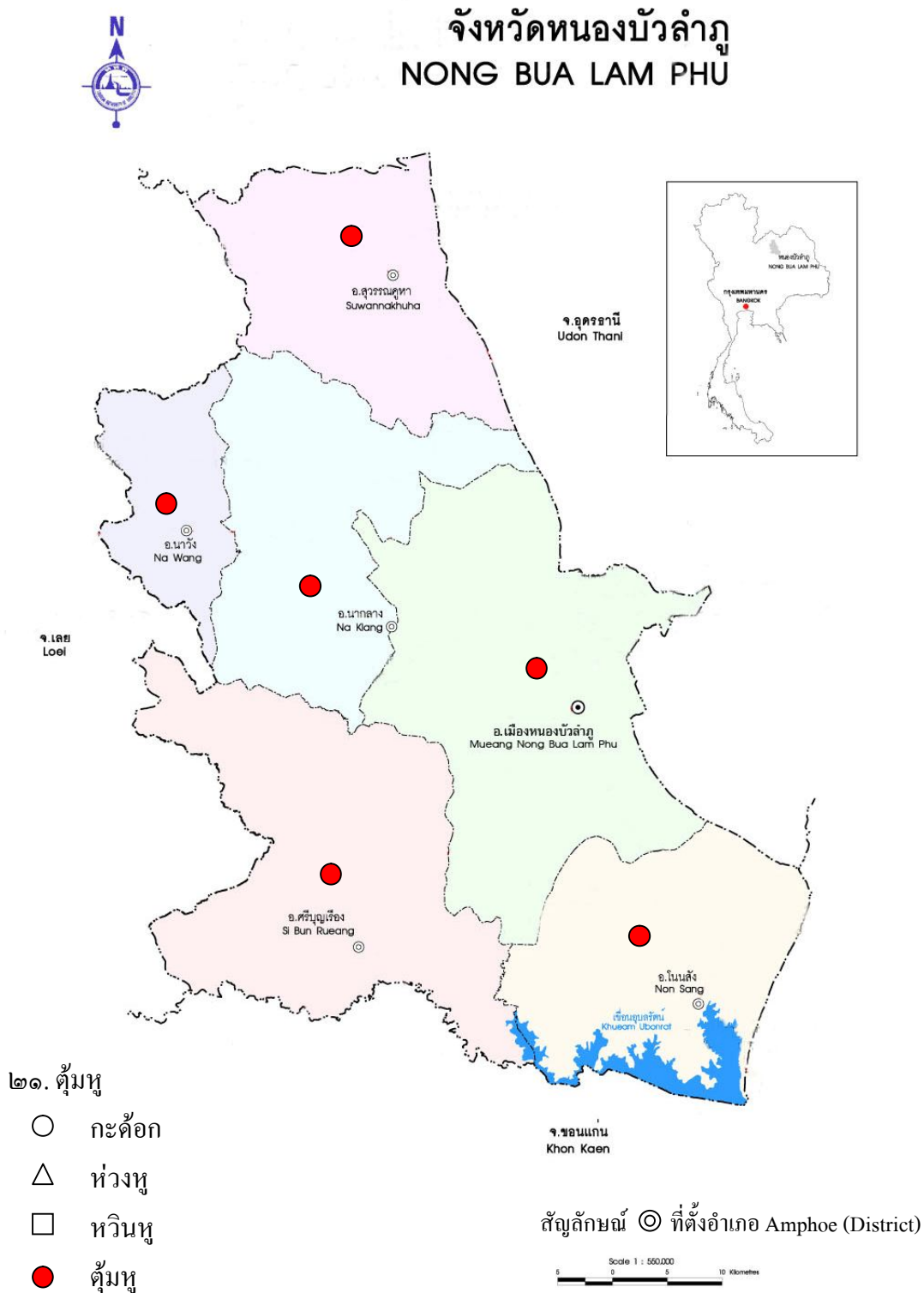
ภาพ ๔.๑๘ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๑๘ “ไฟป่า”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๑๕ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรดที่ ๑๕ “ร่ม”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๒๐ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรดที่ ๒๐ “กระดวย”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๒๑ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๑ “ทุ้มหู”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู





ภาพ ๔.๒๒ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๒ “กรรไกร”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๒๑ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๑ “ตะไคร้”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๒๔ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๔ “พริก”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



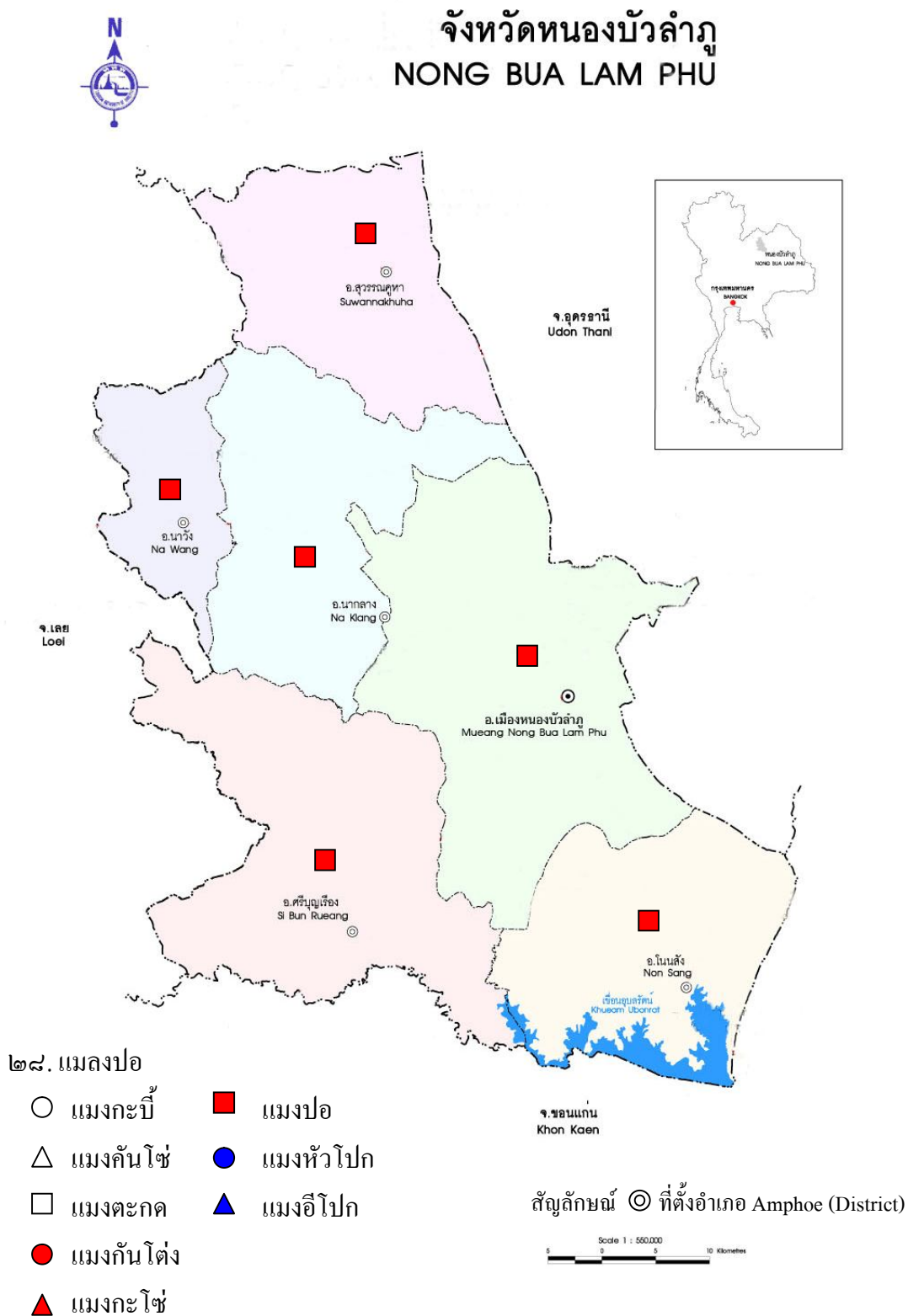
ภาพ ๔.๒๕ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรดที่ ๒๕ “ผักตำลึง”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๒๖ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรทัดที่ ๒๖ “กิ่งก่า”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๒๗ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรณที่ ๒๗ “จิ้งจก”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๒๘ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรดที่ ๒๘ “แมาลงปอ”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู



ภาพ ๔.๒๕ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรทัดที่ ๒๕ “โคร”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู





ภาพ ๔.๓๐ แผนที่แสดงการใช้คำศัพท์หน่วยบรรทัดที่ ๓๐ “ที่มั่น”  
ของแต่ละอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู

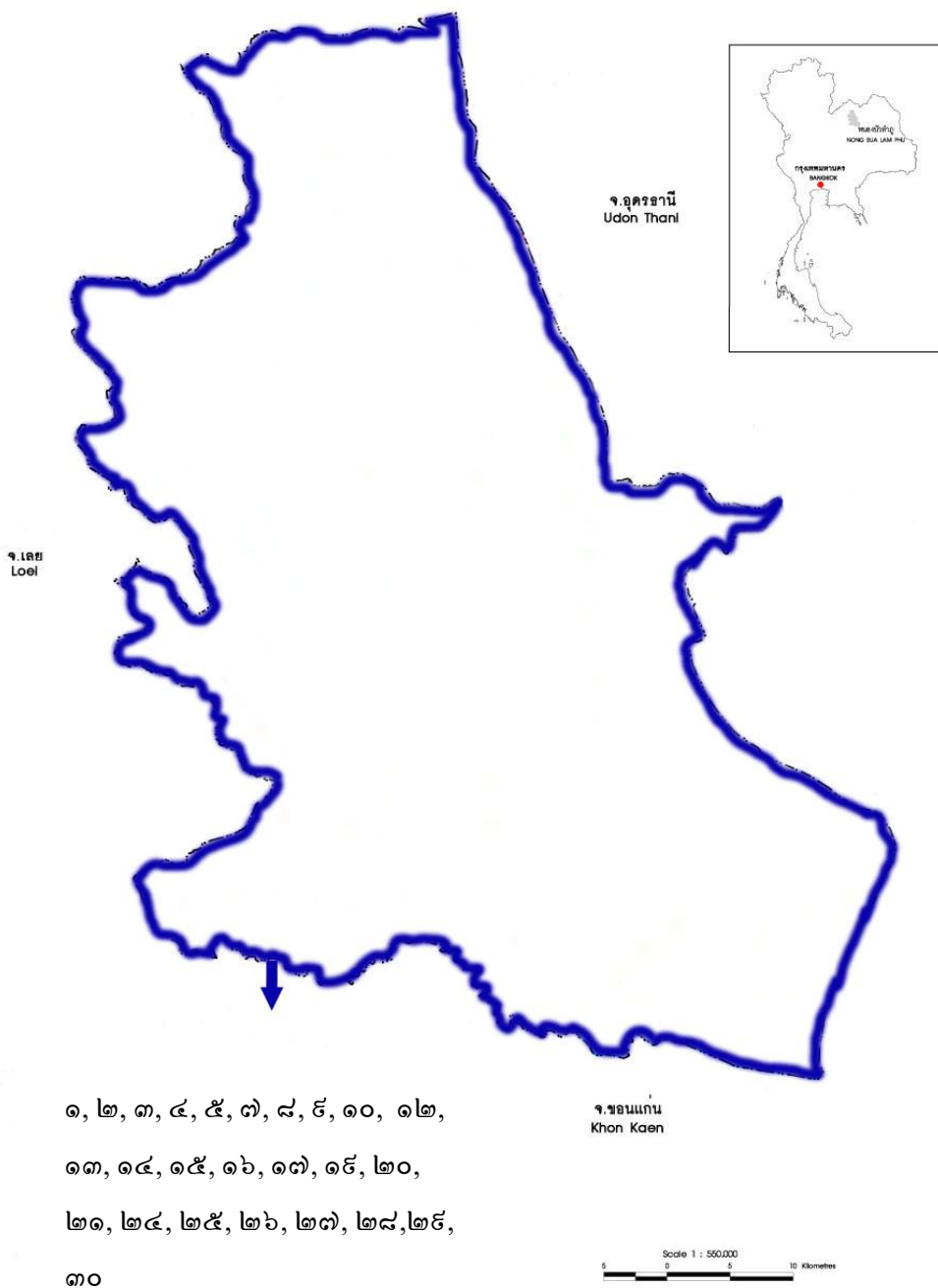
### ๔.๓ การแบ่งเขตการใช้คำศัพท์เป็นเขตภาษาถิ่นย่อย

การกำหนดแนวแบ่งเขตการใช้คำศัพท์ พิจารณาจากการเปรียบเทียบการกระจายของคำศัพท์ในระดับอำเภอที่มีการรวมตัวของเส้นแบ่งเขตศัพท์หนาแน่นบริเวณใด แล้วจึงจัดเขตคำศัพท์ ซึ่งในการศึกษาการรวมตัวของคำศัพท์จากแผนที่ ๔.๑-๔.๓๐ พิจารณาจากสัญลักษณ์รูปทรงเรขาคณิตที่ปรากฏอยู่บนพื้นที่ในแผนที่พบว่า มีการกระจายของคำศัพท์ ๒๕ หน่วยย่อยที่กระจายอย่างเป็นระบบคิดเป็นร้อยละ ๘๓.๓๓ จากหน่วยย่อยทั้งหมด ๓๐ หน่วยย่อย ทั้ง ๒๕ หน่วยย่อยนี้ แสดงการกระจายของคำที่แตกต่างกันในบางพื้นที่ ดังนั้น เมื่อลากเส้นแบ่งเขตศัพท์ (Isogloss) ระหว่างจุดในแผนที่ของแต่ละหน่วยย่อยจะแบ่งเพียงได้เป็น ๑ สาย

การลากเส้นภูมิศาสตร์เพื่อให้เห็นแนวแบ่งเขตการใช้คำศัพท์ สามารถแสดงได้ ดังแผนที่ ๔.๓๑ ต่อไปนี้



# จังหวัดหนองบัวลำภู NONG BUA LAM PHU



ภาพ ๔.๓๑ แผนที่แสดงการลากเส้นภูมิศาสตร์แสดงแนวแบ่งเขต  
การใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู

### การกำหนดแนวแบ่งเขตการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นสามารถแบ่งได้ดังนี้

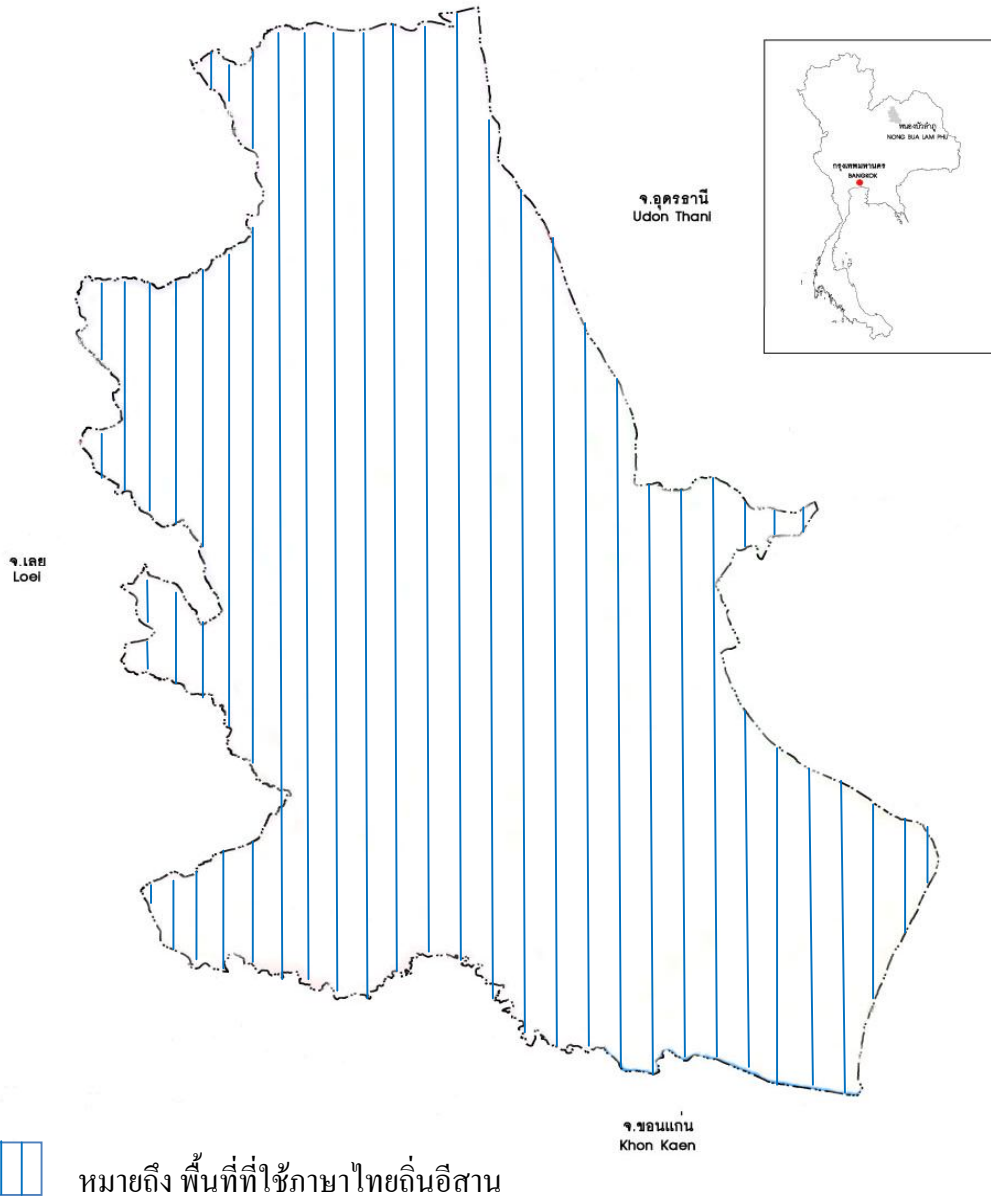
ในจังหวัดหนองบัวลำภู มีทั้งหมด ๖ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอนากลาง อำเภอนาวัง อำเภอโนนสัง อำเภอสุวรรณคูหา ใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานทุกแห่ง

การกำหนดแนวแบ่งเขตนี้ต้องอาศัยการพิจารณาจากการเปรียบเทียบการกระจายของคำศัพท์ในระดับอำเภอว่ามีการรวมตัวของเส้นแบ่งเขตศัพท์หนาแน่นในบริเวณใด แล้วจึงจัดแบ่งเขตคำศัพท์ เพราะไม่สามารถแบ่งเขตได้จากการลงสัญลักษณ์รูปเรขาคณิตในแผนที่ได้อย่างเดียว การแบ่งเขตคำศัพท์ตามลักษณะดังกล่าวนี้จะสอดคล้องกับงานวิจัยของประภัสสร มลิวัลย์ ซึ่งวิเคราะห์การกระจายของคำศัพท์และศัพท์แปรลงในแผนที่ เนื่องจากผลการกระจายคำศัพท์ไม่มีระบบจึงหาแนวแบ่งเขตที่แน่นอนไม่ได้ จึงต้องใช้วิธีนับจำนวนการใช้ศัพท์เพื่อเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจตัดเส้นเพื่อแบ่งเขตภูมิศาสตร์คำศัพท์ต่อไป

การกำหนดเขตการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นตามลักษณะดังกล่าว สามารถพิจารณาได้ดังแผนที่ ๔.๓๒ ซึ่งจะเป็นการแบ่งเขตการใช้ภาษาไทยถิ่น ได้เพียง ๑ กลุ่มเท่านั้น คือ กลุ่มที่ใช้ภาษาไทยถิ่นอีสาน ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดทุกอำเภอ แสดงโดยใช้สัญลักษณ์ดังต่อไปนี้



# จังหวัดหนองบัวลำภู NONG BUA LAM PHU



ภาพ ๔.๑๒ แผนที่แสดงแนวแบ่งเขตการใช้ศัพท์  
ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู

## บทที่ ๕

### สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

#### ๕.๑ สรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู” ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ ๒ ข้อ คือ (๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การแปรคำศัพท์ และความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ในจังหวัดหนองบัวลำภู (๒) เพื่อศึกษาการกระจายคำศัพท์และแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู สามารถสรุปผลการศึกษา ดังนี้

จากการศึกษาวิเคราะห์การแปรของคำศัพท์และความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ พบว่า

##### ๕.๑.๑ การแปรของคำศัพท์

๑. หน่วยอรรถที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน ๓๐ หน่วยอรรถ คือ ริมฝีปาก ข้อศอก รักแร้ ไฝ ยาย พระ เณร ตา โกรธ พอง งม ป่วย ดู สวย โทก ฉลาด กะละมัง ทัพพี รัม กระดาษ ตุ่มหู กรรไกร ตะไคร้ พริก ผักตำลึง กิ่งก่า จิ้งจก แมลงปอ ไคร และที่นั่น

๒. จากการวิเคราะห์การแปรของคำศัพท์ โดยการจัดกลุ่มคำร่วมเผ่าพันธุ์ สามารถจัดกลุ่มคำร่วมเผ่าพันธุ์ได้ ๕ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ แบ่งคำร่วมเผ่าพันธุ์ได้ ๑ กลุ่ม มีจำนวน ๑ หน่วยอรรถ กลุ่มที่ ๒ แบ่งคำร่วมเผ่าพันธุ์ได้ ๒ กลุ่ม มีจำนวน ๑๒ หน่วยอรรถ กลุ่มที่ ๓ แบ่งคำร่วมเผ่าพันธุ์ได้ ๓ กลุ่ม มีจำนวน ๘ หน่วยอรรถ กลุ่มที่ ๔ แบ่งคำร่วมเผ่าพันธุ์ได้ ๔ กลุ่ม มีจำนวน ๑ หน่วยอรรถ กลุ่มที่ ๕ แบ่งคำร่วมเผ่าพันธุ์ได้ ๕ กลุ่ม มีจำนวน ๗ หน่วยอรรถ

๓. ในหน่วยอรรถหนึ่งๆ มีคำศัพท์ใช้ตั้งแต่ ๒ คำศัพท์ จนถึง ๘ คำศัพท์ และหน่วยอรรถทั้ง ๓๐ หน่วยอรรถนี้มีหน่วยอรรถที่ใช้รูปแปร ๓๐ หน่วยอรรถ

๔. การแปรรูปของหน่วยอรรถแต่ละหน่วยอรรถ พบว่ามี การแปรเสียงพยัญชนะ ๒ หน่วยอรรถ การแปรเสียงสระ ๑ หน่วยอรรถ การกลมกลืนเสียง ๑ หน่วยอรรถ การสับเสียง ๑ หน่วยอรรถ การเติมเสียง ๑๑ หน่วยอรรถ การตัดเสียง ๕ หน่วยอรรถ การแปรด้านคำ หมายถึง การใช้คำศัพท์ต่างกันแต่ความหมายเดียวกัน พบการเติมคำ ๕ หน่วยอรรถ

### ๕.๑.๒ ความแตกต่างของคำศัพท์ในจังหวัดหนองบัวลำภู

๑. ลักษณะของการใช้คำศัพท์ พบว่าคำศัพท์ที่มีอัตราการใช้คำศัพท์ที่มีความถี่และปริมาณการใช้มากที่สุดคือภาษาไทยถิ่นอีสาน

๒. การใช้คำศัพท์ร่วมกัน คำศัพท์ที่ใช้ร่วมกันในแต่ละอำเภอในระดับสูงสุดคือ ๓๐ หน่วยย่อย คือ อำเภอเมืองกับอำเภอนากลาง ในระดับสูงตั้งแต่ ๒๐-๒๕ หน่วยย่อยมีอำเภอศรีบุญเรือง อำเภอनावัง อำเภอสวรรคภูหา ในระดับต่ำ ๑๕ หน่วยย่อย มีอำเภอโนนสัง กับอำเภอनावัง

๕.๑.๓ การกระจายคำศัพท์และแนวแบ่งเขตภาษาถิ่น การกระจายคำศัพท์ทั้ง ๓๐ หน่วยย่อย มีการกระจาย ๒ ลักษณะ คือ

๑. ในหน่วยย่อยเดียวกันมีคำศัพท์ที่มีอัตราการใช้มากที่สุด ๑ คำศัพท์ จำนวน ๑๑ หน่วยย่อย คำศัพท์ที่มีอัตราการใช้มากที่สุด ๒ คำศัพท์ จำนวน ๑๔ หน่วยย่อย คำศัพท์ที่มีอัตราการใช้มากที่สุด ๓ คำศัพท์ จำนวน ๕ หน่วยย่อย

๒. พบการกระจายของคำศัพท์อย่างมีระบบทั้ง ๒๕ หน่วยย่อยและอีก ๕ หน่วยย่อย กระจายอย่างไม่เป็นระบบ คือ หน่วยย่อยที่ ๖ “พระ” หน่วยย่อยที่ ๑๑ “งม” หน่วยย่อยที่ ๑๘ “ทัพพี” หน่วยย่อยที่ ๒๒ “กรรไกร” หน่วยย่อยที่ ๒๓ “ตะไคร้”

๕.๑.๔ แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อเปรียบเทียบการกระจายของคำศัพท์ในหน่วยย่อยต่างๆ พบการรวมตัวกันของเส้นแบ่งเขตคำศัพท์รวมตัวกันชัดเจน ๑ เส้น จากหน่วยย่อยที่กระจายอย่างเป็นระบบ ๒๕ หน่วยย่อย ทำให้เส้นแบ่งเขตของคำศัพท์ทับสนิทกันพอดี ส่วนอีก ๕ หน่วยย่อยที่กระจายอย่างไม่เป็นระบบ เมื่อสร้างแผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ และลากเส้นเขตของการใช้คำศัพท์ของแต่ละหน่วยย่อยทับกันไม่สนิท ไม่สามารถกำหนดแนวแบ่งเขตการใช้คำศัพท์ภาษาถิ่นได้ การแบ่งเขตการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นจึงสามารถกำหนดได้จากหน่วยย่อย ๒๕ หน่วยย่อย และจากการคำนวณคำศัพท์ที่อำเภอต่างๆ ใช้เหมือนกัน ได้แก่ ในจังหวัดหนองบัวลำภูใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานทั้งสิ้น

## ๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู พบลักษณะที่สังเกตดังนี้

### ๕.๒.๑ การแปรรูปของคำศัพท์

การที่หน่วยย่อยบางหน่วยย่อยมีคำศัพท์ใช้มาก เนื่องจากมีการใช้คำศัพท์เพื่อเรียกลักษณะสิ่งของหรือเรียกตามอาการ กระทำนั้นๆ ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลของการวิจัยของ

สมบูรณ์ศักดิ์ เช่น หน่วยอรรถที่ ๑๑ “งม” คำหา ทาหา ซาหา ลักษณะการเรียกอาการกระทำจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของกลุ่มบุคคล

#### ๕.๒.๒ ความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ในจังหวัดหนองบัวลำภู

๑. ความถี่และปริมาณการใช้คำศัพท์ในจังหวัดหนองบัวลำภู จะใช้ภาษาถิ่นอีสานมากทุกอำเภอ

๒. การใช้คำศัพท์ร่วมกัน เป็นการใช้คำศัพท์ที่เหมือนกันในแต่ละท้องถิ่น มีข้อสังเกตบางประการภาษาถิ่นเดียวกันถ้าหากมีการติดต่อสื่อสารกันและมีพื้นที่ติดกันจะมีคำศัพท์ใช้ร่วมกันมาก เช่นอำเภอเมือง กับ อำเภอนากลาง

#### ๕.๒.๓ การกระจายของคำศัพท์

จากแผนที่แสดงการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นต่างๆ ในจังหวัดหนองบัวลำภู ยังไม่สามารถที่จะแบ่งเขตภาษาได้อย่างชัดเจน จึงใช้การคำนวณคำศัพท์ที่อำเภอต่างๆ ใช้เหมือนกันมาประกอบการแบ่งเขตภาษา ซึ่งวิธีการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ จิราภรณ์ ธรรมสะโร<sup>๑</sup> ที่ศึกษาภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นได้ จังหวัดปัตตานี จากผลการวิจัยนี้ พบเฉพาะเขตภาษาไทยถิ่นอีสานเท่านั้น

### ๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ยังไม่ได้ศึกษาให้ครบทุกจังหวัดเพื่อให้ทราบถึงคำศัพท์และแบ่งเขตภาษาภูมิศาสตร์คำศัพท์ได้อย่างสมบูรณ์

๕.๓.๒ ควรมีการนำผลการวิจัยภูมิศาสตร์คำศัพท์ที่ทำการศึกษาไว้แล้วมาศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ระหว่างภาษาถิ่นในแต่ละจังหวัดให้ได้แนวทางการศึกษาที่ดีและสมบูรณ์ที่สุด

---

<sup>๑</sup> จิราภรณ์ ธรรมสะโร, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดปัตตานี”, *ปริญญาภิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต*, (สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, ๒๕๓๖).



## บรรณานุกรม

### หนังสือ

กัลยา ดิงศภัทย์, ม.ร.ว. “หน่วยที่ ๑๕ ภาษาและภาษาย่อยในประเทศไทย”, ใน เอกสารการสอนชุด  
วิชาภาษาไทย ๓ หน่วยที่ ๗-๑๕. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย  
ธรรมาธิราช, ๒๕๔๕.

เกนีย์, เจอร์รี่ และธีระพันธ์ ล.ทองคำ. **คู่มือแผนที่ภาษาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : สถาบัน  
ศูนย์ภาษาอังกฤษ ทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

กาญจนา กุวัطنะศิริ. **ภาษาไทยถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู,  
๒๕๒๔.

โครงการร่วมมือมหาวิทยาลัยของแก่นและสหวิทยาลัยอีสาน. **พจนานุกรมอีสาน – กลาง ฉบับ มข.**  
– สวอ. ขอนแก่น: โครงการร่วมมือมหาวิทยาลัยขอนแก่นและสหวิทยาลัยอีสาน,  
๒๕๓๒.

โครงการวิจัยภาษาไทยและภาษาพื้นเมืองถิ่นต่างๆ. **คำสำหรับเก็บข้อมูลภาษาตระกูลไท**. สถาบัน  
ภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

โครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในพระราชพิธีมหา  
มงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒. **วัฒนธรรม พัฒนาการทาง  
ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดหนองบัวลำภู**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พ.ศ.  
๒๕๔๕.

จินดา เสงสมบุญณ์. **ภาษาศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๒.

บรรจบ พันธุมธธา. **ลักษณะภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๔.

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. **การศึกษาภาษาไทยตามแนวภาษาศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนา  
พานิช, ๒๕๒๓.

ธวัช ปุณ โนนทก,รศ. **ภาษาไทยถิ่น**. (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วน จำกัด คุณพินอักษรกิจ. ๒๕๒๖.

กัญญา จิตต์ธรรม. **ภาษาไทยถิ่น**. สงขลา : โรงพิมพ์เมืองสงขลา, ๒๕๑๗.

พระมหาวิรวงศ์, สมเด็จพระ (ติสุสมหาเถระ). **พจนานุกรมภาคอีสาน – ภาคกลาง (ฉบับปณิธานสมเด็จพระ  
พระมหาวิรวงศ์)**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕.

รัชดา. **คู่มือภาษาถิ่น ๓ ภาค**. กรุงเทพมหานคร : ไพลิน, ๒๕๔๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท  
 นานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

เรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์, รศ.ดร. ภาษาถิ่นตระกูลไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์  
 มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

\_\_\_\_\_. แบบทดสอบระบบเสียงวรรณยุกต์ภาษาถิ่น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหจุฬาลง  
 กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

\_\_\_\_\_. ภาษาศาสตร์ภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหจุฬาลงกรณ  
 ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

วีระ สุดสังข์. พจนานุกรมภาษาอีสาน ฉบับคำพูน บุญทวี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไผ่เขียน,  
 ๒๕๒๘.

สมทรง บุรุษพัฒน์. ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนา  
 ชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. พจนานุกรมภาษาถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.  
 ๒๕๓๔.

สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู. บรรยายสรุปจังหวัดหนองบัวลำภู, ๒๕๕๓.

อนุমানราชชน, พระยา. นิรุกติศาสตร์ ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๓.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. ภาษาในสังคมไทย: ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง การพัฒนา. พิมพ์  
 ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

\_\_\_\_\_. ภาษาศาสตร์สังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์  
 มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

## วิทยานิพนธ์

จันทิราพร สุขปรีดี. “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดระยอง จันทบุรีและตราด”.  
 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,  
 ๒๕๓๐.

จำลอง คำบุญชู. “ภาษาถิ่นย่อยของคำเมืองในจังหวัดลำปาง : การศึกษาศัพท์”. วิทยานิพนธ์  
 อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

จรรยา บุญพันธ์ และวันทนี พันธ์ชาติ. “การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในประเทศไทย : โครงการ  
 ทดลอง”. รายงานการวิจัย. ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์  
 มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

- จิราภรณ์ ธรรมสะโร. “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดปัตตานี”. **ปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต**. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, ๒๕๖๖.
- ชลิดา โรจนวัฒนวุฒิ. “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทย ๔ ถิ่น: การศึกษาเชิงจำกัด”. รายงานการวิจัย. โครงการวิจัยภาษาไทยและภาษาท้องถิ่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๓.
- ดวงใจ เอช. “ภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๕.
- ประคุณ เทพสกุลรัตน์. “ภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นจังหวัดสงขลา”. **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๖๔.
- ประภัสสร มลิวัลย์. “ภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดสระบุรี : การศึกษาโดยใช้ศัพท์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๐.
- ประภาพรรณ เสนีดินดีกุล. “การศึกษาเรื่องศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และสงขลา”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๗.
- ปิยวรรณ ภูวชินพงศ์. “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐.
- พยอม แพงชาติ. “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นจังหวัดยโสธร”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐.
- พรทิพย์ บุญเก่า. “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๒.
- ระพีพรรณ ใจภักดี. “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๕.
- รุ่งอรุณ ทิฆุณห์เถียร และวิไลวรรณ สมโสภณ. “ภูมิศาสตร์คำศัพท์จังหวัดเลย”. รายงานการวิจัย. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๖๗.
- วันทนีย์ พันธชาติ. “ภาษาถิ่นย่อยคำเมือง : การศึกษาศัพท์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๖.
- วรรณพร ทองมาก. “แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้ โดยใช้ศัพท์เป็นเกณฑ์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๕.

- วิจิตร ศรีวิสุทธิชานนท์. “การจำแนกภาษาไทยโดยใช้ศัพท์เป็นเกณฑ์ : ภาษาไทกลุ่มตากใบ”.  
**วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๘.
- วิจินต์ ภาณุพงศ์. “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ในจังหวัดนครราชสีมา : โครงการนำร่อง”. รายงานการวิจัย.  
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.
- วิภา สมบูรณ์ศักดิ์. “ภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดปราจีนบุรี”. **วิทยานิพนธ์การศึกษา  
 มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๒๕.
- วารี วิสกุล. “ภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดสุโขทัย : การศึกษาโดยใช้คำศัพท์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร  
 มหาบัณฑิต**. ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. “การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก”. นครปฐม:  
 สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๔.
- สลับ เปี่ยมเพิ่มพูน. “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา  
 บัณฑิต**. สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๕.
- สุนทร วรหาร. “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดมุกดาหาร”. **วิทยานิพนธ์การศึกษา  
 มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐.
- สุภาวดี กองสุวรรณ. “การกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดเลย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา  
 บัณฑิต**. สาขาวิชาจารึกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๑.
- อุทุมพร จุลศิริ. “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดพิจิตร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา  
 บัณฑิต**. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๔.

## ภาษาอังกฤษ

Kuraths, Hans. *Studies in Area Linguistics*. (Ontario : Fitzbenry & Whiteside Limited, 1972.

## เว็บไซต์

สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม, **ภาษาและวรรณกรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

<http://www.l.mod.go.th/heritage/nation/oldcity/nongbualamphu5.htm> [๒๐ ก.พ. ๒๕๕๕]

ภาคผนวก

## ภาคผนวก ก.

## รายการคำ

คำที่นำไปใช้ในการสอบถามผู้บอกภาษา เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นจำนวน ๑๕๐ หน่วย  
 อรรถ จำแนกตามวิธีของบรรจบ พันธุมธา<sup>๑</sup> และวิจินต์ ภาณุพงศ์<sup>๒</sup>

## หมวดอวัยวะ

๑. ริมฝีปาก	๒. ออก	๓. ซ้อมอก	๔. รักแร้
๕. น่อง	๖. หัวเข่า	๗. ส้นเท้า	๘. ไฝ

## หมวดบุคคลและเครือญาติ

๑. ยาย	๒. พระ	๓. คนใช้	๔. เพื่อน	
๕. เณร	๖. คนไม่สูง	๗. บิดา	๘. พี่สะใภ้	๙. ตา

## หมวดคำกริยา

๑. กิน	๒. สวาย	๓. เจอ	๔. โกรธ
๕. พุด	๖. เพิ่ม	๗. พอง	๘. รับ
๙. พัน	๑๐. งม	๑๑. ปิดประตู	๑๒. ป่วย
๑๓. รัป	๑๔. มองดู	๑๕. ร้องเรียก	๑๖. เตือด
๑๗. โกงหัว	๑๘. วิ่งเร็ว	๑๙. พุดอีกครั้ง	๒๐. คุดอื้อवाद
๒๑. ทำงาน	๒๒. ดู	๒๓. สนุก	๒๔. ขอทีเถอะ
๒๕. คุยกัน	๒๖. พบ		

## หมวดคำขยาย

๑. นาน	๒. สบายมาก	๓. เกินไป	๔. ขยัน
๕. จริง	๖. สวาย	๗. อร่อย	๘. เปรี๊ยะ
๙. ผอม	๑๐. โโกหก	๑๑. กลม	๑๒. ไม่นั่น
๑๓. นลาด	๑๔. แผลก		

## หมวดเครื่องมือเครื่องใช้

๑. กะละมัง	๒. โองน้ำ	๓. ทัพพี	๔. กำไลมือ
๕. ถังน้ำ	๖. ซ้อน	๗. ร่ม	๘. ทรายั้ง

<sup>๑</sup> บรรจบ พันธุมธา, *ลักษณะภาษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๔), หน้า ๑-๒.

<sup>๒</sup> วิจินต์ ภาณุพงศ์, “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ในจังหวัดนครราชสีมา : โครงการนำร่อง”, *รายงานการวิจัย*, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๒๘.

๘. กางเกงขายาว	๑๐. ไม้ขีดไฟ	๑๑. ไม้กวาด	๑๒. รองเท้า
๑๓. เข็มขัด	๑๔. จอบ	๑๕. ไม้ค้ำไม้คอม	๑๖. กระจกฝ้า
๑๗. ผ้าห่ม	๑๘. เสียม	๑๙. ช้อน	๒๐. ยุงช้ำ
๒๑. ถาด	๒๒. ขัน	๒๓. ผ้าเช็ดหน้า	๒๔. กระจังตักน้ำ
๒๕. กระจุก	๒๖. กระจุกหอม	๒๗. กระจุกโถน	๒๘. กระจุกเงา
๒๙. บันได	๓๐. ตู้	๓๑. กระจุก	๓๒. แก้วน้ำ
๓๓. กระจุกมะพร้าว	๓๔. ตู้หมู	๓๕. หน้าต่าง	๓๖. กระจุก
๓๗. กระจุก	๓๘. กระจุกชูดมะพร้าว		

### หมวดผักผลไม้

๑. มะเฟือง	๒. สับปะรด	๓. ตะไคร้	๔. มะระ
๕. โคนต้นไม้	๖. สะระแหน่	๗. พันธ์ุช้ำ	๘. น้อยหน้า
๙. หน่อไม้	๑๐. ฟรั่ง	๑๑. มะเขือพวง	๑๒. มะละกอ
๑๓. ชะอม	๑๔. ใบชะพลู	๑๕. บอระเพ็ด	๑๖. ไม้ยราฟ
๑๗. มะเขือเทศ	๑๘. ดอกมะลิ	๑๙. ใบแมงลัก	๒๐. ฟักทอง
๒๑. แดงกวา	๒๒. พริก	๒๓. ถั่วลิสง	๒๔. ข้าวโพด
๒๕. ผักตำลึง	๒๖. เมล็ด	๒๗. ต้นนุ่น	

### หมวดชื่ออาหาร

๑. ส้มตำ	๒. ปลาข้าว
----------	------------

### หมวดเรียกชื่อสัตว์

๑. กิ้งก่า	๒. จิ้งเหลน	๓. กางคก	๔. ไข่เตี๊ยน
๕. กุ้ง	๖. แมลงวัน	๗. จิ้งจก	๘. วัว
๙. กวาย	๑๐. ปลาไหล	๑๑. ปลาช่อน	๑๒. ตู๊กแก
๑๓. หอยกาบ	๑๔. จระเข้	๑๕. ลูกน้ำ	๑๖. แมลงปอ
๑๗. ลูกอ๊อด			

### หมวดเรียกชื่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ

๑. ดวงจันทร์	๒. เมฆ
--------------	--------

### หมวดคำถาม

๑. ไกร	๒. อะไร	๓. ที่ไหน
--------	---------	-----------

### หมวดอื่นๆ

๑. ลานบ้าน	๒. สนิม	๓. ริมห้วย	๔. ที่นั่น
------------	---------	------------	------------

ภาคผนวก ข.  
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับ เป็นข้อมูลและแนวทาง สำหรับผู้วิจัย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานที่ใช้ในเขตพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู และทำให้ทราบแผนที่ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู คำศัพท์ที่ปรากฏในภาษาไทยแต่ละถิ่นถือเป็นข้อมูลสำคัญในการติดต่อสื่อสารระหว่างชนชาติไทยด้วยกัน นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับ นักภาษาศาสตร์ทุกคน ในการนำไปใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ภาษา สืบสร้างภาษา นำไปใช้ในการจัดแบ่งกลุ่มภาษาถิ่นตระกูลไทยออกเป็นกลุ่มต่างๆ นำไปใช้ในการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น นำไปใช้ในการศึกษาหาความสัมพันธ์ของภาษาไทยถิ่นต่างๆ

ข้อมูลที่ได้จะแปลผลการวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลรายฉบับนี้เป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบบใด ๆ ต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่ประการใด

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระเสมอ กลุยาณฐมฺโอม (ตะหน่อง)  
นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาศาสตร์  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย



## แบบสอบถามการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู

### คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้ มีจุดประสงค์ที่จะสำรวจคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นที่คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านของท่านใช้พูดกันในชีวิตประจำวัน

๒. แบบสอบถามนี้ เป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการเขียนวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู”

๓. แบบสอบถามแบ่งเป็น ๒ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ การใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู ๓๐ ข้อ

๔. กรุณาตอบแบบสอบถามทั้ง ๒ ตอน

## ตอนที่ ๑

## ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี  
อาชีพ.....การศึกษา.....ตำแหน่ง.....
๒. ที่อยู่ปัจจุบันบ้านเลขที่.....ชื่อหมู่บ้าน.....ตำบล.....  
อำเภอ..... จังหวัด หนองบัวลำภู
๓. สถานที่เกิด ชื่อหมู่บ้าน.....ตำบล.....  
อำเภอ..... จังหวัด.....
๔. ท่านใช้ภาษา.....ในชีวิตประจำวัน
๖. คนในหมู่บ้านของท่านพูดภาษาอะไร  
( ) ไทยถิ่นอีสาน ( ) อื่นๆ.....

## ตอนที่ ๒

## การใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู

## วิธีตอบแบบสอบถาม

เมื่อท่านตอบคำถามแล้ว กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ใน ( ) หน้าคำศัพท์ที่คนส่วนใหญ่ในตำบลของท่านใช้พูดกันในชีวิตประจำวัน หากเป็นคำที่ใช้ นอกเหนือจากแบบสอบถาม กรุณาเขียนคำศัพท์นั้นๆ ลงในช่องอื่นๆ .....

๑. ริมฝีปาก (อวัยวะส่วนหนึ่งของร่างกายที่อยู่บนหน้า) ในท้องถิ่นของท่านเรียกว่าอะไร
 

<input type="checkbox"/> ผิสบ	<input type="checkbox"/> สีสบ	<input type="checkbox"/> ฝิสบ
<input type="checkbox"/> อิมฝีปาก	<input type="checkbox"/> สบ	<input type="checkbox"/> อิมปาก
<input type="checkbox"/> อื่นๆ.....		
๒. ข้อศอก (ส่วนของแขนนับตั้งแต่ข้อพับ) ในท้องถิ่นท่านเรียกว่าอะไร
 

<input type="checkbox"/> ศอก	<input type="checkbox"/> แขนศอก	<input type="checkbox"/> คั่นศอก
<input type="checkbox"/> ข้อศอก		
<input type="checkbox"/> อื่นๆ .....		
๓. รักแร้ (ส่วนของร่างกายที่อยู่ใต้โคนแขนเหนือสีข้างขึ้นไป) ในท้องถิ่นของท่านเรียกว่าอะไร
 

<input type="checkbox"/> จักแล้	<input type="checkbox"/> จี้แล้	<input type="checkbox"/> จี้ตะแล้
<input type="checkbox"/> จี้ตะแฮ่	<input type="checkbox"/> ลักแล้	<input type="checkbox"/> อื่นๆ.....
๔. ไฝ (ส่วนที่เป็นจุดดำเข้ม ตามผิวหนัง, จุด หรือตุ่มนูนที่มีสีดำหรือแดงขึ้นอยู่คงที่ตามตัว) ท่านเรียกว่าอะไร
 

<input type="checkbox"/> จี้แมงวัน	<input type="checkbox"/> ไฝ	<input type="checkbox"/> คีแมงฮัน
<input type="checkbox"/> อื่นๆ.....		
๕. ยาย (แม่ของแม่) ในท้องถิ่นท่านเรียกว่าอะไร
 

<input type="checkbox"/> แม่ใหญ่	<input type="checkbox"/> แม่ตุ้	<input type="checkbox"/> แม่ไต้
<input type="checkbox"/> แม่ไซ้	<input type="checkbox"/> ยาย	<input type="checkbox"/> อื่นๆ.....
๖. พระ (สาวกของพระพุทธเจ้าที่บวชปฏิบัติธรรมในวัดห้ามผ้าเหลืองอายุตั้งแต่ ๒๐ ปีขึ้นไป) ในท้องถิ่นท่านเรียกว่าอะไร
 

<input type="checkbox"/> ฉญา	<input type="checkbox"/> เจ้าหัว	<input type="checkbox"/> พระ
<input type="checkbox"/> หม่อม	<input type="checkbox"/> ฉญา	<input type="checkbox"/> อื่นๆ.....

๑๗. เณร (สาวกของพระพุทธเจ้าที่บวชปฏิบัติธรรมอยู่ในวัดห่มผ้าเหลือง อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี) ใน  
ท้องถื่นท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) จั้ว ( ) อ้ายจั้ว ( ) เณร  
( ) จั้วน้อย ( ) อื่นๆ.....

๑๘. ตา (พ่อของแม่) ในท้องถื่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) พ่อใหญ่ ( ) พ่อตา ( ) พ่อเถ้า  
( ) ตา ( ) อีพ่อใหญ่ ( ) อื่นๆ.....

๑๙. โกรธ (มีอารมณ์ที่ไม่พอใจ) ท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) เกียด ( ) สุน ( ) ใจฮ้าย  
( ) อยากฮ้าย ( ) โมโห ( ) โกด  
( ) อื่น ๆ.....

๒๐. พอง (การขยายตัวขึ้น,อาการที่โป่งหรือพุงขึ้นมาเพราะมีอากาศหรือน้ำเป็นต้นอยู่ภายใน) ท่าน  
เรียกว่าอะไร

- ( ) โพง ( ) ไซ่ ( ) พอง  
( ) บวม ( ) อื่นๆ.....

๒๑. งาม (การใช้มือคลำหาสิ่งของในน้ำ, ดำน้ำลงไปคลำหาของ) ท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) คำหา ( ) ทาวหา ( ) ซาวหา  
( ) งาม ( ) อื่นๆ.....

๒๒. ป่วย (รู้สึกไม่สบายเพราะโรคหรือความไข้) ท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) ป่วย ( ) บ่สบาย ( ) ไช  
( ) เจ็บเป็น ( ) อื่นๆ.....

๒๓. ดู (ลักษณะของการใช้สายตาเพ่งสิ่งใดสิ่งหนึ่ง) ในท้องถื่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) เบ็ง ( ) แล ( ) ดู  
( ) แแยง ( ) ส่อง ( ) อื่นๆ.....

๒๔. สวย (งาม, งดงาม, งามน่าพึงพอใจ เช่น ผู้หญิงคนนั้นสวย) ในท้องถื่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) ผู้งาม ( ) ผู้จบ ( ) โก้  
( ) ผู้ดี ( ) สวย ( ) อื่นๆ.....

๒๕. โกหก (จงใจกล่าวคำที่ไม่เป็นจริง, พูดปด, พูดเท็จ) ในท้องถื่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) ตว่า ( ) ต้ม ( ) จีตว่า  
( ) โกหก ( ) อื่นๆ.....

๑๖. ฉลาด (เขียนแหลม ปัญญาดี ไหวพริบดี) ในท้องถิ่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) ป่อง ( ) สะลาด ( ) หัวดี  
( ) หัวแหลม ( ) อื่นๆ .....

๑๗. กะละมัง (ภาชนะสำหรับล้างผักหรือซักผ้า ทำด้วยพลาสติกหรืออะลูมิเนียม) ในท้องถิ่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) ชามอ่าง ( ) ชาม ( ) ชามกะมัง  
( ) กะละมัง ( ) ชามกะละมัง ( ) อื่นๆ.....

๑๘. ทัพพี (เครื่องตักข้าวและแกงรูปร่างคล้ายช้อนแต่ใหญ่กว่าช้อนทำด้วยทองเหลืองเป็นต้น) ในท้องถิ่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) จอง ( ) ตวัก ( ) ทอละพี  
( ) ทัพพี ( ) สาระพี ( ) อื่นๆ.....

๑๙. ร่ม (สิ่งสำหรับกางกันแดด กันฝนมีด้ามสำหรับถือ) ในท้องถิ่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) คันญ ( ) ฮ่ม ( ) คันฮ่ม  
( ) จ้อง ( ) คันจ้อง ( ) ล่ม  
( ) อื่นๆ.....

๒๐. กระดาษ (วัตถุเป็นแผ่นบางๆ ทำจากใยเปลือกไม้ ฟาง หญ้า หรือเศษผ้า ใช้เขียนหรือพิมพ์หนังสือ หรือห่อของและอื่นๆ) ในท้องถิ่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) เกี้ย ( ) เกี้ยกระดาษ ( ) กระดาษ  
( ) เจ้ ( ) อื่นๆ.....

๒๑. ตุ่มหู (เครื่องประดับหู) ในท้องถิ่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) กะลือก ( ) กะด็อก ( ) หัวงหู  
( ) หวินหู ( ) ตุ่มหู ( ) อื่นๆ.....

๒๒. กรรไกร (เครื่องมือสำหรับตัด โดยใช้หนีบ มี ๒ ขา) ในท้องถิ่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) ตะไก ( ) มีดตัด ( ) กะไต  
( ) กั้นไก ( ) มีดหนีบ ( ) มีดกั้นไต  
( ) อื่น .....

๒๓. ตะไคร้ (ไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ขึ้นเป็นกอ ใบบางเป็นแถวยาว คล้ายใบหญ้าคา กลิ่นหอม ใช้ปรุงอาหารได้) ในท้องถิ่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) หัวขิงไค                      ( ) หัวสิงไค                      ( ) หัวซีไค  
 ( ) สิงไค                      ( ) หัวคิงไค                      ( ) ตะไค้  
 ( ) อื่นๆ.....

๒๔. พริก (ผลเล็กเรียวยาวสเผ็ดใช้ทำน้ำพริก) ท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) พิก                      ( ) หมากพิก                      ( ) หมักพิก  
 ( ) หมากขิด                      ( ) อื่นๆ .....

๒๕. ผักตำลึง (ผักที่ขึ้นตามรั้วบ้าน เอายอดมาลวกจิ้มกินกับน้ำพริก คนภาคกลางเอามาทำต้มจืดมีผลสีแดงๆ) ในท้องถิ่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) ผักดอกจิก                      ( ) ผักตำลึง                      ( ) ผักตำนิน  
 ( ) ผักคำลิน                      ( ) อื่นๆ.....

๒๖. กุ้งก่า (สัตว์เปลือกคลานชนิดหนึ่ง ตัวมีเกล็ดหางยาวชอบอาศัยอยู่บนต้นไม้ กินแมลงต่างๆเป็นอาหาร) ในท้องถิ่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) กะปอม                      ( ) จี้กะปอม                      ( ) กะท่าง  
 ( ) จี้กะท่าง                      ( ) กะปอมก่า                      ( ) อื่นๆ.....

๒๗. จิ้งจก (สัตว์เปลือกคลานตัวเล็กกว่าจิ้งเหลนชอบเกาะตามผนังเพดาน) ท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) จี้เจียม                      ( ) จี้เกียม                      ( ) จิ้งจก  
 ( ) อื่นๆ.....

๒๘. แมลงปอ (สัตว์ชนิดหนึ่งมีปีก ๒ คู่ขนานกัน ลักษณะยาวและบางใส) ในท้องถิ่นของท่านเรียกว่าอะไร

- ( ) แมงกะปี้                      ( ) แมงกั้นโซ่                      ( ) แมงตะกอด  
 ( ) แมงกั้นโต่ง                      ( ) แมงจำปา                      ( ) แมงกะโซ่  
 ( ) แมงปอ                      ( ) อื่นๆ.....

๒๙. ไคร เช่น ไคร อยู่บนบ้าน คำว่า ไคร ในท้องถิ่นของท่านพูดว่าอะไร

- ( ) ไผ                      ( ) ผู้ไต้                      ( ) ไค  
 ( ) อื่นๆ.....

๓๐. ที่นั่น เช่น เขาอยู่ที่นั่น คำว่า ที่นั่น ในท้องถิ่นของท่านพูดว่าอะไร

- ( ) อยู่हीं                      ( ) หมองहीं                      ( ) ป่อนहीं  
( ) หว่างहीं                      ( ) อื่นๆ.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม

## ภาคผนวก ค.

## หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลภาคสนาม

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๓/๐๐๑



มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย  
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐  
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔  
www.mcu.ac.th

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลภาคสนาม

เจริญพร ผู้ตอบแบบสอบถามในจังหวัดหนองบัวลำภู

ด้วยพระเสมอ กลยาณธโม(ตะหน่อง) นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาศาสตร์  
ภาควิชาภาษาต่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติ  
ให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดหนองบัวลำภู” ซึ่งเป็นส่วน  
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) โดยมีพระมหาสุริยา วรเมธี,ผศ.ดร.  
เป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คะเนตนอก และ  
ดร.วีระกาญจน์ กนกกมลเศ เป็นกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ในการนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะ  
มนุษยศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อนิสิต ดังนั้น จึงใคร่ขอความ  
อนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้นิสิตดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์  
ให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ ตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว

ขอเจริญพร

(พระมหาสุริยา วรเมธี,ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาศาสตร์

ประสานงาน

โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๕๙๓๙



## พื้นที่ที่กำหนดเก็บข้อมูลภาคสนาม

จังหวัดหนองบัวลำภู มี ๖ อำเภอ ๕๙ ตำบล ดังนี้

ที่	อำเภอ	จำนวนตำบล(แห่ง)	หมายเหตุ
๑.	เมืองหนองบัวลำภู	๑๕	
๒.	ศรีบุญเรือง	๑๒	
๓.	นากลาง	๙	
๔.	โนนสัง	๑๐	
๕.	นาวัง	๕	
๖.	สุวรรณคูหา	๘	
	รวม	๕๙	

## อำเภอเมืองหนองบัวลำภู มี ๑๕ ตำบล ดังนี้

หนองบัว	หนองภัยศูนย์	โพธิ์ชัย	หนองสวรรค์
หัวนา	บ้านขาม	นามะเฟือง	บ้านพร้าว
โนนขมิ้น	ลำภู	กุดจิก	โนนทัน
นาคำไฮ	ป่าไม้งาม	หนองหว่า	

## อำเภอศรีบุญเรือง มี ๑๒ ตำบล ดังนี้

เมืองใหม่	ศรีบุญเรือง	หนองบัวใต้	กุดสะเทียน
นากอก	โนนสะอาด	ยางหล่อ	โนนม่วง
หนองกุงแก้ว	หนองแก	ทรายทอง	หันนางาม

## อำเภอนากลาง มี ๙ ตำบล ดังนี้

นากลาง	ด่านช้าง	กุดดินจี่	ฝั่งแดง
เก่ากลอย	โนนเมือง	อุทัยสวรรค์	ดงสวรรค์
กุดแห่			

## อำเภอโนนสัง มี ๑๐ ตำบล ดังนี้

โนนสัง	บ้านถิ่น	หนองเรือ	กุดคู
บ้านค้อ	โนนเมือง	โคกใหญ่	โคกม่วง
นิคมพัฒนา	ปางกู่		

## อำเภอนาวัง มี ๕ ตำบล ดังนี้

นาเหล่า	นาแก	วังทอง	วังปลาป้อน
เทพคีรี			

## อำเภอสุวรรณคูหา มี ๘ ตำบล ดังนี้

นาสี	บ้านโคก	นาดี	นาด่าน
ดงมะไฟ	สุวรรณคูหา	บุญทัน	กุดฝั่ง

## ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** พระเสมอ กลุยาณฺฐโม นามสกุล ตะหน่อง
- เกิด** วันจันทร์ที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๘
- สถานที่เกิด** อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี
- อุปสมบท** วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗  
ณ พัทธสีมาวัดสันติธรรมาราม แขวงบुकคโล เขตธนบุรี กรุงเทพฯ
- การศึกษา**
- พ.ศ. ๒๕๒๕ สอบได้นักธรรมชั้นเอก  
สำนักเรียนวัดอนงคาราม กรุงเทพฯ
- พ.ศ. ๒๕๕๓ สำเร็จปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) รุ่นที่ ๕๕  
สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ที่อยู่ปัจจุบัน** วัดสันติธรรมาราม แขวงบुकคโล เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ๑๐๖๐๐